

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

**ΕΙΚΟΝΙΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ
ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

Ειρήνη Λαζαρίδου

Επιβλέποντες καθηγητές:

Τσιλιμένη Τασούλα

Μαγουλιώτης Απόστολος

Η ψυχή δε σκέπτεται χωρίς μια εικόνα...

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	σελ. 4
Εισαγωγή.....	σελ. 6

Μέρος 1^ο- ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1.1 ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

1.1.1 Τι είναι η παιδική λογοτεχνία.....	σελ. 8
1.1.2 Τι είναι το παραμύθι- εξέλιξη.....	σελ. 11
1.1.3 Οι αδελφοί Γκριμ και το έργο τους.....	σελ.12
1.1.4 Το παραμύθι «Χάνσελ και Γκρέτελ».....	σελ.13

1.2 Η ΕΙΚΟΝΑ ΣΤΟ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

1.2.1 Η έννοια της εικόνας.....	σελ.14
1.2.2 Εικονική ικανότητα και εικονικός γραμματισμός.....	σελ. 15
1.2.3 Η εικονογράφηση στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο.....	σελ.19
1.2.4 Τα μέσα που χρησιμοποιεί η εικόνα στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο.....	σελ.24
1.2.5 Η έννοια της εστίασης της εικόνα στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο.....	σελ.31
1.2.6 Εικονογραφικές επιλογές.....	σελ.33
1.2.7 Η χρήση και η σημασία του χρώματος στην εικονογράφηση	σελ.34
1.2.8 Οι έννοιες του χρόνου και του χώρου στην αφήγηση των λέξεων και των εικόνων.....	σελ.37
1.2.9 Η σημασία των εικόνων για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας.....	σελ.39

1.3 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ

1.3.1 Η έρευνα των Carolyn A. House και Audrey C. Rule.....	σελ.41
---	--------

Μέρος 2^ο- ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

2.1 ΒΑΣΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

2.1.1 Σκοπός της έρευνας.....	σελ. 44
2.1.2 Ερευνητικό ερώτημα.....	σελ. 44
2.1.3 Αρχικές υποθέσεις.....	σελ. 44
2.1.4 Συμμετέχοντες.....	σελ. 44
2.1.5 Δειγματοληψία.....	σελ. 45

2.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

- 2.2.1 Μέσα συλλογής δεδομένων- Εργαλεία της έρευνας.....σελ. 45
2.2.3 Στάδια έρευνας.....σελ. 46

2.3 ΕΡΕΥΝΑ ΑΓΟΡΑΣ- ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΥΛΙΚΟΥ.....σελ.48

2.4 ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

- 2.4.1 Σκηνή 1.....σελ. 52
2.4.2 Σκηνή 2.....σελ. 70
2.4.3 Σκηνή 3.....σελ. 87
2.4.4 Σκηνή 4.....σελ. 104

2.5 ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

- 2.5.1 Αρχικές υποθέσεις και σκοποί της έρευνας.....σελ. 122
2.5.2 Συμπεράσματα της έρευνας.....σελ. 122
2.5.3 Σύγκριση και συσχέτιση των συμπερασμάτων της έρευνας με τα συμπεράσματα των Carolyn A. House και Audrey C. Rule.....σελ. 124
2.5.4 Τι προσφέρει η συγκεκριμένη έρευνα.....σελ. 125

Πρόλογος

Η αγάπη μου για τα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία χαρακτήριζε τα προσχολικά και σχολικά μου χρόνια. Αποτελούσε συνήθεια να τα ξεφυλλίζω, να περιεργάζομαι τις εικόνες τους, να φαντάζομαι νέες ιστορίες, να μπλέκω όσες μόλις είχα διαβάσει με δικά μου δεδομένα. Το μάθημα της κα. Τ. Τσιλιμένη «*Τέχνη και Τεχνική της Μυθοπλασίας και Συγγραφής*» με έκανε να ξανασκαλίσω τα παιδικά μου βιβλία, να παρατηρήσω και να αγγίξω τις ίδιες εικόνες. Το βλέμμα όμως τώρα στεκόταν σε άλλα σημεία. Προσπερνούσα στοιχεία που τα θυμόμουν ως αγαπημένα, απορούσα με τις τότε επιλογές μου.

Το ενδιαφέρον μου αυτό για τα παιδικά λογοτεχνικά κείμενα και την εικονογράφησή τους με οδήγησε στις πρώτες συζητήσεις με την κα. Τσιλιμένη και τον κ. Μαγουλιώτη για το θέμα της πτυχιακής μου εργασίας. Αρχικά, λόγω της μεγάλης μου αδυναμίας στη ζωγραφική και το σχέδιο προσπαθήσαμε να βρούμε ένα θέμα που να συνδυάζει όλα τα παραπάνω. Κάναμε ένα πρωτόλειο πλάνο, το οποίο όμως γρήγορα αφήσαμε λόγω απουσίας θεωρητικού και ερευνητικού υποβάθρου. Έτσι, μέσα από συζητήσεις με τους υπεύθυνους καθηγητές καταλήξαμε στο θέμα για τις εικονογραφικές επιλογές των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Όσο περισσότερα βιβλία πρόσθετα στη βιβλιογραφία, τόσο αυξανόταν το ενδιαφέρον μου για το θέμα που είχα τελικά επιλέξει. Και φυσικά καθώς δομούσαντο το θεωρητικό μέρος της εργασίας αδημονούσα για τις συνεντεύξεις των παιδιών και για τα αποτελέσματα που θα προέκυπταν.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους υπεύθυνους καθηγητές κυρία Τασούλα Τσιλιμένη και κύριο Απόστολο Μαγουλιώτη, αναπληρωτές καθηγητές του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας για την πολύτιμη βοήθειά τους. Χωρίς τις δικές τους οδηγίες δε θα κατάφερα να βάλω σε σειρά ούτε ένα μικρό μέρος της δουλειάς μου. Ευχαριστώ πολύ για την κατανόηση που έδειξαν για τα λάθη και τις καθυστερήσεις μου, για την άμεση επικοινωνία που είχαμε, για την υπομονή και το χρόνο τους.

Στο σημείο αυτό θέλω να σημειώσω τον προβληματισμό μου για την έλλειψη ολοκληρωμένης βιβλιογραφίας στην Κεντρική Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, στο τμήμα του Βόλου, πάνω στο θέμα που επεξεργαζόμουν. Το μεγαλύτερο μέρος των βιβλιογραφικών μου πηγών ήταν από τις προσωπικές βιβλιοθήκες των υπεύθυνων καθηγητών, τους οποίους ευχαριστώ για ακόμη μια φορά, και από δικές μου αναζητήσεις σε βιβλιοθήκες άλλων πόλεων.

Ένα μεγάλο «ευχαριστώ» χρωστάω, επίσης, στα νηπιαγωγεία που με φιλοξένησαν για τη διεκπεραίωση των συνεντεύξεων. Ευχαριστώ, μέσα από την καρδιά μου τις νηπιαγωγούς του 1^{ου} Ολοήμερου και 1^{ου} Κλασικού νηπιαγωγείου Βόλου, καθώς και την ιδιοκτήτρια του ιδιωτικού Παιδικού Σταθμού-Νηπιαγωγείου «Η παρεούλα μας» κα Μαριλένα Μαργώνη που μου

διέθεσαν το χρόνο τους και με εμπιστεύτηκαν. Ευχαριστώ και τα πενήντα παιδιά που μου έδωσαν τις πολύτιμες απαντήσεις τους αλλά και για την ευχάριστη κουβέντα που μοιράστηκα μαζί τους, για τη χαρά και τον ενθουσιασμό που έδειξαν.

Η εργασία αυτή στηρίχθηκε στη συνεργασία με τους βιβλιοθηκονόμους των Κεντρικών Βιβλιοθηκών της Έδεσσας, της Βέροιας, της Φλώρινας και από το Στέκι Παιδιού του Βόλου για την αναζήτηση εκδόσεων του παραμυθιού «Χάνσελ και Γκρέτελ». Για το λόγο αυτό νιώθω ότι οφείλω να ευχαριστήσω κι αυτούς τους ανώνυμους βοηθούς μου. Όπως και τις φίλες που στάθηκαν στο πλευρό μου και με στήριξαν τις ώρες της κούρασης και του άγχους.

Τέλος, το μεγαλύτερο «ευχαριστώ» θέλω να το δώσω στην οικογένειά μου. Για την αγάπη που δημιούργησαν μέσα μου για το βιβλίο όλα αυτά τα χρόνια. Για τα ταξίδια που μοιράστηκαν μαζί μου στις βιβλιοθήκες των διάφορων πόλεων. Και, κυρίως, για τη συνεχή ψυχολογική τους στήριξη καθ' όλη τη διάρκεια σύνθεσης αυτής της εργασίας, χωρίς την οποία μπορεί να μην είχα καταφέρει να την ολοκληρώσω.

Ειρήνη Λαζαρίδου

Βόλος,
25/05/2013

Εισαγωγή

Κάθε εικονογραφημένο βιβλίο εξετάζεται με διαφορετική ματιά από τον αναγνώστη. Κάθε άτομο που θα το επεξεργαστεί θα επικεντρωθεί σε διαφορετικά σημεία της εικόνας. Ιδιαίτερα τα παιδιά προσέχουν λεπτομέρειες που η ματιά του ενήλικα προσπερνά. Για το λόγο αυτό κάθε στοιχείο και μήνυμα μιας εικόνας μπορεί να ασκήσει επίδραση σε ένα παιδί. Ποια είναι όμως τα στοιχεία μιας εικονογράφησης που προσέχουν τα περισσότερα παιδιά;

Η σκέψη αυτή ήταν και το αρχικό μου ερώτημα που πυροδότησε την έναρξη της παρούσας εργασίας. Η σημασία του παιδικού εικονογραφημένου βιβλίου έχει τονιστεί πάρα πολλές φορές. Ποια είναι όμως τα κριτήρια βάση των οποίων τα ίδια τα παιδιά επιλέγουν ένα εικονογραφημένο βιβλίο;

Στην κατηγορία των εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων η βασική ομάδα αναγνωστών- τα παιδιά- δεν είναι και η βασική ομάδα αγοραστών- οι ενήλικες. Έτσι, τελικά οι αριθμοί πωλήσεων αυτών των βιβλίων δεν αντιπροσωπεύει και τις πραγματικές επιλογές των αναγνωστών τους. Οι ενήλικες επιλέγουν ένα εικονογραφημένο βιβλίο με σκοπό την καλύτερη αγωγή του παιδιού, είτε καλλιτεχνική, είτε γλωσσική, είτε ηθική. Δύσκολα όμως να επιλέξουν με τα πραγματικά κριτήρια των παιδιών.

Σίγουρο είναι ότι το παιδί, ιδιαίτερα στις ηλικίες που δεν έχει κατακτήσει ακόμη την ανάγνωση, στηρίζεται σε όσα του παρουσιάζουν οι εικόνες για την ανάπλαση της ιστορίας. Βλέπει, παρατηρεί και αποκωδικοποιεί τις πληροφορίες που του δίνουν. Σε ποιες πληροφορίες επικεντρώνεται όμως τελικά; Είναι χαρακτηριστική σκηνή να δείχνουμε σε ένα παιδί ένα στοιχείο μιας εικόνας θέλοντας να του επισημάνουμε κάτι, αλλά αυτό να μας επαναλαμβάνει κάτι τελείως διαφορετικό. Το παιδί, λοιπόν, ερευνεί μέσα από μια ματιά που εμείς ως ενήλικες δύσκολα αντιλαμβανόμαστε.

Συνεπώς τα στοιχεία που προτιμούν τα παιδιά σε μια εικόνα, αλλά και όσα δεν επιθυμούν να βλέπουν σε μια εικονογράφηση αποτελούν την κινητήρια απορία μου για την εργασία αυτή.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο στήριξα στη συνέχεια το ερευνητικό. Χώρισα το πρώτο αυτό κεφάλαιο σε τρία υποκεφάλαια. Το πρώτο αφορά την έννοια της λογοτεχνίας γενικά και της παιδικής λογοτεχνίας ειδικότερα και των κλασικών παραμυθιών. Αναλύεται το έργο των αδερφών Γκριμ και, τέλος, δίνονται λίγες πληροφορίες για το παραμύθι που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα, «Χάνσελ και Γκρέτελ».. Στο δεύτερο υποκεφάλαιο επεξεργαζόμαστε το νόημα της εικόνας στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο. Αρχικά, γίνεται λόγος για τον ορισμό της εικόνας και τις έννοιες της εικονικής ικανότητας και εικονικού γραμματισμού. Στη συνέχεια, επικεντρωνόμαστε στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο και στην εικονογράφηση του. Αναφέρονται, ακόμη, τα μέσα που χρησιμοποιεί η εικόνα, η έννοια της εστίασης στην εικονογράφηση, κάποιες χαρακτηριστικές

εικονογραφικές επιλογές, καθώς και ο ρόλος των εννοιών του χώρου και του χρόνου στην εικονογράφηση. Το δεύτερο υποκεφάλαιο κλείνει με τη σημασία της εικονογράφησης για τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας. Στο τρίτο και τελευταίο μέρος του πρώτου κεφαλαίου γίνεται αναφορά στην έρευνα των House και Rule. Οι παραπάνω ερευνητές επιχείρησαν να εντοπίσουν τους παράγοντες που επιδρούν στην κατανόηση της ομορφιάς ενός παιδικού εικονογραφημένου βιβλίου από τα παιδιά.

Το ερευνητικό μέρος της εργασίας ξεκινά παρουσιάζοντας το σκοπό της έρευνας, το ερευνητικό ερώτημα πάνω στο οποίο στηρίχθηκε και τις αρχικές υποθέσεις που έκανα κατά την έναρξή της. Παρουσιάζονται, ακόμη, ορισμένα πρακτικά στοιχεία, δηλαδή ποιοι ήταν οι συμμετέχοντες της έρευνας και το θεωρητικό υπόβαθρο που χρησιμοποιήθηκε για τη δειγματοληψία. Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στη μεθοδολογία της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρω τα μέσα συλλογής δεδομένων και τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν και την πορεία που ακολούθησα κατά τη διάρκεια της έρευνας. Γίνεται μια περιληπτική αναφορά των σταδίων που ακολούθησα και παρουσιάζονται τα δεδομένα που προέκυψαν, αρχικά με ποσοτική ανάλυση και στη συνέχεια με ποιοτική. Γίνεται σύγκριση των αποτελεσμάτων με τις αρχικές υποθέσεις της έρευνας, καθώς και με τα συμπεράσματα στα οποία είχε καταλήξει η έρευνα των House και Rule. Ακολουθεί μια σύντομη αναφορά στο τι προσφέρει η παρούσα έρευνα.

Στο τέλος της εργασίας παρουσιάζονται οι βιβλιογραφικές πηγές που χρησιμοποιήθηκαν καθώς και των λογοτεχνικών βιβλίων των οποίων χρησιμοποιήθηκαν οι εικονογραφήσεις για την έρευνα. Στο παράρτημα υπάρχουν τα εργαλεία της έρευνας.

1.1 ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

1.1.1 ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Η αγωγή συχνά συνδέεται με την τέχνη: κινηματογράφος, θέατρο, μουσική, λογοτεχνία. Έτσι οι δημιουργοί της τέχνης αναδεικνύονται σε παράγοντες αγωγής, ακόμη κι αν δεν ήταν ο αρχικός τους σκοπός(Καραβά, 2001 στο Τζαφεροπούλου, 2001).

Συγκεκριμένα στη λογοτεχνία κάθε βιβλίο μπορεί να επηρεάσει τον αναγνώστη, είτε συνειδητά είτε ασυνείδητα. Όσο πιο χαρισματικό είναι το κείμενο και ο τρόπος που ο συγγραφέας έχει αποδώσει τα νοήματα, τόσο βαθύτερη είναι και η επίδραση που ασκεί (Νικολοπούλου, 2001 στο Τζαφεροπούλου, 2001).

Η διαφορετική ψυχοσύνθεση του παιδιού σε σύγκριση με αυτή ενός ενήλικα επιβάλλει την ύπαρξη μιας ειδικής λογοτεχνίας. Στο παιδικό βιβλίο η επιρροή φαίνεται να είναι εντονότερη λαμβάνοντας υπόψη το ψυχισμό του παιδιού. Ο διδακτισμός δε γίνεται πλέον δεκτός ως μέσο έκφρασης, αλλά η σχέση συγγραφέα- αναγνώστη δεν έχει αλλάξει ουσιαστικά, καθώς ο νεαρός αναγνώστης αποδέχεται όσα του λέει το κείμενο ως δεδομένη γνώση, ακόμη και αν ισχυρίζεται ότι δεν έχει τέτοια πρόθεση. Τα παιδικά βιβλία διδάσκουν και κάτι τέτοιο αποτελεί μεγάλη ευθύνη, ιδιαίτερα για την εκκολλαπτόμενη προσωπικότητα του μικρού παιδιού. Γι' αυτό το λόγο στην παιδική λογοτεχνία δεν μπορεί να ισχύει το δόγμα «η τέχνη για την τέχνη», αλλά το σκεπτικό «η τέχνη για τον άνθρωπο» (Νικολοπούλου, 2001 στο Τζαφεροπούλου, 2001).

Η συνύπαρξη πραγματικών και φανταστικών στοιχείων στην παιδική λογοτεχνία ανταποκρίνεται στην ανάγκη του παιδιού να μεταφράσει τις αφηρημένες έννοιες των ενηλίκων. Η ονειροπόλος παιδική ψυχή ζει ταυτόχρονα σε δύο κόσμους: στον πραγματικό και στο φανταστικό. Το χαρακτηριστικό αυτό σε συνδυασμό με το γεγονός ότι το παιδί δεν είναι μια ολοκληρωμένη οντότητα το οδηγεί να ταυτίζεται με τους ήρωες και να κάνει προσωπικό του κτήμα τις ιστορίες που διαβάζει. Το παιδί δανείζεται ό,τι του χρειάζεται, παίρνει θάρρος από το θάρρος των χαρακτήρων, πονάει για τις ήττες σαν να ήταν δικές του, ανακουφίζεται όταν το σωστό δικαιώνεται ή όταν το λάθος τιμωρείται, έχοντας την αίσθηση ότι οι ήρωες πληρώνουν και για τα δικά του σφάλματα. Η παιδική λογοτεχνία μέσα από το πρίσμα της γλώσσας της τέχνης φέρνει σε επαφή τους μικρούς αναγνώστες με την κοινωνική πραγματικότητα των ενηλίκων, με κοινωνικά ζητήματα όπως οι πόλεμοι, οι κοινωνικές διακρίσεις, ο πλούτος και η φτώχεια. Στόχος όμως της αληθινής παιδικής λογοτεχνίας είναι να ενισχύσει την άμυνα του παιδιού απέναντι στη σκληρότητα της πραγματικότητας (Δαράκη, 2001 στο Τζαφεροπούλου, 2001).

Για να φτάσει λοιπόν ο συγγραφέας στη δημιουργία ενός κειμένου, ικανού να μετουσιωθεί σε ενεργό δύναμη πνευματικής και συναισθηματικής

διαπαιδαγώγησης του νεαρού αναγνώστη, απαιτούνται κάποια συγκεκριμένα προσόντα. Η Δαράκη (2001, στο Τζαφεροπούλου, 2001), σημειώνει ως απαραίτητα χαρακτηριστικά το υψηλό πνευματικό επίπεδο, τη φαντασία, την ευαισθησία, ενώ τονίζει τη σημασία του ταλέντου. Το ταλέντο είναι αυτό που θα δώσει στο κείμενο την κρυφή λυρική που χρειάζεται, την πρωτοτυπία, τη ζωντανή γλώσσα, την αλήθεια, τη φυσικότητα των χαρακτήρων.

Η συγγραφή, όπως αναφέρει η Χατζηχανά (2001, στο Τζαφεροπούλου, 2001), δεν αποτελεί μοναχά θέμα έμπνευσης. Απαιτεί ακόμη τεχνική, δεξιότητες και μελέτη. Συγκεκριμένα το παιδικό βιβλίο απαιτεί σεβασμό της προσωπικότητας του αναγνώστη, καλή γνώση της ψυχολογίας και του τρόπου σκέψης του παιδιού. Είναι σημαντικό το παιδί να βλέπει μέσα στο βιβλίο μια ανοιχτή πόρτα που το οδηγεί σε νέα μονοπάτια έτοιμα να τα εξερευνήσει.

Η παιδική λογοτεχνία αποτελεί μια ομπρέλα, κάτω από την οποία συγκαταλέγονται διάφορα είδη. Αυτά είναι:

1. το παραμύθι
2. οι μικρές ιστορίες
3. οι μύθοι
4. το ποίημα
5. το θέατρο

Κάθε ένα από αυτά τα είδη επηρεάζει τους αναγνώστες πλουτίζοντας τις γνώσεις, τις εμπειρίες τους και τον συναισθηματικό τους κόσμο. Καλλιεργώντας τη φαντασία και την κρίση τους. Διαμορφώνοντας το χαρακτήρα τους, ψυχαγωγώντας τους, καλλιεργώντας το αισθητικό τους κριτήριο. Βοηθώντας τους να λύσουν τυχόν ψυχολογικά προβλήματα, να κοινωνικοποιηθούν, να αναπτύξουν τη γλώσσα, να αποκτήσουν γνώσεις, να γνωρίσουν τα προβλήματα της ανθρωπότητας. Καλλιεργώντας το αισθητικό τους κριτήριο, ευαισθητοποιώντας τους απέναντι στη γοητεία της τέχνης (Παπανικολάου και Τσιλιμένη, 1992).

Αναλυτικότερα:

1. Το παραμύθι αποτέλεσε αρχικά ένα είδος που απευθυνόταν στο ενήλικο κοινό. Εξελίχθηκε όμως να αφορά αποκλειστικά τα παιδιά, φτάνοντας στο σήμερα που γράφονται παραμύθια μόνο για παιδιά. Επομένως, το παραμύθι αποτελεί ένα είδος της παιδικής λογοτεχνίας που είχε μια μεγάλη πορεία στο πέρασμα του χρόνου, για το λόγο αυτό χωρίζεται σε δύο είδη: στο λαϊκό και στο σύγχρονο παραμύθι (Παπανικολάου και Τσιλιμένη, 1992).

Το λαϊκό παραμύθι αντλεί τη θεματολογία του από φανταστικές υπάρξεις, όπως νεράιδες, δράκοι, βασιλόπουλα και βασιλοπούλες και αφηγείται ιστορίες που περιέχουν μυθολογικές δοξασίες, όπως μαγεία, μαγικά καρφιά, μαγικό παπούτσι κ.α. Περιέχει ό,τι φανταστικό, υπερφυσικό και απίθανο μπορεί να διεγείρει τη φαντασία των παιδιών, δίνοντας έμφαση στην υπεροχή του καλού πάνω στο κακό.

Χαρακτηριστική είναι η γλώσσα που χρησιμοποιείται, γεμάτη ιδιωτισμούς και ντοπιολαλίες (Αναγνωστόπουλος, 2008).

Από την άλλη πλευρά, το σύγχρονο παραμύθι επικεντρώνεται σε θέματα πιο οικεία στην πραγματικότητα των παιδιών. Καλλιεργεί τον προβληματισμό πάνω σε κοινωνικά ζητήματα όπως η καταστροφή του περιβάλλοντος, η αστικοποίηση, ενώ η αντιπαράθεση του άσχημου και του ωραίου, αντικαθίσταται από το άδικο και το ηθικό. Στόχος του σύγχρονου παραμυθιού είναι να επιδρά λυτρωτικά στον εσωτερικό κόσμο των νεαρών αναγνωστών. Για να το επιτύχει αυτό οφείλει να χαρακτηρίζεται από παραστατικότητα, το λεξιλόγιό του από φυσικότητα, να είναι συναρπαστικό και να προσφέρει ένα ευτυχισμένο τέλος (Αναγνωστόπουλος, 2006).

Η διαφοροποίηση ανάμεσα στα δύο είδη του παραμυθιού κρίνεται όπως φαίνεται τόσο στη θεματολογία, όσο και στην έκφραση, στο ύφος και στη γλώσσα που χρησιμοποιούν (Παπανικολάου και Τσιλιμένη, 1992).

2. Οι μικρές ιστορίες αποτελούν ένα είδος λογοτεχνίας ιδανικό για τις παιδικές ηλικίες. Η έκτασή τους είναι περιορισμένη, η γλώσσα που χρησιμοποιούν απλή και η εικονογράφησή τους πλούσια. Χαρακτηριστικό τους γνώρισμα είναι ο χωροχρόνος στον οποίο κινούνται: στο παρόν και στο άμεσο περίγυρο της καθημερινής ζωής των παιδιών. Αντλούν τη θεματολογία τους από καταστάσεις χαρακτηριστικές της σύγχρονης ζωής, όπως τα παιχνίδια των παιδιών, από τα ζώα της αυλής και τους δάσους (Τσιλιμένη, 2003).
3. Οι μύθοι απευθύνονταν αρχικά στο ενήλικο κοινό και αρκετά μετέπειτα στο παιδικό. Σε αυτόν τον τύπο λογοτεχνίας το πραγματικό και το φανταστικό στοιχείο συνδέονται με τέτοιο τρόπο, ώστε ο διαχωρισμός του δεν αποτελεί εύκολο εγχείρημα. Συνήθως οι μύθοι έχουν ήρωες μορφές ζώων, όπως οι μύθοι του Αισώπου, και η έκτασή τους είναι σύντομη (Παπανικολάου και Τσιλιμένη, 1992).
4. Η παιδική ποίηση χαρακτηρίζεται από λυρική, μουσικότητα του στίχου, ρυθμό, εσωτερική αρμονία και στοχεύει στην έκφραση των συναισθημάτων του παιδιού, τις χαρές, τις προσδοκίες, τους φόβους. Η δημοτική ποίηση παρουσιάζει πληθώρα διαφορετικών ειδών, όπως ταχταρίσματα, λαχνίσματα, γλωσσοδέτες, μαντέματα κ.α., όπως και η σύγχρονη ποίηση που τα θέματά της ακολουθούν τα σύγχρονα ζητήματα, π.χ. τάση για προσέγγιση του τεχνολογικού πολιτισμού και εξοικείωση του παιδιού μαζί του (Αναγνωστόπουλος, 2008).
5. Το θέατρο επιδρά βαθιά στη διαμόρφωση του χαρακτήρα των παιδιών, μέσα από το μιμητικό ένστικτο που χαρακτηρίζει την παιδική ηλικία. Έτσι, μια παιδική παράσταση με ηθοποιούς, ένα θέατρο σκιών, μια κουκλοθεατρική παράσταση, δημιουργεί στο παιδί-θεατή και ακροατή βιώματα οπτικά, ακουστικά και ψυχικά, μέσα από την άμεση αντίδρασή του σε όσα διαδραματίζονται μπροστά του (Αναγνωστόπουλος,

2008). Στο χώρο της προσχολικής εκπαίδευσης εμφανίζονται και κάποιες άλλες μορφές θεάτρου, όπως το αντικειμενοθέατρο και το θεατρικό παιχνίδι. Μέσα από τα οποία το παιδί μπαίνει σε διαδικασία άμεσης αλληλεπίδρασης (Παπανικολάου και Τσιλιμένη, 1992).

1.1.2 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ- ΕΞΕΛΙΞΗ

Το παραμύθι αποτελεί ίσως το αγαπημένο είδος της παιδικής λογοτεχνίας για τα παιδιά. Ο κόσμος του παραμυθιού κινείται στα επίπεδα της φαντασίας, δεν ακολουθεί τη λογική του ενήλικου κόσμου και αυτό ίσως είναι το χαρακτηριστικό που το κάνει τόσο δημοφιλές στις μικρές ηλικίες. Μέσα σε όσα εξιστορείται ένα παραμύθι όλα είναι δυνατά, ακόμη κι όσα δεν εξηγούνται σύμφωνα με τους φυσικούς νόμους.

Η λέξη παραμύθι προέρχεται από το ομηρικό ρήμα «παραμυθέομαι», το οποίο αρχικά σήμαινε συμβουλεύω, ενώ στη συνέχεια του αποδόθηκε το νόημα παρηγορώ, από τον Πλάτωνα και τον Ηρόδοτο. Πολύ αργότερα πήρε τη σημερινή του έννοια, κατά τους μέσους και νέους χρόνους, όταν η σημασία του εστιάστηκε στο μύθο που βρίσκεται μέσα στο παραμύθι. Ο ορισμός που αποδίδεται σήμερα είναι: «Λαϊκή αφήγηση (φανταστική, διδακτική, ευτράπελη) με γνωρίσματα το διηγηματικό πλάτος και την έντεχνη διήγηση. Σκοπός του είναι να τέρψει και κατά τούτο διαφέρει από το μύθο που σκοπεύει στη διδαχή» (Αναγνωστόπουλος, 1987).

Σε διεθνές επίπεδο το παραμύθι χωρίζεται σε τρία είδη:

1. στο καθαυτό παραμύθι
2. στις ευτράπελες ιστορίες
3. στους μύθους για τα ζώα (animal stories)

Το παραμύθι κινείται αδιάκοπα ανάμεσα στο πραγματικό και στο φανταστικό, έξω από το χρόνο και όσες άλλες λογικές κατηγοριοποιήσεις έχει κάνει ο άνθρωπος. Έτσι εξηγείται και η κλασική αρχή των παραμυθιών «Μια φορά κι έναν καιρό...» και οι κατακλείδες όπως «κι έζησαν αυτοί καλά και εμείς καλύτερα».

Μέχρι το 12^ο αιώνα το παραμύθι διαδίδονταν προφορικά στον ευρωπαϊκό χώρο. Στη συνέχεια άρχισαν κάποιες μεταφορές στο γραπτό λόγο, όπως η καταγραφή των μύθων του Αισώπου, των Ομηρικών έπων, των ιστοριών του βασιλιά Αρθούρου στην Αγγλία τον 16^ο αιώνα. Στην Ιταλία, οι συγγραφείς Straparola (1550) και Basile (1637) χρησιμοποίησαν τη λαϊκή παράδοση της χώρας του για να γράψουν λαϊκά παραμύθια. Το 17^ο αιώνα αυξήθηκε η κίνηση γύρω από το παραμύθι, ιδίως μετά την πρώτη συλλογή λαϊκών παραμυθιών με θαυμάσιες ξυλογραφίες, από το Γάλλο Charles Perrault (1628-1703). Ο Charles Perrault μετέφερε παραμύθια που πλέον θεωρούνται κλασικά, όπως «ο Κοντορεβυθούλης», «Η Κοιμωμένη του δάσους» κ.α. Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα άρχισαν να δημοσιεύονται συλλογές παραμυθιών και έρευνες στη Γερμανία, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τους αδελφούς Γκριμ.

Ο Jakob Grimm(1785-1863) και ο Wilhelm Grimm (1786-1869) απέδειξαν τη σημασία και την αξία των λαϊκών παραμυθιών. Μέσα σε μία μόλις δεκαετία (1812-1822) κατάφεραν να εκδώσουν τρεις τόμους παραμυθιών, λαϊκής προέλευσης, δίνοντας τους τον τίτλο “Kinder- Hausmärchen”. Στήριξαν τις ιστορίες τους σε προσωπικές τους παιδικές αναμνήσεις, στις αναμνήσεις των θυγατέρων του φαρμακοποιού Βιλντ και σε διηγήσεις απλών ανθρώπων. Οι αδελφοί Γκριμ καινοτόμησαν διότι κράτησαν τον προσωπικό χαρακτήρα των αφηγητών κάνοντας μόνο μικρές απαραίτητες τροποποιήσεις. Η συλλογή τους περιλαμβάνει περίπου διακόσια παραμύθια, κάποια από τα οποία είναι « Η Κοκκίνοσκουφίτσα», «Η Ωραία Κοιμωμένη», «Η Χιονάτη», «Ο Χάνσελ και η Γκρέτελ» (Αναγνωστόπουλος, 1987).

Το παραμύθι στην Ευρώπη αναπτύχθηκε, ωστόσο, χάρη στο Δανό συγγραφέα Hans Christian Andersen (1805-1875). Ο γνωστός και ταλαντούχος αυτός παραμυθός έγραψε σε περίπου τριάντα χρόνια πάνω από 150 παραμύθια. Κάποια από αυτά είναι πρωτότυπα, βασισμένα σε προσωπικές αναμνήσεις και εμπειρίες, σε ιστορίες που άκουσε στην πόλη καταγωγής του Οντενζέε, σε λαογραφικά στοιχεία της Δανίας, ενώ άλλα σε ξένες φιλολογικές πηγές. Στα παραμύθια του Hans Christian Andersen δεν υπάρχουν θηριωδίες και τρομακτικές σκηνές, Έχουν αντικατασταθεί από μια μελαγχολική διάθεση, χιούμορ, φαντασία και απλότητα. Όλα τα κείμενά του χαρακτηρίζονται από ποιητικότητα, Από μια θελκτική και απόμακρη γοητεία που στηρίζεται σε πριγκίπισσες και νεράιδες, παλάτια και καλύβες, πελαργούς και αγριόκυκνους. Το βιβλίο που τον έκανε διάσημο είναι το «Παραμύθια για παιδιά» (1835-1837), το οποίο και μεταφράστηκε σε 90 περίπου γλώσσες και ιδιώματα όλου του κόσμου. Η προσφορά του Hans Christian Andersen στην παιδική λογοτεχνία αναγνωρίστηκε με την καθιέρωση του διεθνούς βραβείου Hans Christian Andersen από την IBBY (Διεθνή Οργάνωση Βιβλίων για τη Νεότητα) από το 1951. Το βραβείο αυτό χαρακτηρίζεται ως το μικρό νόμπελ για την παγκόσμια παιδική-νεανική λογοτεχνία. Απονέμεται κάθε δύο χρόνια σε συγγραφέα που γράφει βιβλία για παιδιά και νέους (Αναγνωστόπουλος, 1987).

1.1.3 ΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ ΓΚΡΙΜ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥΣ

Οι αδελφοί Γκριμ ήταν οι πρώτοι που τόνισαν τη σημασία έρευνας για το παραμύθι. Έθεσαν ερωτήματα που απασχόλησαν λαογράφους, παραμυθολόγους, εθνολόγους, φιλόλογους, όπως το τι είναι παραμύθι, πού και πότε δημιουργήθηκε, πώς εξηγούνται τα κοινά παραμύθια σε διάφορους λαούς. Οι αδελφοί Γκριμ υποστήριξαν ότι τα παραμύθια αποτελούν «την τελευταία ηχώ των αρχαίων αρίων μύθων». Πανάρχαιων δηλαδή ινδοευρωπαϊκών μύθων που διαδόθηκαν σύμφωνα με την εξάπλωση των Αρίων. Ο σανσκριτολόγος καθηγητής Th. Benfey υποστηρίζει ότι τα παραμύθια ήρθαν στην Ευρώπη από την Ινδία, περίπου τον 10^ο αιώνα μ.Χ., μέσα από την ανάπτυξη του εμπορίου και της ναυτιλίας και τέλος με τους

Σταυροφόρους. Εξαιρεί μόνο τους μύθους με ζώα, οι οποίοι θεωρεί ότι ακολούθησαν την αντίθετη πορεία, από την Ευρώπη και συγκεκριμένα την Ελλάδα, προς τις Ινδίες. Οι Andrew Lang και Edward Tylor ανέπτυξαν μια ανθρωπολογική θεωρία, στηριζόμενοι στην πολυγενεσία, δηλαδή στις κοινές ψυχικές διαθέσεις, στη κοινή φαντασία άρα και στα κοινά προϊόντα (όπως τα παραμύθια) όλων των λαών. Αργότερα, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα ο Laistner υποστήριξε μια νέα θεωρία στο βιβλίο του «το αίνιγμα της Σφίγγας», σύμφωνα με την οποία οι φανταστικές παραστάσεις των παραμυθιών ανήκουν στα όνειρα των ανθρώπων (Αναγνωστόπουλος, 1987).

Σύμφωνα με τις παραπάνω θεωρίες προκύπτουν τα εξής πορίσματα:

1. Τα παραμύθια έχουν μοτίβα (motifs) που προέρχονται από αρχέγονους λαούς και θα μπορούσαν να δημιουργηθούν από όλους τους λαούς και σε όλους τους τόπους.
2. Η διάδοση των παραμυθιών ήταν αρχικά προφορική και στη συνέχεια γραπτή
3. Πολλά στοιχεία των παραμυθιών προέρχονται από τον κόσμο των ονείρων
4. Το παραμύθι αποτελεί μια συγκροτημένη ενότητα που προϋποθέτει δημιουργό και αρχικό τύπο
5. Για τα διάφορα στοιχεία και επεισόδια του παραμυθιού απαιτείται ψυχολογική έρευνα, ενώ για τη λογοτεχνική του αξία φιλολογική (Αναγνωστόπουλος, 1987).

1.1.4 ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ «ΧΑΝΣΕΛ ΚΑΙ ΓΚΡΕΤΕΛ»

Το παραμύθι «Χάνσελ και Γκρέτελ» προέρχεται από τη λαϊκή γερμανική παράδοση. Οι αδελφοί Γκριμ συνέλεξαν και αυτή την ιστορία κατά τη διάρκεια των ταξιδιών τους στη γερμανική ύπαιθρο και το πρόσθεσαν στη συλλογή των παραμυθιών τους. Η πρώτη έκδοση του παραμυθιού έγινε το 1812 και ακολούθησε η επόμενη το 1819 με ορισμένες τροποποιήσεις. Πιο συγκεκριμένα, οι αδελφοί πρόσθεσαν το σημείο κατά το οποίο οι δύο ήρωες φεύγοντας από το σπιτάκι της μάγισσας συναντούν ένα ποτάμι το οποίο και διασχίζουν με τη βοήθεια μιας πάπιας. Μια σημαντική αλλαγή στην αρχική μορφή του ακολούθησε το 1840, με τη μητριά να παίρνει τη θέση της μητέρας. Με αυτό τον τρόπο αποσιωπήθηκαν και οι κριτικές για τις κοινωνικές δομές της εποχής.

Με την ανάγνωση του παραμυθιού εύκολα αναγνωρίζονται τα κοινά σημεία στην εξέλιξη της ιστορίας με το παραμύθι του «Κοντορεβουθούλι». Η οικονομική δυσχέρεια των γονέων να θρέψουν τα παιδιά τους, το σκόρπισμα των χαλικιών για τα βρουν οι ήρωες το δρόμο για το σπίτι, ο κανιβαλισμός των «κακών» της ιστορίας αποτελούν τα βασικά παραδείγματα (Ιστοσελίδα www.wikipedia.org).

1.2 Η ΕΙΚΟΝΑ ΣΤΟ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

1.2.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ

Η λέξη εικόνα χρησιμοποιείται σε μεγάλο βαθμό στην καθημερινότητα. Ωστόσο, η απόδοση ενός ορισμού δημιουργεί δυσκολίες. Ο Σουηδός επιστήμονας Rude Petterson, ο οποίος ασχολείται με τα εκπαιδευτικά μέσα, προσδιόρισε την έννοια της εικόνας ως εξής:

«Μια εικόνα είναι (1) η οπτική εμπειρία μιας εσωτερικής ή εξωτερικής πραγματικότητας, (2) η πολυδιάστατη φυσική αναπαράσταση, η απεικόνιση, η παρουσίαση μιας εσωτερικής ή εξωτερικής πραγματικότητας. Σε μια φωτογραφία συχνά απεικονίζεται ένα μέρος της εξωτερικής πραγματικότητας. Πίνακες ζωγραφικής και σκίτσα από την άλλη μεριά αντιπροσωπεύουν συχνά τις σκέψεις και τα αισθήματα του καλλιτέχνη, δηλαδή κομμάτια της εσωτερικής του πραγματικότητας»(Petterson, 2008, από IMAGO, 2010).

Η λέξη «εικαστικά» αποτελεί παράγωγο του ρήματος είκω και έοικα. Τα ρήματα είκω και έοικα σημαίνουν ομοιάζω, είμαι όμοιος, φαίνομαι όμοιος, εύλογος, λογικός. Αναφέρεται συνήθως στις τέχνες της ζωγραφικής και της γλυπτικής και έχει ως στόχο να δημιουργήσει μια εικόνα που θα μεταφέρει τις δύο και τις τρεις πραγματικές διαστάσεις αντίστοιχα. Η εικόνα δηλαδή προσπαθεί να φανερώσει όψεις μιας δημιουργίας, οργανώνοντας συγχρόνως τόσο τα πλαστικά στοιχεία της, όσο και το σύνολο των συγκινήσεων και ερεθισμάτων που λαμβάνει ο εγκέφαλος παρατηρώντας την. Είναι εμφανές λοιπόν ότι η εικόνα αποτελεί ένα προϊόν ανθρώπινης δημιουργίας, διάνοιας και της ψυχής του που μεταφέρει νοήματα λογικά, νοητικά, συναισθηματικά, συγκινησιακά αλλά και διαισθητικά (Ρατσίκας, 2001). Οι εικαστικές τέχνες στη σύγχρονη εποχή αναφέρονται και ως πλαστικές τέχνες καθώς κύριο χαρακτηριστικό τους αποτελεί το πλάσιμο της ύλης. Διαχωρίζονται ακόμη με βάση τη μορφή του αποτελέσματος καθώς και τις αισθήσεις τις οποίες χρησιμοποιούν. Γι' αυτό το λόγο χαρακτηρίζονται και με άλλους όρους, όπως τρισδιάστατες τέχνες ή τέχνες του όγκου, τέχνες των δύο διαστάσεων ή επίπεδες τέχνες και οπτικές ή απτικές τέχνες ή τέχνες του χώρου (Μαγουλιώτης, 2001).

Για να γίνει πιο κατανοητικό ας πάρουμε ως παράδειγμα ένα θεατή που κοιτάζει μια εικόνα. Εκείνη τη στιγμή δέχεται πολλαπλά χρωματικά σήματα τα οποία και μεταφράζει σύμφωνα με τη δική του άποψη. Παρατηρεί το γενικό της ύφος, τη σύνθεση του χώρου. Ο θεατής παρεμβαίνει με αυτό τον τρόπο στην εικόνα μέσα από την προσωπική του σκέψη και διάνοηση. Την παρατηρεί και την κρίνει με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, θετικά ή αρνητικά, διερωτάται για τα μηνύματα που κρύβει και προσπαθεί να αντιληφθεί όσα αυτή επιθυμεί να του μεταφέρει. Με αυτό τον τρόπο γίνεται ένα μέρος της εικόνας, επικοινωνεί, αν και νοητά, με το δημιουργό (Ρατσίκας, 2001).

Ένας άλλος τρόπος προσδιορισμού της εικόνας είναι με βάση την απεικόνιση και την αφομοίωση των μηνυμάτων που μεταφέρει. Πιο συγκεκριμένα, οι εικόνες περιέχουν ένα σύνολο πληροφοριών που περιέχουν ταυτόχρονα και η αφομοίωση των οποίων δεν είναι γραμμική, αλλά αποτελεί μια μοναδική και απρόβλεπτη διαδικασία για τον κάθε αναγνώστη. Σε αυτά τα σημεία διαφέρει η εικόνα και από το κείμενο. (IMAGO, 2010) Οι εικόνες, δηλαδή, εμφανίζουν αντικείμενα στο θεατή που στην πραγματικότητα μπορεί να είναι απόντα, γι' αυτό και έχουν μεγαλύτερη διάρκεια από αυτά.

Οι εικόνες χρησιμοποιούν ένα δικό τους κώδικα επικοινωνίας κοινό σε όλο τον κόσμο. Αυτό έρχεται να συμπληρώσει και η έκφραση «μια εικόνα χίλιες λέξεις». Οι εικόνες δηλαδή έχουν τη δύναμη να μεταφραστούν από όλους τους ανθρώπους, συμπληρώνοντά ή ακόμη και υποκαθιστώντας το ρόλο των λέξεων. (Μαγουλιώτης, 1988).

Στη σύγχρονη κοινωνία ο άνθρωπος υπέρ- εκτίθεται σε κάθε είδους εικόνες καθημερινά. Η αποκωδικοποίηση των οπτικών μηνυμάτων που λαμβάνει φαίνεται να είναι μια ικανότητα απαραίτητη για να επικοινωνήσει. Οι εικόνες που συναντάει μπορεί να είναι εφήμερες ή διαχρονικές, στερεότυπες, να μεταφέρουν μηνύματα, ιδέες, αντιλήψεις, σημασίες (Καλογήρου, 2006).

1.2.2 ΕΙΚΟΝΙΚΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

Ο γραπτός λόγος αποτελεί από μόνος του ένα είδος οπτικής επικοινωνίας. Ωστόσο, στις περιπτώσεις χρήσης μιας εικόνας ως πλήρη εναλλακτική μορφή επικοινωνίας ποια σημεία είναι που ενδείκνυνται προσοχής για την αποδοχή των σωστών μηνυμάτων;

Στο Gunther και Leeuwen (1996) αναφέρεται ότι σύμφωνα με τον Barthes, πριν από τον 17ο αιώνα κύριο μέσο οπτικής επικοινωνίας ήταν η εικόνα, που επεξηγούσε τα βασικά κείμενα της εποχής, όπως η Αγία Γραφή, η μυθολογία. Όταν έφτασε η εποχή της επιστήμης οι εικόνες έγιναν πιο ρεαλιστικές, στην προσπάθεια να αποδώσουν το φυσικό κόσμο μέσα σε “βιβλία της φύσης”. Σε ακόμη παλαιότερα χρόνια οι σημασίες των εικόνων ήταν ακόμη πιο σημαντικές, καθώς αποτελούσαν τη πρώτη καταγραφή της προφορικής γλώσσας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τα κινέζικα ιδεογράμματα, στα οποία μια απλή κυματιστή γραμμή αποτέλεσε στη συνέχεια το ιδεόγραμμα για το νερό. Η αλφαβητική γραμμή, λοιπόν, στηρίχθηκε στην εικονική (Gunther και Leeuwen, 1996).

Ωστόσο, στη σύγχρονη εποχή είναι συχνό φαινόμενο τα μηνύματα που μεταφέρει ο γραπτός λόγος να μη συμπίπτουν με των εικόνων που τα συνοδεύουν. Μια διαφήμιση, λόγου χάρη, μπορεί να εκφράζει απροκάλυπτα ένα σεξιστικό μήνυμα μέσω της εικόνας, ενώ το κείμενο να ακολουθεί μια πιο “διακριτική” οδό. Η εικόνα, όπως αναφέρουν χαρακτηριστικά οι Gunther και Leeuwen (1996), είναι “το μέσο σχολιασμού και κύρια πηγή πληροφόρησης” (Gunther και Leeuwen, 1996). Μια εικόνα εκπέμπει δύο διαφορετικά μηνύματα: (α) Ένα μήνυμα “καθαρό”, χωρίς κώδικες προς μετάφραση, το

βασικό νόημα που επιθυμεί να μεταφέρει στο θεατή. (β) Ένα κωδικοποιημένο μήνυμα που στηρίζεται στο “ύφος” της αναπαράστασης και αποτελεί συνδηλώσή της, χαρακτηριστικό που ανήκει καθαρά στο δημιουργό της (Τσατσούλης,2010).

Η έννοια εικονική ικανότητα, που πρέπει κάθε άτομο να κατέχει για την κατανόηση των εικόνων και κατ’ επέκταση και της ίδιας της πραγματικότητας του σύγχρονου πολιτισμού, αφορά το σύνολο των γνώσεων και των δεξιοτήτων του. Η κατανόηση του περιεχομένου των εικόνων αποτελεί μια βασική προϋπόθεση τόσο για τη δημιουργία όσο και για την κατάλληλη χρήση τους. Βασικό σημείο αποτελεί η αναγνώριση του τι απεικονίζεται στις εικόνες. Όπως επίσης ο διαχωρισμός μεταξύ των προσωπικών και διατομικών/πολιτιστικών συσχετίσεων και η ερμηνεία των μηνυμάτων (IMAGO, 2010). Οι κώδικες της οπτικής επικοινωνίας μοιάζουν ασαφείς για κάποιον που δεν τους γνωρίζει. Η επαφή με άλλους πολιτισμούς διδάσκει ότι οι οπτικές τέχνες μπορεί να φαίνονται αρχικά εξωτικές, μυστηριώδεις, ή απλά όμορφες, αλλά τελικά δεν είναι εύκολη η πραγματική κατανόηση των μηνυμάτων τους, αν ο θεατής δεν είναι μέλος αυτού του πολιτισμού (Gunther και Leeuwen, 1996).

Ο Τσατσούλης (2010) σημειώνει ότι οι τρόποι ανάγνωσης των οπτικών μηνυμάτων των εικόνων είναι τρεις:

1. Αντιληπτικός τρόπος: Ο θεατής κατανοεί τις συνδηλώσεις της εικόνας μέσω της μεταγλώσσας της.
2. Γνωστικός τρόπος: Η σαφήνεια των μηνυμάτων βοηθάει το θεατή στην αναγνώριση τους.
3. Ιδεολογικός τρόπος: Ο θεατής αναγνωρίζει τα μηνύματα της εικόνας βασιζόμενος σε ιδεολογικές θέσεις και αξίες.

Αν και στην καθημερινότητα, η αναγνώριση αυτή γίνεται συνήθως με ευκολία, η κατανόηση εικόνων που λειτουργούν ως μέσα για την τέχνη, τη ψυχαγωγία απαιτούν τη κατοχή περισσότερων δεξιοτήτων. Τέτοιες δεξιότητες είναι η γνώση των κινήτρων και των στόχων των χρηστών της εικόνας, καθώς και η κατανόηση της δομής τους (IMAGO, 2010).

Η οπτική γραμματική περιγράφει τους κανόνες που ακολουθεί μια συγκεκριμένη ομάδα. Αποτελεί το σύνολο της έκδηλης και άδηλης γνώσης, καθώς και χρήσης της από την ομάδα αυτή. Ουσιαστικά, η οπτική γραμματική είναι πολιτισμικά ορισμένη και η μετάφραση των κανόνων της είναι ανάλογη με την κουλτούρα του αναγνώστη. Για παράδειγμα, τα χρώματα που χρησιμοποιούνται στην απεικόνιση μιας σκηνης ενός λογοτεχνικού βιβλίου μεταφέρουν στον αναγνώστη κάποια συγκεκριμένα μηνύματα. Τα προσωπικά χαρακτηριστικά του ατόμου που θα παρατηρήσει την απεικόνιση είναι αυτά που οφείλονται για τα νοήματα που τελικά θα εκλάβει. Έτσι, ένας αναγνώστης από την Κίνα θα μεταφράσει διαφορετικά το μαύρο χρώμα στα ρούχα του ήρωα από έναν αναγνώστη του δυτικού κόσμου (Gunther και Leeuwen, 1996).

Κάθε άτομο χρησιμοποιεί όλες τις γνωστές συμβάσεις που έχει ενστερνιστεί από το περιβάλλον του για να διαβάσει μια εικόνα. Κάθε μέλος, λοιπόν, μιας ομάδας έχει στη διάθεσή του όλους τους σημειωτικούς πόρους της (τη μετάφραση των σημείων μιας εικόνας), καθώς και τις συμβάσεις και τους περιορισμούς της. Σύμφωνα με τα παραπάνω προκύπτει ότι η σχέση ανάμεσα στο σημαινόμενο και στο και στο σημαίνον μιας εικόνας είναι αποτέλεσμα μιας κοινωνικής σύμβασης που περιορίζει το δημιουργικό ρόλο που είχε ως αρχικό σκοπό η εικόνα (Gunther και Leeuwen, 1996). Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο Τσατσούλης (2010, σελ 257) *«η ανάγνωση, επομένως, των συνδηλώσεων εξαρτάται καθαρά από την ιστορικο-κοινωνική γνώση του αποδέκτη, από την αναγνώριση, από αυτόν, του χρησιμοποιούμενου κώδικα»*.

Κοινός νοηματικά με τη νοηματική γραμματική φαίνεται να είναι και ο οπτικός γραμματισμός. Η λέξη γραμματισμός προέρχεται από την ελληνική λέξη «γράμμα». Ξεκίνησε να χρησιμοποιείται για να περιγράψει τα στάδια ανάπτυξης της γραφής, δηλαδή τη μετάδοση πολιτιστικών περιεχομένων (όπως είναι η γλώσσα, οι λέξεις, οι μαθηματικές πράξεις) σε μια διατηρημένη μορφή, το κείμενο. Στη σύγχρονη εποχή ωστόσο, ο όρος γραμματισμός περιλαμβάνει όλα όσα χαρακτηρίζουν ένα άτομο ικανό να επικοινωνήσει έχοντας ως βάση κάθε είδος οπτικής επικοινωνίας και η εικόνα αποτελεί ένα είδος της. Η απόκτηση του οπτικού γραμματισμού αποτελεί μια πολύπλοκη διαδικασία που είναι μοναδική για το κάθε άτομο. Τα διαφορετικά στάδια από τα οποία περνάει το κάθε άτομο για να επιτύχει τη μάθησή του γραμματισμού είναι απαιτητικά και μπορούν να διαταραχθούν από παράγοντες που ουσιαστικά δε σχετίζονται με την ίδια τη διαδικασία (IMAGO, 2010).

Είναι εμφανές ότι η διαρκής παρουσία του κοινωνικού στοιχείου αποτελεί το βασικό χαρακτηριστικό της οπτικής γραμματικής ή του οπτικού γραμματισμού. Όπου μέσα στα ευρεία όρια της οπτικής γραμματικής συμπεριλαμβάνονται όλα τα στοιχεία και τα είδη μιας εικόνας, από την ελαιογραφία μέχρι τις φωτογραφίες ενός περιοδικού ή τα κόμικς (Gunther και Leeuwen, 1996).

Μέσα σε αυτό το φάσμα ανήκουν και τα εικονογραφημένα και μη βιβλία, οι διηγήσεις, οι ρίμες, η γραφή, αλλά και πιο συγκεκριμένα πεδία όπως η κατανόηση κειμένων και εννοιών, η ικανότητα γλωσσικής αφαίρεσης, η χαρά της ανάγνωσης, η εξοικείωση με τα βιβλία, η ικανότητα γραπτής έκφρασης, η εξοικείωση με τη γραπτή γλώσσα και τη λογοτεχνική γλώσσα. Μέρος, λοιπόν, αυτών των ικανοτήτων αρχίζουν ήδη να αναπτύσσονται από τα πρώτα χρόνια ζωής των παιδιών. Όσο πιο συχνή και επίμονη είναι η επαφή των παιδιών με παρόμοιες εμπειρίες τόσο πιο γρήγορα θα εξελιχθούν στον τομέα απόκτησης του γραπτού λόγου. Επιπλέον, φαίνεται ότι στο γραμματισμό οφείλονται τα θετικά κίνητρα και η επιτυχία μάθησης, καθώς και το ότι επηρεάζεται θετικά η εξέλιξη των παιδιών σε όλους τους τομείς μάθησης (IMAGO, 2010).

Το συνηθέστερο μέσο ανάπτυξης του γραμματισμού είναι το εικονογραφημένο βιβλίο. Αυτό συμβαίνει επειδή το παιδί συνδέει την οπτική

γλώσσα με το λόγο δημιουργώντας μια κοινή γλώσσα. Άλλωστε η προσαρμογή της ανάγνωσης της ιστορίας από έναν ενήλικα αρχικά στην προσωπική γλωσσική διέγερση του παιδιού εξασφαλίζει τη μέγιστη κατανόηση της. Η διάρκεια παραμονής στις εικόνες αποτελεί μια διαδικασία στοχασμού για το παιδί (IMAGO, 2010).

Επιπλέον, το εικονογραφημένο βιβλίο προσφέρει πολλαπλά ερεθίσματα για μάθηση. Ανάλογα με το αναπτυξιακό επίπεδο του κάθε παιδιού, με τα ενδιαφέροντά του αλλά και με το είδος του εικονογραφημένου βιβλίου μπορούν να δημιουργηθούν διαφορετικές ευκαιρίες για μάθηση. Θα μπορούσαν να είναι από απλή ονομασία αντικειμένων, περιγραφή των εικόνων, επέκταση, δημιουργία σχέσεων και συνεχειών, ανάπτυξη και παραγωγή συσχετισμών, μέχρι και πρόβλεψη της εξέλιξης της ιστορίας. Μέσα από αυτή την επεξεργασία των στοιχείων της ιστορίας το παιδί μπορεί να αναπτύξει διαφορετικούς τρόπους αισθητικής έκφρασης, όπως η προφορική διήγηση, οι χειροτεχνίες, τα σκίτσα, οι ζωγραφιές, η δραματοποίηση σκηνών της ιστορίας. Όσο πιο ποικίλοι είναι οι τρόποι κατανόησης του βιβλίου τόσο περισσότερο αναπτύσσεται και ο γραμματισμός του. Ακόμη, μέσα από την ανάγνωση ενός εικονογραφημένου βιβλίου τα παιδιά έρχονται σε επαφή με την ευρύτερη έννοια του βιβλίου, γνωρίζουν για τη δουλειά του συγγραφέα, του εικονογράφου, για το συνδυασμό εικόνας και κειμένου, τα μέρη του γραπτού λόγου (γράμματα, λέξεις, ολόκληρες προτάσεις) (IMAGO, 2010).

Για την ανάπτυξη όμως του γραμματισμού μέσα από την επαφή με το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο είναι απαραίτητη η ενεργή συμμετοχή του ενήλικα. Ο γονέας ή ο εκπαιδευτικός κινητοποιεί το διάλογο με το παιδί, δημιουργεί προβληματισμούς, δίνει κίνητρα. Μέσα από την εμπιστοσύνη του παιδιού για τον ενήλικα, από τη στοργή που ο δεύτερος δείχνει, αναπτύσσονται οι δεσμοί του για το μέσο που τους κάνει συνεργάτες για την κατανόησή του (IMAGO, 2010).

1.2.3 Η ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ ΣΤΟ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

Στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο η παρουσία της εικόνας είναι ταυτόσημη με τον όρο της. Σε ένα βιβλίο που ανήκει σε αυτή την κατηγορία δίπλα από το λογοτεχνικό κείμενο υπάρχει μια εικόνα ζωγραφικής. Δηλαδή, δε γίνεται λόγος για έμμεση παρουσία της μιας τέχνης μέσα στην άλλη αλλά για τη σύζευξη δύο τεχνών. Η δυσκολία που συναντάται, ωστόσο, είναι το γεγονός ότι η μία από αυτές τις τέχνες είναι ήδη ολοκληρωμένη (Βλαχόπουλος, 1990).

Αρχικά ξεκίνησε να εκδίδεται για διδακτικούς σκοπούς και μόνο. Το πρώτο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, με τίτλο «Orbis Sensualium Pictus» (Ο ορατός κόσμος σε εικόνες), εκδόθηκε από τον παιδαγωγό Κομένιο το 1658 στη Νυρεμβέργη. Το βιβλίο αυτό, σε γλώσσα γερμανική και λατινική, είχε στόχο τη μετάδοση γνώσεων για τη γλώσσα και τη φύση και έγινε αποδεκτό ακόμη κι από τους πουριτανικούς κύκλους της εποχής. Σύντομα, η

εικονογράφηση αποτέλεσε αναπόσπαστο κομμάτι των σχολικών διδακτικών αλλά και λογοτεχνικών παιδικών βιβλίων.

Στην Ελλάδα, αν και είναι δύσκολο να προσδιοριστεί με ακρίβεια η έκδοση εικονογραφημένων βιβλίων, είναι γνωστό ότι μια από τις παλαιότερες εικονογραφημένες εκδόσεις αποτελεί το βιβλίο «Αισώπου Μύθοι» το 1644 στην Ενετία, σε γλώσσα απλοελληνική. Το βιβλίο αυτό είχε 57 ξυλογραφίες και αρχικά δεν προοριζόταν αποκλειστικά για το παιδικό αναγνωστικό κοινό (Ασωνίτης, 2001).

Γενικά, στην αρχή της εξέλιξής του, το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο δεν παρουσίαζε μεγάλη θεματολογία ούτε και κομψά εικονοτεχνήματα, παρά περιοριζόταν σε εικόνες από ζώα, λουλούδια, λαϊκά σχέδια κ.α. Επίσης, δεν αποτελούσε βασικό χαρακτηριστικό των βιβλίων για παιδιά (Μπενέκος, 1981).

Αντίθετα, πλέον, στόχος δεν είναι η μεταφορά της πραγματικής εικόνας ενός αντικειμένου, αλλά η ανάπτυξη της καλλιτεχνικής άποψης. Η έγχρωμη εκτύπωση, τον 20^ο αιώνα, έδωσε στην εικονογράφηση τόσο μεγάλο ρόλο που συχνά γίνεται λόγος για «εξαφάνιση του κειμένου». Οι σύγχρονες εικονογραφήσεις χαρακτηρίζονται από την ελευθερία των καλλιτεχνών για τη δημιουργία των ηρώων και των σκηνικών (Ασωνίτης, 2001).

Ο όρος εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο παρουσιάζει ιδιαιτερότητες, καθώς ο γενικός αυτός όρος συγκαταλέγει μεγάλη γκάμα βιβλίων με θεμελιώδεις διαφορές μεταξύ τους. Ο αρχικό ορισμός που του δόθηκε είναι: «το βιβλίο το οποίο πληροφορεί μέσω των εικόνων» (Κίσαράς, 1993). Τα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία ενδέχεται να περιέχουν κείμενα κάθε είδους, όπως λογοτεχνικά, ποιήματα, μύθοι, βιβλία γνώσεων, αλφαβητάρια. Γι' αυτό το λόγο μπορεί να χαρακτηριστούν ως δια-ειδολογικά. Επιπλέον, ο προσδιορισμός παιδικό φαίνεται να μην είναι απόλυτα ακριβής, αφού ουσιαστικά τα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία απευθύνονται σε μια ευρύτατη ηλικιακή γκάμα αναγνωστών- οι ενήλικες, άλλωστε, μπορούν να είναι αναγνώστες τους εκτός από συν-αναγνώστες. Έτσι λοιπόν το συγκεκριμένο είδος βιβλίου καθίσταται και δια-ηλικιακό.

Το μόνο σταθερό και ακλόνητο σημείο εντοπίζεται στην παρουσία εικόνας. Είναι το στοιχείο που συνδέει όλα τα διαφορετικά είδη βιβλίων στην ίδια ευρεία κατηγορία του εικονογραφημένου. Ωστόσο, για να ανήκει ένα βιβλίο σε αυτή την κατηγορία, κρίνεται απαραίτητο οι εικόνες του να συμμετέχουν μαζί με το κείμενο στη διήγηση της ιστορίας. Το σημαντικότερο στοιχείο, λοιπόν, δεν είναι η ποσότητα των εικόνων, αλλά η λειτουργία τους στην ανάγνωση της ιστορίας (Γιαννικοπούλου, 2008).

Τα είδη του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου, όπως αναφέρονται από τον Μπενέκο (1981) είναι τα εξής:

- **Βιβλία για αρχάριους:** Βιβλία με περιορισμένο λεξιλόγιο και μεγάλες εικόνες με στόχο την εκμάθηση πρωταρχικών γνώσεων.
- **Αλφαβητάρια:** Βιβλία που συνδυάζουν κείμενο και εικόνα με σκοπό την εκμάθηση των γραμμάτων με απλές και παραδοσιακές ασκήσεις

(να συνδέσει το παιδί το γράμμα ή τη λέξη με την αντίστοιχη εικόνα κ.λπ).

- **Αριθμητάρια:** Βιβλία που συνδυάζουν κείμενο και εικόνα με σκοπό την εκμάθηση των αριθμών με απλές και παραδοσιακές ασκήσεις (αντίστοιχες με αυτές των αλφαβηταρίων).
- **Εικονογραφημένες πληροφορίες:** Βιβλία με ολοσέλιδες εικόνες με στόχο να εξοικειώσουν το παιδί με τη φύση, τα επαγγέλματα κ.α.
- **Ιστορίες από τη ζωή των ζώων και των φυτών:** Βιβλία με ήρωες τα ζώα, παρουσιάζοντάς τα στις εικόνες όπως πραγματικά είναι, μύθοι για τα ζώα και τα φυτά.
- **Βιβλία μάθησης:** Βιβλία που έχουν στόχο την εξοικείωση των παιδιών με τον εξωτερικό κόσμο και την εποπτικοποίηση των πραγμάτων.
- **Βιβλία με ποιήματα, ρίμες ή παραμύθια:** Βιβλία που μεταφέρουν πληροφορίες μέσω της τέχνης, του κειμένου και των εικόνων. Αποτελούν την πιο αντιπροσωπευτική κατηγορία εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων.
- **Βιβλία περιπετειών:** Βιβλία με ιστορίες παιδιών από καθημερινά γεγονότα, ή περιπέτειες μακριά από το σπίτι, χωρίς, ωστόσο, να έχουν εξωπραγματικά στοιχεία.
- **Βιβλία φαντασίας:** Βιβλία που δημιουργούν ένα φανταστικό κόσμο, βάζοντας τους ήρωες σε περιπέτειες εξωπραγματικές.
- **Παραδοσιακή λαϊκή λογοτεχνία:** Βιβλία με μύθους, παραμύθια, θρύλους, ποιήματα, ιστορίες διασκευασμένες από τη λαϊκή παράδοση.
- **Διασκεδαστικά εικονογραφημένα:** Βιβλία με χιουμοριστικές ιστορίες που συνοδεύονται με την αντίστοιχη εικονογράφηση.

Το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο πρέπει να έχει ως πρωταρχικό του σκοπό τη μετάδοση αισθητικών αξιών και έπειτα γνώσεων. Γι' αυτό και τα βασικά στοιχεία που ασκεί είναι η παρατηρητικότητα και η φαντασία των παιδιών. Ωστόσο, δεν είναι αρκετό. Το κρίσιμο σημείο για να χαρακτηριστεί ένα εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο πετυχημένο είναι να καταφέρει να διεγείρει φυσικά συναισθήματα και έμφυτες αντιδράσεις, δηλαδή όσα είναι απαραίτητα για τη λειτουργία της σκέψης των μικρών αναγνωστών του. Πρέπει να οδηγεί το παιδί να συνδυάζει τη γνώση της πραγματικότητας με τα παράλογα του νου και του παιχνιδιού. Ο επόμενος ρόλος του είναι το φέρνει σε επαφή με την ποίηση και τους ρυθμικούς κανόνες που δημιουργούν τα χρώματα και τα σχήματα (Rychlicki, 1991).

Για τη δημιουργία ενός παιδικού εικονογραφημένου βιβλίου εργάζονται δύο άνθρωποι, ο συγγραφέας και ο εικονογράφος. Οι δύο αυτοί συνεργάτες συνδέουν τα νοήματα του κειμένου με τα νοήματα που μεταφέρουν οι εικόνες, δημιουργώντας μια πλουραλιστική αφήγηση, με δύο αφηγητές, ενός κειμενικού και ενός εικονιστικού. Η εύγλωττη διαδοχή του κειμένου και της εικόνας εμπλουτίζει την ανάγνωση του κειμένου και την κάνει πιο ελκυστική διαδικασία (Καλογήρου, 2006). Μπορεί τα χρώματα, τα σχήματα, η κίνηση, ο

ρυθμός να αποτελούν χαρακτηριστικά της εικόνας που τη συνδέουν με τη φύση, ωστόσο η εικονογράφηση ενός παιδικού βιβλίου δεν είναι απαραίτητο να συμπίπτει με τη διδασκαλία για τα χαρακτηριστικά του φυσικού κόσμου. Οι εικόνες των βιβλίων, μέσα από την προσωπική ταυτότητα του εικονογράφου που μεταφέρουν, λειτουργούν σαν μάγοι του μυαλού, που κάνουν το θεατή-αναγνώστη να αναζητά την ομορφιά (Rychlicki 1991). Με αυτή την άποψη συμφωνεί και ο Βλαχόπουλος, ο οποίος σημειώνει ότι πρωτεύων μέλημα του εικονογράφου οφείλει να είναι η παρουσίαση όσων υπονοούνται στο λογοτεχνικό κείμενο, καθώς και η έκφραση, η ποιότητα των σχεδίων, η ταύτισή τους με το κείμενο και φυσικά η προσέλκυση του αναγνώστη (Βλαχόπουλος, 1990). Σημειώνει, ακόμη, ότι ο εικονογράφος οφείλει να στηριχθεί σε όσα υπονοούνται στο λογοτεχνικό κείμενο, όχι σε όσα εμφανίζονται σαφέστατα.

Ένας εικονογράφος για να πετύχει την πιο πετυχημένη σύνδεση με τους αναγνώστες των εικόνων του το μόνο που πρέπει να κάνει είναι να χρησιμοποιήσουν με γνησιότητα τη γλώσσα της τέχνης τους. Στη σύγχρονη εποχή, πολλοί προσπαθούν να πρωτοτυπήσουν, αλλά ένα από τα χαρακτηριστικά της τέχνης είναι ότι κάθε αισθητική αλήθεια είναι σχεδόν πάντοτε πρωτοποριακή. Οι νεαροί αναγνώστες ζουν σε ένα κόσμο χαοτικό, γεμάτο από οπτικά μηνύματα χωρίς γούστο και νόημα. Ωστόσο, το νεαρό της ηλικίας τους τους μεταφέρει την ευαισθησία, τη λαχτάρα για την ομορφιά. Αναζητούν στοιχεία που θα τους συγκινήσουν, θα τους μεταφέρουν μέσα σε έναν κόσμο χρωμάτων και σχημάτων, χαρίζοντας τους νέες αισθητικές αντιλήψεις (Rychlicki, 1991).

Είναι σημαντικό τα παιδιά από μικρή ηλικία να διδαχτούν τρόπους ώστε να σχετίζουν τις λέξεις με τις οπτικές εικόνες (Καλογήρου, 2006). Η Οικονομίδου (2006, στο Καλογήρου, 2006) σημειώνει ότι η οπτική εγγραματοσύνη προϋποθέτει διδασκαλία. Σύμφωνα με αυτή την οπτική το παιδικό εικονογραφημένο βιβλίο έρχεται να φέρει το παιδί σε επαφή με όλα εκείνα τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν την ανθρώπινη ύπαρξη, τόσο μέσα από τις λέξεις όσο και από τις εικόνες του (Καλογήρου, 2006). Σε ένα βιβλίο με εικόνες η σχέση αλληλεπίδρασης λέξεων και εικόνων περνά στον αναγνώστη αβίαστα. Έτσι, δημιουργείται το σχήμα:

Εικόνα - Λόγος ↔ Λόγος- Εικόνα

(Βακάλη-Συρογιαννοπούλου, 1990).

Όσον αφορά την παιδαγωγική αξία του παιδικού βιβλίου και ιδιαίτερα του παραμυθιού, υπάρχει μια σύγκρουση, σε διεθνές επίπεδο, ανάμεσα σε δύο βασικές απόψεις. Από τη μία πλευρά υποστηρίζεται ότι το παραμύθι φέρνει αντιμέτωπο το παιδί με βίαιες καταστάσεις (όπως για παράδειγμα οι γονείς εγκαταλείπουν τα παιδιά τους), με προκαταλήψεις άδικες και άστοχες, καθώς και με μια γενικότερη παραμορφωτική εικόνα του πραγματικού κόσμου. Από την άλλη όμως, τονίζεται ότι το παιδί βιώνει την εξέλιξη της ιστορίας ταυτόχρονα με τον ήρωα, περνώντας από όλα τα στάδια του αγώνα για το

δίκαιο, για την ελευθερία, το καλό για να καταλήξει στην κάθαρση. Μέσα από όλη αυτή την πορεία εδραιώνονται οι αντιστάσεις του στο κακό, στο άδικο, αναπτύσσει την κριτική του ικανότητα, συνειδητοποιεί την κοινωνική διαπάλη, ευαισθητοποιείται ασυνείδητα απέναντι σε αξίες όπως η ελευθερία, η ισότητα, η δικαιοσύνη, οξύνοντας τη φαντασία του και την αισθητική του άποψη (Δελώνης, 1986).

Ο όρος εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο χρησιμοποιείται στην Ελλάδα αδιακρίτως, δημιουργώντας σύγχυση στη μετάφραση των ξένων όρων picturebook ή picture book και illustrated book. Για να αποδοθεί το αγγλικό picturebook χρησιμοποιείται ο όρος εικονοβιβλίο ή εικονοκείμενο, ενώ για τη μεταφορά του illustrated book ο όρος εικονογραφημένο βιβλίο. Ωστόσο, η μελέτη των δύο ξένων όρων μπορεί να οδηγήσει στην κατανόηση των θεμελιωδών διαφορών τους.

Illustrated book: Η εικόνα του βιβλίου εξελίσσεται ουσιαστικά μέσω του κειμένου, καθώς μεταφέρει πληροφορίες των λέξεων χρησιμοποιώντας διαφορετικό κώδικα. Το κείμενο δηλαδή φαίνεται να υπερέχει χρονικά, ενώ η οπτική τροπικότητα δευτερευόντως και διακοσμητικά (Γιαννικοπούλου, 2006 στο Καλογήρου, 2006). Ουσιαστικά, στο βιβλίο αυτό οι εικόνες συνοδεύουν το κείμενο, το γραπτό λόγο, τονίζοντας τα σημαντικότερα σημεία του, κάνοντας την ανάγνωσή του πιο ελκυστική, συγκεκριμενοποιώντας ένα χαρακτήρα (Μπενέκος, 1981).

Picture book ή picturebook: Η ιστορία αποτελεί αποτέλεσμα συνδυασμού λέξεων και εικόνας, καθώς η πραγματική της εξέλιξη δεν είναι αποκλειστικά αυτή που μεταφέρει ούτε το κείμενο ούτε η εικονογράφηση. Η ιστορία λοιπόν προκύπτει από την αλληλεπίδραση και συν-ανάγνωση και των δύο μέσων (Γιαννικοπούλου, 2006 στο Καλογήρου, 2006). Στο είδος αυτό είναι απαραίτητη η στενή συνεργασία συγγραφέα και εικονογράφου, με κοινό στόχο μια προωθημένη μορφή της ιστορίας (Μπενέκος, 1981).

Για να προκύψει η διάκριση σε ποια κατηγορία ανήκει ένα εικονογραφημένο βιβλίο η Γιαννικοπούλου (2008) προτείνει την ανάγνωση της ιστορίας δύο φορές. Την πρώτη φορά η ανάγνωση να αφορά μόνο το κείμενο, προσπερνώντας τις εικόνες που το συνοδεύουν, και τη δεύτερη να ακολουθεί παράλληλη ανάγνωση λέξεων και εικόνων. Στην περίπτωση που θα προκύψει διαφορετική ιστορία, το βιβλίο ανήκει στην κατηγορία picture book.

Όπως γίνεται εμφανές, η εικονογράφηση, όπως γίνεται εμφανές, δεν αποτελεί απλά ένα διαφορετικό κώδικα μεταφοράς των πληροφοριών του λεκτικού κειμένου, αλλά μια νέα μορφή αφήγησης της ίδιας ιστορίας. Για την καλύτερη κατανόηση της ποιοτικής σχέσης εικόνας και λέξεων η Γιαννικοπούλου (2008) αναφέρει το σχήμα των δύο τεμνόμενων κύκλων. Έστω ότι ο κύκλος Α σχηματοποιεί το εννοιολογικό φορτίο του λεκτικού κειμένου, ο κύκλος Β εκείνο της εικόνας και οι δύο αυτοί κύκλοι τέμνονται. Στην τομή τους περιλαμβάνονται τα στοιχεία που επαναλαμβάνονται και από τις δύο τροπικότητες, ενώ στα μη κοινά τους σημεία ανήκουν τα διαφορετικά στοιχεία της ιστορίας που μεταφέρουν.

Στο εικονοβιβλίο (picture book) ο αναγνώστης κτίζει σταδιακά την ιστορία, μελετώντας τόσο τις πληροφορίες που του δίνουν οι λέξεις, όσο και τα νοήματα που του μεταφέρουν οι εικόνες. Συχνά όμως η σχέση ανάμεσα στον λεκτικό και εικονιστικό αφηγητή φαίνεται να είναι ειρωνική, καθώς συγκρούεται η υποκειμενικότητα των λέξεων με την αντικειμενικότητα των εικόνων. Αυτή η ειρωνική σχέση μπορεί να δημιουργηθεί με διαφορετικές στρατηγικές από την πλευρά των δημιουργών του βιβλίου (Οικονομίδου, 2006 στο Καλογήρου, 2006).

- Υπάρχει σχέση ανάμεσα στο κείμενο και στις εικόνες, αλλά μεταφέρουν διαφορετικές πληροφορίες για την εξέλιξη της ιστορίας. Ο αναγνώστης καλείται να συμπληρώσει τα νοηματικά κενά που αφήνει το ένα αφηγηματικό μέσο με όσα του προσφέρει το άλλο.
- Η σχέση ανάμεσα στο κείμενο και στις εικόνες είναι εναντιωματική, δηλαδή οι εικόνες συμπληρώνουν τις πληροφορίες του κειμένου, παρουσιάζοντας ωστόσο πτυχές της ιστορίας που δημιουργούν μια διαφορετική εξέλιξη σε αυτή συγκριτικά με τις λέξεις. Ο αναγνώστης πρέπει να δώσει έμφαση στους υπαινιγμούς των εικόνων, οι οποίοι όμως αποκτούν νόημα μόνο εφόσον διαβάσει το κείμενο.

Αυτή η ασυνέπεια στη σχέση λεκτικής και εικονιστικής αφήγησης, χρησιμοποιείται από τους δημιουργούς του βιβλίου με στόχο να οξύνουν την παρατηρητικότητα και την κριτική σκέψη του αναγνώστη. Η ιδιόμορφη αυτή σχέση ανάμεσα στις δύο τροπικότητες αφήνει τον αναγνώστη μόνο του απέναντι στην πρόκληση να απαντήσει στο ερώτημα: ποια η σχέση ανάμεσα σε αυτά που λέγονται και σε αυτά που δείχνονται (Οικονομίδου, 2006 στο Καλογήρου, 2006);

Για να μπορέσει ο αναγνώστης να αποκρυπτογραφήσει τα νοήματα των λέξεων και της εικονιστικής γλώσσας, πρέπει να διαβάζει αργά, προσεκτικά, μόνο τότε μπορεί να γίνεται λόγος για την τέχνη της ανάγνωσης, αναφέρει η Καλογήρου(2006). Με τον τρόπο αυτό το παιδί έρχεται σε ουσιαστική επαφή με την αισθητική πλευρά του βιβλίου και μπορεί να αντιληφθεί τις εικόνες ως εικαστικά δημιουργήματα που κάτι έχουν να του προσφέρουν.

Οι εικόνες ενός εικονογραφημένου βιβλίου παρέχουν κάποιες συγκεκριμένες λειτουργίες σε αυτό, οι οποίες διαφοροποιούνται σύμφωνα με το αναγνωστικό κοινό στο οποίο απευθύνεται το βιβλίο, καθώς και με τις προθέσεις των δημιουργών του. Οι λειτουργίες αυτές είναι αναφορικά:

- Υποστήριξη της αφήγησης
- Περιορισμός της έκτασης της αφήγησης
- Απόδοση έμφασης σε σημαντικά σημεία
- Υποστήριξη της «οπτικής αναπαράστασης» πληροφοριών
- Συγκερασμός- πύκνωση δεδομένων
- Απλούστευση- προσαρμογή των πληροφοριών
- Ενίσχυση- διευκόλυνση της κατανόησης
- Διακοπή της μονοτονίας του κειμένου
- Δημιουργία ελκυστικών κειμένων

- Ανεξάρτητη από την αφήγηση, με δικό της λογικό και κοινωνικό περιεχόμενο

(Μυλωνάκου, 2006 στο Καλογήρου, 2006).

Η Βακάλη-Συρογιαννοπούλου αναφέρει ότι η εικονογράφηση μπορεί να είναι είτε με χρώμα είτε ασπρόμαυρη. Στην ουσία τα χαρακτηριστικά της εικόνας πρέπει να είναι τέτοια ώστε να προσελκύσουν το μικρό αναγνώστη, χωρίς να χάνουν όμως τα προσωπικά στοιχεία έκφρασης του καλλιτέχνη. Αυτό δεν είναι πρόβλημα για το παιδί διότι το παιδικό εικονογραφημένο βιβλίο έχει στόχο και την αισθητική καλλιέργεια των παιδιών (Βακάλη-Συρογιαννοπούλου, 1990). Έτσι, γίνεται χρήση και άλλων τεχνικών, όπως του σουρεαλισμού, του εξπρεσιονισμού, ακόμη και της αφηρημένης ζωγραφικής για εικονογραφήσεις βιβλίων, παρουσιάζοντας τις επιφάνειες με διαφορετικά χρώματα ή σχήματα (Μαγουλιώτης, 1988).

1.2.4 ΤΑ ΜΕΣΑ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙ Η ΕΙΚΟΝΑ ΣΤΟ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

Τα βασικά μέρη από τα οποία αποτελείται μια εικόνα είναι συγχρόνως και τα εργαλεία που χρησιμοποιούμε για την ανάλυσή της. Αυτό το «εικαστικό αλφάβητο» αποτελείται από:

- Το σημείο
- Τη γραμμή
- Το σχήμα
- Τη διεύθυνση
- Τον τόνο
- Το χρώμα
- Την υφή

Η ανάλυση των παραπάνω στοιχείων αποτελεί και την περεταίρω ανάλυση της σύνθεσης ενός εικαστικού έργου. Τα εικαστικά αυτά στοιχεία εκπέμπουν ένα ακόμη μήνυμα εκτός από την εικόνα που αναγνωρίζουμε με μια πρώτη, βιαστική ματιά (Κοζάκου-Τσιάρα, 1997).

Για να χτίσουν τους παραμυθιακούς χαρακτήρες οι εικονογράφοι χρησιμοποιούν μια σειρά από τεχνικές και παραμέτρους. Τα βασικότερα από αυτά είναι:

- η λειτουργία της γραμμής
- η λειτουργία του χρώματος
- η δημιουργία κατάλληλου σκηνικού
- οπτικά σχήματα όπως η μεταφορά ή η υπερβολή.

Οι εικονογράφοι, όταν πρόκειται για τη χαρακτηρισολογία, τολμούν να χρησιμοποιήσουν ακόμη και αφηγηματικές τεχνικές, όπως η διακειμενικότητα (Γιαννικοπούλου, 2008).

Στη συνέχεια, γίνεται μια πιο εξειδικευμένη αναφορά στα μέσα της εικόνας:

Σημείο: Αποτελεί την απλούστερη δομή ενός σχεδίου. Όπως αναφέρει ο Καντίνσκυ είναι «η πιο λακωνική πρόσκαιρη φόρμα, η τελευταία και μοναδική ένωση της σιωπής και του λόγου». Θα μπορούσαμε να πούμε ότι το σημείο για τη ζωγραφική είναι ότι και ένας απλός ήχος στη μουσική. Έτσι όπως ένας ήχος δεν περιορίζεται στο χρόνο κι ένα σημείο δεν περιορίζεται στο χώρο. Η δύναμη ενός σημείου είναι μεγάλη γιατί αποτελεί το πρώτο στοιχείο που δηλώνει τα όρια ανάμεσα στο υπαρκτό και στο ανύπαρκτο, στο υλικό και στο άυλο.

Όταν ένα σημείο αποτελεί το μοναδικό στοιχείο σε μια επιφάνεια αναπτύσσει διάλογο με τον εαυτό του και με την επιφάνεια. Επομένως, η λειτουργία που αποκτά είναι να συμβολίσει την ελάχιστη αντήχηση. Όσο αυξάνεται ο αριθμός των σημείων τόσο μεγαλύτερο ενδιαφέρον αποκτά η σύνθεση και πληθαίνουν τα μηνύματα που μπορεί να προσλάβει ο θεατής της. Όταν μια σύνθεση αποτελείται από σημεία με ποικιλία στα μεγέθη, στο σχήμα, στις αποστάσεις μεταξύ τους, στον τόνο και στο χρώμα αυξάνεται η πολυπλοκότητα και η ένταση που μεταφέρει.

Το σημείο συναντάται σε κάθε εικαστικό έργο, είτε πρόκειται για συμβολική, είτε για αφαιρετική, είτε αναπαραστατική σύνθεση. Πίσω από κάθε εικόνα, παραστατική ή όχι, υπάρχει η καθαρή της μορφή, η οποία και ακολουθεί τους ίδιους νόμους του οπτικού στοιχείου-συμβόλου(Κοζάκου-Τσιάρα, 1997).

Γραμμή: Όταν ένα σημείο κινείται σε ένα επίπεδο δημιουργείται η γραμμή. Η γραμμή δέχεται τις επιδράσεις του επιπέδου, οι οποίες και της δίνουν διαφορετικές μορφές, όπως ευθεία, καμπύλη, τεθλασμένη κ.λπ. Η γραμμή δεν υποδηλώνει ποτέ στατικότητα, περικλείει κίνηση, δυναμισμό και ελευθερία. Η διεύθυνση της εκφράζει ένα σκοπό, καθώς ουσιαστικά είναι αυτή που καθορίζει την επιφάνεια και το σχήμα. Η καμπύλη θεωρείται ότι αποτελεί την αντίθετη γραμμή της ευθείας. Στη γραμμή αυτή επιδρούν ταυτόχρονα πολλές δυνάμεις, που διαμορφώνουν τις διαφορετικές κατευθύνσεις που προσπαθεί να πάρει. Τελικά η καμπύλη δεν αποκτά ποτέ μια συγκεκριμένη διεύθυνση. Γι' αυτό το λόγο εκφράζει κίνηση και ελευθερία μέσα από το αίσθημα της ανεμελιάς και του δυναμισμού. Είναι η γραμμή της αυθόρμητης κίνησης και του συναισθήματος. Η τεθλασμένη γραμμή συνιστά αποτέλεσμα εναλλασσόμενων δυνάμεων και δημιουργεί οξύτητα και ένταση στο θεατή, ανάλογη με την οξύτητα των γωνιών της (Κοζάκου-Τσιάρα, 1997).

Η σημειολογία της γραμμής στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο φαίνεται να αποτελεί ένα από τα πιο κρίσιμα χαρακτηριστικά του, καθώς κάθε είδος γραμμής αποδίδει και ένα διαφορετικό νόημα. Έντονες γραμμές, ψιλές, χοντρές, καμπύλες, τεθλασμένες μεταφέρουν διαφορετικά συναισθήματα στον αναγνώστη. Απαλές, επίπεδες, οριζόντιες γραμμές μεταφράζονται ως ηρεμία και γαλήνη, ενώ αντίθετα τα κάθετα σχήματα εμφανίζουν μια ενεργητικότητα, όπως και οι διαγώνιες γραμμές που δημιουργούν μια ένταση, μια προσμονή για δυναμική και κινητικότητα. Από την άλλη πλευρά, η αβεβαιότητα στις πινελιές είναι ενδεικτικές τις συναισθηματικής ανασφάλειας του ήρωα. Μια

«τρεμουλιαστή» γραμμή μπορεί να γίνει συνώνυμη με το τρέμουλο της φωνής, την ευαισθησία του ήρωα, το σκίρτημα της ψυχής (Γιαννικοπούλου, 2008). Επιπλέον, η γραμμή μπορεί να αποδώσει την υφή των αντικειμένων (Μαγουλιώτης, 1988), ενώ σημαντική κρίνεται η χρήση της σε συνδυασμό με τα κατάλληλα χρώματα (Γιαννικοπούλου, 2008).

Η γραμμή περιγράφει ένα σχήμα, το οποίο αποτελεί το περίγραμμα μιας πορείας της γραμμής από το σημείο εκκίνησης της ως την επιστροφή στο ίδιο σημείο. Τα σχήματα που συναντούμε στη φύση γύρω μας είναι άπειρα και αποτελούν τη συνάρτηση των δυνάμεων που τους ασκούνται. Τα σχήματα που ονομάζουμε γεωμετρικά και απόλυτα σχήματα, δηλαδή το τρίγωνο, το τετράγωνο και ο κύκλος, γίνονται αντιληπτά ως καθαρές νοητικές κατασκευές. Για παράδειγμα, το τετράγωνο αποτελεί συνώνυμο της απόλυτης ισορροπίας ανάμεσα στο δυναμικό και ήρεμο. Μοιάζει ακίνητο, σοβαρό και έντιμο. Η τελειότητα που το χαρακτηρίζει τελικά το κάνουν στο ανθρώπινο μάτι πληκτικό και αδιάφορο. Ο άνθρωπος αναζητά εντάσεις στις εικόνες γύρω του που δημιουργούνται με την ποικιλία των σχημάτων (Κοζάκου-Τσιάρα, 1997).

Χρώμα: Το χρώμα για τους ανθρώπους που έχουν την ικανότητα της όρασης αποτελεί την πιο έντονη κοινή εμπειρία που χαρακτηρίζει τον κόσμο που χτίζουμε γύρω μας. Κάθε χρώμα διαδραματίζει έναν ιδιαίτερο ρόλο και εκφράζει ένα συγκεκριμένο οπτικό μήνυμα. Τα συμβολικά μηνύματα των χρωμάτων είναι συνδεδεμένα με τα φαινόμενα, τις εμπειρίες της ζωής και την ανθρώπινη ψυχολογία.

Το χρώμα αντιμετωπίζεται στη ζωγραφική με διαφορετικό τρόπο απ' ό,τι στη φυσική επιστήμη. Τα βασικά χρώματα στη ζωγραφική είναι το κόκκινο, το κίτρινο και το μπλε, ενώ το μαύρο και το άσπρο δεν αποτελούν χρώματα. Με την ανάμιξη των τριών βασικών χρωμάτων δημιουργείται η μεγάλη γκάμα των υπόλοιπων χρωμάτων, τα οποία ονομάζονται συμπληρωματικά. Η απόχρωση, ο τόνος και η ένταση αποτελούν τα τρία βασικά χαρακτηριστικά του χρώματος (Μαγουλιώτης, 2006).

Οπτική γωνία: Η οπτική γωνία της εικονογράφησης έχει πολυσύνθετο ρόλο στην αφηγηματική διαδικασία, καθώς έχει μεγάλη σημασία αν η γωνία λήψης είναι από πάνω (bird's eye), ακριβώς απέναντι (in the eye), από κάτω (the worm's eye), αν αποτελεί συνδυασμό περισσότερων από μίας γωνίας λήψεων ή αν χρησιμοποιείται η τεχνική του γκροπλάν, η λήψη δηλαδή της σκηνής από κοντινή απόσταση και η εστίαση σε κάποια λεπτομέρεια.

Η χρήση της γωνίας λήψης, που ο αναγνώστης-θεατής βλέπει ουσιαστικά της εξέλιξη της σκηνής μέσα από τα μάτια του ήρωα έχει σκοπό να ταυτίσει τον αναγνώστη με αυτόν ενώ η χρήση διαφορετικών οπτικών γωνιών παραπέμπει στη μετακίνηση της πλοκής και διάθεσης του βασικού χαρακτήρα. Όταν για παράδειγμα? ο αναγνώστης κοιτά από κάτω τον ήρωα, νιώθει ένα αίσθημα υπεροχής Ο αναγνώστης δηλαδή μεταβάλλεται από θεατής-της-εικόνας

(picture viewer) σε θεατή-της-σκηνής (scene viewer), όπως μεταφέρει την ορολογία της Dooman (1997) η Γιαννικοπούλου (2008).

Υλικό: Η επιλογή του υλικού πάνω στο οποίο ζωγραφίζει ο εικονογράφος δεν είναι τυχαία, καθώς φαίνεται να παρουσιάζει μέσω αυτού βασικά χαρακτηριστικά της πλοκής και της χαρακτηρολογίας των ηρώων. Το υλικό, δηλαδή, αποτελεί μια οπτική μετωνυμία της προσωπικότητας του χαρακτήρα. Έτσι υπάρχουν εικονογραφήσεις που χρησιμοποιούν κολάζ χαρτιών ή ζωγραφιές πάνω σε εφημερίδες, με τέτοιο τρόπο ώστε να μεταφέρουν στο έπακρο τα στοιχεία του χαρακτήρα των ηρώων (Γιαννικοπούλου, 2008).

Ομοιότητα/ Ταύτιση: Η βιολογική, όπως και η ηθική, ψυχολογική συγγένεια μεταξύ των ηρώων μεταφέρεται από τους εικονογράφους όχι μόνο με φυσική ομοιότητα αλλά με οπτική ταύτιση των χαρακτήρων. Πιο συγκεκριμένα, οι χαρακτήρες δομούνται με τέτοιο τρόπο ώστε να ταυτίζονται μεταξύ τους, αλλά συγχρόνως μέσα από το κείμενο γίνεται σαφές ότι δεν πρόκειται για το ίδιο πρόσωπο (Γιαννικοπούλου, 2008).

Ενδυμασία: Τα ρούχα των χαρακτήρων παρέχουν στον αναγνώστη πληροφορίες για την ηλικία τους, την κοινωνική τους θέση, την οικονομική άνεση, το επάγγελμα τους. Αποτελούν ένα βασικό στοιχείο χαρακτηρολογίας των ηρώων. Για παράδειγμα, η Γιαννικοπούλου (2008) αναφέρει την εικονογράφιση του Browne για το παραμύθι Χάνσελ και Γκρέτελ. Στο βιβλίο αυτό, παρουσιάζεται η εικόνα της πορείας στο δάσος με τα παιδιά και τον πατέρα ντυμένους φτωχικά ενώ τη μητριά με γούνινο παλτό, καπέλο, ψηλοτάκουνα παπούτσια και τσιγάρο. Με τον τρόπο αυτό δημιουργεί το προφίλ της συζύγου ως μια γυναίκα σπάταλη, που εγωιστικά επιλέγει να ακολουθεί κατά γράμμα τη μόδα, χωρίς να νοιάζεται για την οικογένειά της. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι ήρωες-ζώα που ντύνονται από τους εικονογράφους με ανθρώπινα ρούχα. Στις περιπτώσεις αυτές, τα ρούχα λειτουργούν ως οπτική ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στο ζώο και στο ζώο-άνθρωπος της ιστορίας. Επιπλέον, στις ιστορίες με ήρωες-ζώα είναι σύνηθες φαινόμενο οι εικονογράφοι να παγιδεύονται στα κλισέ και τις σεξιστικές αναφορές, στην προσπάθειά τους να καταστήσουν αναγνωρίσιμη τη σύμβαση των ηρώων-ζώων ως ανθρώπους (Γιαννικοπούλου, 2008).

Μέγεθος: Όταν η αλλαγή του μεγέθους των ηρώων δεν οφείλεται σε αλλαγή της οπτικής γωνίας, ή στη μεταβολή της ψυχολογικής κατάστασης (συνήθως φοβισμένες φιγούρες παρουσιάζονται από ψηλά και από απόσταση), δικαιολογούνται με βάση των διαφοροποιήσεων της σημασίας τους στην εξέλιξη της ιστορίας. Φυσικά, το μέγεθος μπορεί να υποδηλώνει και άλλα στοιχεία χαρακτηρολογίας, όπως την κοινωνική θέση (μεγάλη φιγούρα αντιστοιχεί σε μεγάλο κοινωνικό κύρος), τη σχέση με τους άλλους χαρακτήρες. Το «κακό» φαίνεται να αντλεί τη δύναμή του στην

εικονογράφηση κυρίως από το μέγεθός του και από το συνδυασμό της κατά πρόσωπο απεικόνισής του (ανφάς) (Γιαννικοπούλου, 2008).

Θέση: Η σύνθεση ενός εικαστικού έργου στηρίζει τη νοηματική υπόσταση του. Μπορεί η δομή της να είναι εμφανής, όπως στην ανεικονική τέχνη, ή να είναι καλυμμένη με εικονικά στοιχεία και λεπτομέρειες, όπως στην αναπαραστατική και συμβολική μορφή της τέχνης. Το εικαστικό μήνυμα μπορεί να αναδειχθεί ή να αδυνατίσει ανάλογα με τη μορφή που θα του δώσει ο καλλιτέχνης χρησιμοποιώντας το «εικαστικό του αλφάβητο» (χρώμα, υφή, γραμμή, κ.λπ.). Για παράδειγμα, μια σύνθεση με πολλές αντιθέσεις γίνεται κουραστική στο ανθρώπινο μάτι αν δεν υπάρχουν κάποια αρμονικά στοιχεία που την κάνουν πιο ήρεμη και ευχάριστη. Χαρακτηριστικό δείγμα αποτελεί, ακόμη, το γεγονός ότι μια εικαστική σύνθεση που συγκεντρώνεται στο κέντρο του έργου μοιάζει συντηρητική, στατική, χωρίς κανένα ενδιαφέρον για το θεατή. Ενώ αντίθετα, μια εικαστική σύνθεση που τοποθετεί το κύριο θέμα της ή ένα σημαντικό μέρος του εκτός κέντρου, έχει περισσότερο ενδιαφέρον και δυναμισμό. Γενικά, για να θεωρηθεί πετυχημένη μια σύνθεση είναι καλό να ακολουθεί ορισμένες από τις εξής αρχές: αρμονία και αντίθεση, απλότητα, σαφήνεια, συνέχεια, ομαδοποίηση, ποικιλία, ρυθμός. (Κοζάκου-Τσιάρρα, 1997)

Στην εικονογράφηση η θέση του ήρωα μέσα στην εικόνα αποτελεί ένα βασικό στοιχείο χαρακτηρισμού (Γιαννικοπούλου, 2008). Συνδέει ή αποσυνδέει τα στοιχεία της, δείχνοντας στο θεατή αν συνδέονται οι πληροφορίες που μεταφέρει μεταξύ τους (Gunther και Leeuwen, 1996). Η τοποθέτηση του ήρωα στο κέντρο της σύνθεσης τον αναβαθμίζει ως κεντρικό ήρωα και τον τοποθετεί στο κέντρο της προσοχής του αναγνώστη-θεατή. Η τοποθέτηση στο πάνω μισό της εικόνας μεταφέρει συναισθήματα ελευθερίας, ευτυχίας, θριάμβου και έντονης πνευματικότητας, ενώ στο κάτω μισό της εικόνας υποδηλώνει κίνδυνο, περιορισμό, κακή ψυχολογική κατάσταση. Γενικά, όσο πιο μακριά από τον αναγνώστη-θεατή φαίνεται ένας ήρωας τόσο αυτός απομακρύνεται από την ταύτιση μαζί του (Γιαννικοπούλου, 2008).

Στάση: Στην πραγματική ζωή η στάση του σώματος μεταφράζεται ως ένας τρόπος έκφρασης. Έτσι και στην εικονογράφηση οι ήρωες μέσω του σώματός τους εκφράζουν τα συναισθήματά τους, τις αδυναμίες τους και τις αντιλήψεις τους. Από μικρή ακόμη ηλικία οι αναγνώστες μαθαίνουν να αποκωδικοποιούν την στάση του σώματος των ηρώων. Να μεταφράζουν την συσπείρωση του σώματος σε φόβο, το χοροπηδητό σε χαρά, τα απλωμένα χέρια σε εξωστρέφεια, τη γυρισμένη πλάτη σε μοναχικότητα. Η ίδια θέση βέβαια δεν αντιστοιχεί αποκλειστικά και πάντα στο ίδιο χαρακτηριστικό. Μια ακόμη λεπτομέρεια μπορεί να αλλάξει τελείως το νόημά της, όπως η κίνηση του κεφαλιού ή των χεριών (Γιαννικοπούλου, 2008).

Βλέμμα: Ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο στην αποτύπωση της συναισθηματικής κατάστασης του ήρωα είναι το βλέμμα του. Ο δημιουργός της εικόνας

χρησιμοποιεί το βλέμμα του ήρωα για να πει κάτι στο θεατή. Να δημιουργήσει ένα είδος φανταστικής σχέσης ανάμεσά τους και ένα ψυχοκοινωνικό δεσμό συγκεκριμένου είδους με τον αναπαριστώμενο συμμετέχοντα (Gunther και Leeuwen, 1996).

Το βλέμμα στραμμένο προς τα πάνω υποδηλώνει πνευματικότητα. Προς τα κάτω συστολή και μια μορφή κατωτερότητας. Οι ήρωες που κοιτούν κατάματα τον αναγνώστη-θεατή μεταβιβάζουν σε αυτόν την ευαισθησία τους και αυτομάτως γίνονται συμπαθείς αφού κατανοείται (κατανοώντας) καλύτερα το συναισθηματικό τους κόσμο. Το απευθείας βλέμμα, αναφέρει η Dooman (1997, από Γιαννικοπούλου, 2008), δημιουργεί μια συνωμοτική συνομιλία με τον αναγνώστη και τον προκαλεί να πάρει τη θέση του ήρωα, ιδιαίτερα όταν ο (ήρωας) αυτός είναι τοποθετημένος σε ένα άδαιο από οπτικές παρεμβολές φόντο. Αντίθετα, οι χαρακτήρες που στρέφουν το βλέμμα τους έξω από το μυθοπλαστικό σκηνικό μεταφέρουν στον αναγνώστη μια αίσθηση κύρους και δύναμης.

Όταν οι ήρωες ανταλλάσσουν μεταξύ τους βλέμματα, οι αναγνώστες-θεατές το μεταφράζουν ως ένα είδος σχέσης μεταξύ τους- φιλική, ερωτική, εχθρική. Από την άλλη πλευρά, η απουσία οπτικής επαφής ανάμεσα στους χαρακτήρες ισοδυναμεί με προβληματική σχέση ή απουσία θετικών συναισθημάτων (Γιαννικοπούλου, 2008).

Στα παιδιά, συγκεκριμένα, το βλέμμα των ηρώων μιας εικόνας επηρεάζει την αρέσκειά τους γι' αυτήν. Χαρακτηριστικά αναφέρει ο Μαγουλιώτης ότι τα γουρλωμένα μάτια, το άγριο βλέμμα, τρομάζουν τα παιδιά. Ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που το πρόσωπο καλύπτει ολόκληρη την εικόνα, η ένταση αυξάνεται (Μαγουλιώτης, 1988).

Σκηνικό: Το σκηνικό εκτός από το χώρο εξέλιξης της ιστορίας, δάσος, σχολείο, αυλή, σπίτι, αποτελεί και μετωπικό στοιχείο χαρακτηρισμού των ηρώων. Χτίζεται με τέτοιο τρόπο από τον εικονογράφο ώστε να εξωτερικεύσει τις λιγότερο ή περισσότερο κρυφές σκέψεις του ήρωα. Παρουσιάζει τις νοητικές διεργασίες, τα ενδιαφέροντα και τις συναισθηματικές του αντιδράσεις, μεταβάλλοντας τον εσωτερικό και αόρατο κόσμο του ήρωα σε εμφανές και παρατηρήσιμο.

Η Γιαννικοπούλου(2008) αναφέρει ότι ο εικονογράφος στην ιστορία του Χάνσελ και Γκρέτελ δημιουργεί ένα σκηνικό «κλειστοφοβικό», απεικονίζοντας τη σκηνή του δάσους τους δύο ήρωες στο κάτω μέρος της εικόνας, σε ένα σκηνικό τρομακτικό, απειλητικό, ιδωμένο από πάνω, περικυκλωμένο από ψηλά γυμνά δέντρα.

Εικονογραφικό Στυλ: Το εικονογραφικό στυλ κινείται παράλληλα με το ύφος του λεκτικού κειμένου. Έτσι, ο γενικός κανόνας θέλει το οπτικό κείμενο να συνάδει με το λεκτικό. Πιο συγκεκριμένα, όσο πιο αληθοφανή η λεκτική εξέλιξη της ιστορίας τόσο πιο ρεαλιστική η εικονογράφηση και όσο πιο ανατρεπτικό το κείμενο τόσο πιο κωμική και αντισυμβατική η εικόνα. Κείμενα

που παρουσιάζουν σκηνικά και ήρωες απειλητικά συνδυάζονται με εικόνες που τους παρουσιάζουν καθησυχαστικά και κωμικά, με σκοπό να αποδυναμώσουν, αν όχι να εκμηδενίσουν, τον κίνδυνο (Γιαννικοπούλου, 2008).

Οπτικά σχήματα: Τα οπτικά σχήματα που εμφανίζονται στην εικονογράφηση ενός βιβλίου κινούνται παράλληλα με εκείνα του λεκτικού κειμένου και παίζουν σημαντικό ρόλο στη χαρακτηρολογία. Η εικόνα μπορεί να χρησιμοποιήσει οπτικές υπερβολές μέχρι και υπερκυριολεξίες, αναπαράγοντας γνωστά σχήματα, για παράδειγμα η προσωπικότητα του ήρωα μπορεί να αποδοθεί από τον εικονογράφο μέσα από κυριολεκτικές εικονοστικές μεταγραφές κάποιας λεκτικής έκφρασης (Γιαννικοπούλου, 2008).

Διακειμενικότητα/Διεικονικότητα: Η διακειμενικότητα στις εικόνες μπορεί να αποδώσει στους ήρωες ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά, όπως στοιχεία για το οικογενειακό και φιλικό τους περιβάλλον ή την εποχή στην οποία ζουν. Επιπλέον, χρησιμοποιείται με στόχο να ανατρέψει το διαχωρισμό του ενδοκειμενικού και του εξωκειμενικού και να θέσει το σημαντικό ερώτημα: πού τελειώνει το παραμύθι και αρχίζει η αλήθεια; (Γιαννικοπούλου, 2008).

Τα παραπάνω μέσα χρησιμοποιούνται από την εικόνα με σκοπό να μεταφέρει γεγονότα, πράξεις και νοήματα στο θεατή. Ο ρόλος αυτού είναι να αποκωδικοποιήσει τα μηνύματα που δέχεται. Ο Panofsky (1993) αναφέρεται στον εικαστικό κώδικα που χρησιμοποιεί η εικονογράφηση, ο οποίος στηρίζεται σε μια «εικαστικού κώδικα λειτουργία». Η λειτουργία αυτή εξελίσσεται, όπως αναφέρει, σε τρία στάδια:

1. **Φυσικό (η μορφή):** Η εικόνα αποκωδικοποιείται με βάση τις γραμμές της, τα χρώματα, τις ακολουθίες των μορφών και τα ζωγραφικά μοτίβα.
2. **Τυπικό (το θέμα):** Η εικόνα αποκωδικοποιείται με βάση την ταύτιση του φυσικού σταδίου με αναπαραστάσεις ή αναπαραστατικές σημασίες.
3. **Συμβολικό:** Γίνεται ερμηνεία του περιεχομένου της εικόνας, δηλαδή, της εγγενούς σημασίας της.

Με αυτό τον τρόπο ερμηνεύονται τα πολυσημικά μηνύματα που ενυπάρχουν σε μια εικονογράφηση και που έχουν ως στόχο την απεικόνιση της πραγματικότητας, της αναπαράστασή της καθώς και την μεταφορά της σε ένα αφηρημένο επίπεδο της φαντασίας (Panofsky, 1993).

1.2.5 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣΗΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΣΤΟ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

Σε ένα εικονογραφημένο βιβλίο υπάρχει αυτός που μεταφέρει τα γεγονότα, ο αφηγητής (narrator), και αυτός που βλέπει όσα διαδραματίζονται στο

μυθοπλαστικό σύμπαν, ο εστιαστής (focalizer). Η Γιαννικοπούλου (2008) αναφέρει ότι τον όρο εστίαση πρώτος χρησιμοποίησε ο Gerald Genette(1972/1980), θέλοντας να αποφύγει τη χρήση των όρων οπτική ή οπτική γωνία που μέχρι τότε κυριαρχούσαν. Ο Bal (1983, στο Γιαννικοπούλου, 2008) αναφέρει ότι με το χρόνο ο όρος εστίαση άρχισε να χρησιμοποιείται ευρέως και αυτό γιατί το ρήμα το οποίο προκύπτει μπορεί να αποδοθεί με ευκολία (εστιάζω, σε αντίθεση με τους όρους οπτική και οπτική γωνία), καθώς επίσης επειδή ο όρος εστίαση αποτελεί τεχνικό όρο της τέχνης της φωτογραφίας και εναρμονίζεται νοηματικά με το χαρακτήρα της αφηγηματολογίας.

Ο όρος εστίαση επιτυγχάνει το διαχωρισμό δύο πραγμάτων, που αρχικά φαίνονται όμοια και συναφή. Από τη μια πλευρά, η οπτική γωνία λειτουργεί ως αφηγηματολογική κατηγορία, που αποκαλύπτει ποιος παρακολουθεί της εξέλιξη της ιστορίας, τόσο μέσω του λεκτικού κειμένου όσο και μέσω του εικονιστικού. Από την άλλη, η οπτική γωνία ταυτίζεται με τη γωνία λήψης, δηλαδή το από πού έχει «κινηματογραφηθεί» η συγκεκριμένη σκηνή.

Συγκεκριμένα, στο παιδικό εικονογραφημένο βιβλίο, απαιτείται η επιτυχής συνεργασία λεκτικής και οπτικής αφήγησης, μέσα από μια διαλογική σχέση. Η σχέση αυτή συχνά δημιουργείται μέσα από διαφορετικές επιλογές εστίασης, χτίζοντας ένα περιβάλλον πλουραλιστικό, πολύχρωμο και πολύβουο. Δεν ταιριάζει με πολλαπλές φωνές και οπτικές. Το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο λοιπόν, δε χρησιμοποιεί απλές μορφές εστίασης αλλά προσφέρει στους αναγνώστες της ένα ευρύ φάσμα εστιάσεων, που έχουν ως αποτέλεσμα διαφορετικές εμπειρίες ανάγνωσης.

Τα είδη εστίασης που εμφανίζονται είναι τα ακόλουθα:

Μηδενική Εστίαση: Ο αφηγητής βρίσκεται παντού, γνωρίζει τα πάντα και χαρακτηρίζεται από παντογνωσία, έχοντας έτσι το αλάθητο των γνώσεών του. Ένας ετεροδιηγητικός αφηγητής αφηγείται σε τρίτο πρόσωπο λόγια και πράξεις άλλων. Έτσι η ιστορία, λεκτικά και οπτικά, διαδραματίζεται έξω από τα γεγονότα, σαν ένα είδος παρακολούθησης και καταγραφής. Αυτή η μορφή εστίασης δίνει στο λογοτεχνικό σύμπαν σταθερότητα και βεβαιότητα, χαρακτηριστικά που προσλαμβάνει ο αναγνώστης-θεατής.

Εσωτερική Εστίαση: Ο αφηγητής διηγείται τα γεγονότα από την πλευρά κάποιου χαρακτήρα ή κάποιων χαρακτήρων. Το λεκτικό κείμενο παρουσιάζει τα γεγονότα από μια συγκεκριμένη πλευρά ενός ήρωα και το εικονιστικό σχηματίζει τις αντίστοιχες σκηνές, έτσι όπως περιγράφονται. Αποτελεί δηλαδή μια εστίαση που χαρακτηρίζεται από την υποκειμενικότητα του ήρωα αφηγητή.

Σταθερή Εσωτερική Εστίαση: Σε αυτή την εσωτερική εστίαση, η αφήγηση γίνεται από τη ματιά ενός μόνο ήρωα. Το μυθοπλαστικό σύμπαν παρουσιάζεται κλειστά αλλά με μια επίφαση αντικειμενικότητας. Στη σταθερή εσωτερική εστίαση δεν υπάρχει διήγηση γεγονότων που συμβαίνουν ταυτόχρονα σε δύο μέρη (bilocation), ούτε μαθαίνει ο αναγνώστης ποτέ τι σκέφτονται και τι νιώθουν οι υπόλοιποι χαρακτήρες της ιστορίας. Ωστόσο,

υπάρχουν περιπτώσεις που παρά τη σταθερή εσωτερική αφήγηση παρατηρείται διάσταση ανάμεσα στις λεκτικές και στις οπτικές πληροφορίες. Έτσι συχνά, ενώ ο λεκτικός αφηγητής μετέχει στην ιστορία ως αυτοδιηγητικός(αφηγείται δικά του, προσωπικά, γεγονότα) ή και ως αλλοδιηγητικός(αφηγείται γεγονότα στα οποία ήταν αυτόπτης μάρτυρας, χωρίς όμως να συμμετέχει σε αυτά), ο εικονιστικός παρουσιάζει τα γεγονότα ετεροδιηγητικά δίνοντας πληροφορίες έξω από όσα αναφέρονται στο λεκτικό κείμενο.

Μεταβλητή Εστίαση: Γνωστή και ως μετατοπιζόμενη εστίαση (shifting focalization), η μεταβλητή εστίαση (variable focalization) παρουσιάζει διαφορετικά γεγονότα από την πλευρά διαφορετικών ηρώων. Η ιστορία στο σύνολό της παίρνει τη μορφή ενός παζλ, που τα διαφορετικά γεγονότα που εξιστορούνται αναδύονται σταδιακά από τις μαρτυρίες των χαρακτήρων, σχηματίζοντας στο τέλος ένα ολοκληρωμένο μυθοπλαστικό σύμπαν.

Πολλαπλή Εσωτερική Εστίαση: Η πολλαπλή εσωτερική εστίαση (multiple focalization) εξιστορεί ακριβώς τα ίδια γεγονότα από πολλές διαφορετικές οπτικές, δηλαδή από το βλέμμα διαφορετικών ηρώων της ιστορίας. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι διαφορετικές οπτικές των χαρακτήρων αφηγούνται τόσο συγκρουόμενα την εξέλιξη της ιστορίας που ο αναγνώστης τελικά σχηματίζει μια πανοραμική θέαση της, ή γνωρίζει στοιχεία της που γκρεμίζουν όσα πρότινος είχε κατανοήσει ως αδιαμφισβήτητη αλήθεια και πραγματικότητα του μυθοπλαστικού σύμπαντος.

Εξωτερική Εστίαση: Σε αυτό το είδος εστίασης (external focalization) ο αφηγητής γνωρίζει λιγότερα από τους ήρωες της ιστορίας, άρα και ο αναγνώστης-θεατής ακολουθεί την εξέλιξη της γεμάτος αινίγματα και υποθέσεις. Ο αναγνώστης παρανοεί τα στοιχεία που του δίνονται από τη λεκτική και οπτική αφήγηση, αφού δεν είναι ολοκληρωμένα και αδυνατεί να δημιουργήσει μια βέβαιη αντίληψη για τα πράγματα. Στα εικονογραφημένα παιδική βιβλία με εξωτερική εστίαση ο αναγνώστης κάνει ένα ταξίδι μετ' επιστροφής, καθώς μετά την πρώτη του ανάγνωση και τη φανέρωση του τέλους, χρειάζεται να ξαναδιαβάσει την ιστορία με τελείως διαφορετική οπτική αυτή τη φορά. Στη δεύτερη αυτή ανάγνωση συνειδητοποιεί ότι υπάρχουν στοιχεία που μπορεί να αποκωδικοποιήσει, συνειδητοποιώντας την πραγματική εξέλιξη των γεγονότων.

Μεταμυθοπλαστική Εστίαση: Σε αυτό το είδος εστίασης ανήκουν τα βιβλία που εκπλήσσουν τον αναγνώστη-θεατή με τις αντισυμβατικές μεθόδους εστίασης που χρησιμοποιούν. Για παράδειγμα η διήγηση γίνεται από πρόσωπα δεύτερης μυθοπλαστικής τάξης. Πιο συγκεκριμένα, αφηγούνται την ιστορία χαρακτήρες που εγγράφονται μέσα στη βασική ιστορία ως πρόσωπα ενός βιβλίου ή θέματα ενός ζωγραφικού πίνακα. Με αυτό τον τρόπο, δημιουργείται έντονο το ερώτημα στον αναγνώστη τι είναι αληθινό και που σταματάει το φέμα του μυθοπλαστικού σύμπαντος. Η επιλογή διαφορετικών εστιάσεων από τον λεκτικό και τον οπτικό αφηγητή κατορθώνει να φωτίσει

διαφορετικές πτυχές της ιστορίας, περνώντας από τη μία, αδιαμφισβήτητη αλήθεια, στις πολλές προσωπικές (Γιαννικοπούλου, 2008).

1.2.6 ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ

Μέσω της εστίασης, η εικονογράφηση μεταφράζει το λεκτικό «ποιος αφηγείται» σε οπτικό αντικείμενο. Ο εικονογράφος, για να αναδείξει το μέσο που ο αναγνώστης-θεατής βλέπει την εξέλιξη της ιστορίας, καλείται να πάρει κάποιες συγκεκριμένες επιλογές σχετικά με την οπτική γωνία, την πρωτοπρόσωπη λήψη, την πλαισίωση, το πορτραίτο, την αντιφατική εικόνα, τη δίσσημη εικόνα, τα περιεχόμενα στοιχεία

Αναφορικά αυτές είναι η οπτική γωνία, η πρωτοπρόσωπη λήψη, η πλαισίωση, το πορτραίτο, η αντιφατική εικόνα, η δίσσημη εικόνα, τα περιεχόμενα στοιχεία. Πιο αναλυτικά:

Οπτική γωνία: Η οπτική γωνία, όπως έχει προαναφερθεί, συμπίπτει εννοιολογικά με τη γωνία λήψης. Έτσι η οπτική γωνία μπορεί να είναι πανοραμική, από ψηλά. Άλλοτε ο αναγνώστης να τοποθετεί το βλέμμα του σε ένα τεράστιο μυθοπλαστικό σύμπαν, στο οποίο ο ήρωας να χάνεται λόγω του μικρού εικονογραφικού του μεγέθους(οπτική του σκουληκιού). Συχνά χρησιμοποιείται η λεγόμενη από τον κινηματογράφο over the shoulder γωνία λήψης, κατά την οποία ο ήρωας συνήθως έχει στραμμένη την πλάτη του στο θεατή, παραχωρώντας σε πρώτο πλάνο την υπόλοιπη σκηνή. Η εναλλαγή οπτικών γωνιών συνάδει με την αλλαγή της ματιάς στην εξέλιξη της ιστορίας, δηλαδή μετατοπίζεται η οπτική του αναγνώστη σε ένα διαφορετικό αφηγητή, σε μια άλλη πλευρά των ίδιων γεγονότων.

Πρωτοπρόσωπη λήψη: Στην πρωτοπρόσωπη λήψη η φιγούρα του βασικού ήρωα απουσιάζει τελείως από την εικονογράφηση. Ο αναγνώστης-θεατής παίρνει τη θέση της ματιάς του ήρωα, καθώς όσα παρακολουθεί να εξελίσσονται είναι αυτά που βλέπει και ο πρωταγωνιστής της ιστορίας. Η τεχνική αυτή, που τη δανείζονται οι εικονογράφοι από το χώρο του κινηματογράφου, είναι γνωστή και ως υποκειμενική κάμερα (subjective camera). Η υποκειμενικότητα της ματιάς τους ήρωας συχνά έρχεται σε σύγκρουση με τη λεκτική αφήγηση, ή με τα υπόλοιπα στοιχεία των εικόνων. Η χρήση αυτή της τεχνικής καταφέρει να αναδείξει την ιστορία σε προσωπικό βίωμα του αναγνώστη.

Πλαισίωση: Η πλαισίωση αφορά τις συγκεκριμένες τεχνικές που χρησιμοποιούνται για να παρουσιαστεί το μυθοπλαστικό σκηνικό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εικόνα τεράστιων ενηλίκων, οι οποίοι συχνά δε χωράνε καν στη σελίδα, και ορθώνονται μπροστά στην παιδική φιγούρα. Εντελώς διαφορετικά λειτουργεί η πολλαπλή πλαισίωση, στην οποία συνδέεται το αφηγηματικό υλικό με τον ομοδιηγητικό αφηγητή, μέσα από μια σειρά «φίλτρων» που όμως απομακρύνουν τον βασικό χαρακτήρα από την πραγματικότητα του μυθοπλαστικού σύμπαντος.

Πορτραίτο: Η χρήση πορτραίτου γίνεται για να εστιάσει ο θεατής στο παρουσιαζόμενο λογοτεχνικό πρόσωπο. Μέσω της συγκεκριμένης εικονογραφικής επιλογής, ο χαρακτήρας κοιτά κατάματα τον αναγνώστη, μεταφέροντάς του τη δική του οπτική της ιστορίας. Είναι σύνηθες τα πορτραίτα να ταυτίζονται με την οπτική του ήρωα που αποτελεί τον αφηγητή αλλά και τον εστιαστή της.

Αντιφατική Εικόνα: Στην αντιφατική εικόνα εμφανίζονται δύο αλήθειες, δύο παρουσιάσεις της ίδιας ιστορίας. Από τη μία πλευρά βρίσκεται η οπτική των παιδιών και από την άλλη αυτή των ενηλίκων. Έτσι η οπτική και η λεκτική αφήγηση περιγράφουν τα ίδια γεγονότα, βλέποντας τα όμως από διαφορετικό πρίσμα. Η ιστορία μεταφέρεται στον αναγνώστη μέσα από δύο τροπικότητες (λέξεις και εικόνες), δύο οπτικές (παιδιού και ενήλικα) και παρουσιάζουν δύο διαφορετικές ιδεολογίες και κοσμοθεωρίες.

Δίσημη Εικόνα: Η επιλογή της δίσημης εικόνας είναι παρεμφερής με την αντιφατική, καθώς αφήνει ανοιχτή την ερμηνεία των στοιχείων της εικόνας από τον αναγνώστη-θεατή. Με αυτή την τεχνική ο εικονογράφος αφήνει αμφισημίες στην εικόνα, που επιτρέπουν σε διαφορετικές εκδοχές προσέγγισης του τι εννοεί. Την τελική απόφαση για το νόημα αυτών των στοιχείων την παίρνει ο αναγνώστης, τυχαία ή μη, ανάλογα με το πού θα εστιάσει την προσοχή του.

Περικειμενικά Στοιχεία: Σε αυτή την εικονογραφική επιλογή η εστίαση μεταφέρει ένα ιδιαίτερο αποτέλεσμα στην απόδοση της ιστορίας. Πιο συγκεκριμένα, η φαινομενική σύγκρουση των όσων αναφέρει η λεκτική αφήγηση με όσα παρουσιάζει η οπτική, αποτελεί ένα είδος πολλαπλής εστίασης που έχει ως αποτέλεσμα τα βιβλία «διπλής όψεως». Για παράδειγμα, ο αναγνώστης επεξεργάζεται την εξέλιξη της ιστορίας με μια διαφορετική ματιά, όπως θα ήταν στην ιστορία του Χάνσελ και Γκρέτελ από την πλευρά της μητριάς, ή της μάγισσας στην οποία άνηκε το σοκολατένιο σπιτάκι.

Άλλα περικειμενικά στοιχεία αποτελούν το εξώφυλλο ως λεκτικό κείμενο, καθώς και ο τρόπος που αποτυπώνεται το λεκτικό κείμενο στο εσωτερικό του βιβλίου (χρήση καλλιγραμμάτων για συγκεκριμένες εκφράσεις, έντονη γραφή κάποιων μόνο λέξεων, χρήση διαφορετικής γραμματοσειράς για τη μεταφορά διαφορετικών διηγήσεων). Με αυτό τον τρόπο δημιουργείται μια πολυδιάστατη αφήγηση, στηριζόμενη σε πολλές οπτικές, που δίνουν στον αναγνώστη την ευκαιρία να μεταφράσει τα νοήματά τους (Γιαννικοπούλου, 2008).

1.2.7 Η ΧΡΗΣΗ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΧΡΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Ο συμβολισμός των χρωμάτων φαίνεται να δημιουργήθηκε από τις πρώτες κιόλας εμπειρίες του πρωτόγονου ανθρώπου, όταν ήρθε αντιμέτωπος με τη φύση και τα φυσικά φαινόμενα. Οι παράγοντες που συνετέλεσαν στη

δημιουργία χρωματικών συμβόλων είναι η κοινωνική οργάνωση, η παράδοση, η θρησκεία (Κοζάκου-Τσιάρα, 1997). Τα χρωματικά σύμβολα που χρησιμοποιούνται ανά τον κόσμο ποικίλουν αφού συχνά είναι διαφορετικά από λαό σε λαό, είναι όμως πανανθρώπινο φαινόμενο το γεγονός ότι η χρήση τους γίνεται για να μεταφέρουν τη ψευδαίσθηση της υφής, της γεύσης, της οσμής μέσα από ένα σύνολο συγκινησιακών τιμών (Gunther και Leeuwen, 1996).

Για παράδειγμα, το μαύρο χρώμα για τους περισσότερους ανθρώπους συμβολίζει το πένθος, το θάνατο. Το σκοτάδι είναι μαύρο, άρα και το άγνωστο που απλώνεται στη νύχτα, στο τέλος τη ημέρας. Ο ύπνος τοποθετεί τον άνθρωπο σε ένα μαύρο άγνωστο τοπίο, σε καταστάσεις φόβου, άγνωστων σκέψεων και τραγικών καταστάσεων των ονείρων. Στους ανατολικούς λαούς αντίθετα, όπως στην Κίνα, το χρώμα του θανάτου και του πένθους είναι το λευκό, γιατί, σύμφωνα με τη θρησκεία τους, εκφράζει την καθαρή αναγέννηση που αναμένουν για την ένωση με το όλον (ο θάνατος μια καινούργια αρχή).

Το άσπρο είναι το σύμβολο της καθαρότητας, της αγνότητας. Είναι το χρώμα της λάμψης.

Το κόκκινο είναι το σύμβολο της έντασης, της συγκίνησης, της επανάστασης, της αγάπης. Όλων εκείνων των συναισθημάτων που σχετίζονται με το πάθος της ανθρώπινης ψυχής. Δεν είναι τυχαίος αυτός ο συμβολισμός, καθώς ο άνθρωπος πρωτοείδε αυτό το χρώμα στη φωτιά και στο αίμα.

Το κίτρινο είναι το χρώμα του ήλιου. Συμβολίζει τον πλούτο και τη δόξα. Εκτός όμως από το καθαρό βασικό κίτρινο υπάρχει και το χλωμό. Κίτρινο με απόχρωση πρασινωπή. Το κίτρινο αυτό εκφράζει τη δειλία, το μίσος, την αρρώστια.

Το μπλε συμβολίζει το άπειρο μιας και είναι το χρώμα του ουρανού και της θάλασσας. Μοιάζει να είναι ελαφρύ και ήρεμο. Δημιουργεί καταστάσεις ονείρου στο ανθρώπινο μυαλό. Εκφράζει ήρεμη σκέψη, καθαρότητα.

Το πράσινο είναι για τον άνθρωπο το χρώμα της ελπίδας, καθώς συναντάται στην αναγέννηση της φύσης, την Άνοιξη. Συμβολίζει την υγεία, την ομορφιά της φύσης, τη νεότητα.

Το μωβ συναντάται στη φύση την ώρα της δύσης, λίγο πριν νυχτώσει. Δημιουργεί συναισθήματα μελαγχολίας και θλίψης στον άνθρωπο, γι' αυτό και συμβολίζει το στοχασμό.

Το πορτοκαλί είναι χρώμα θερμό που εκφράζει τον πλούτο, την ευμάρεια, την ευτυχία. Χρώμα που λάμπει έχοντας πάρει στοιχεία από το κίτρινο και το κόκκινο, από την ανάμιξη των οποίων και δημιουργείται. Είναι χρώμα έντονο χωρίς να είναι επιθετικό, δημιουργεί συναισθήματα αισιοδοξίας και ωριμότητας.

Το καφέ και η ώχρα είναι τα χρώματα της γης, της φύσης. Είναι συνδεδεμένα με το χρώμα και γι' αυτό θεωρούνται χρώματα ουδέτερα, ζεστά και φιλικά στο ανθρώπινο μάτι.

Στην τέχνη τα χρώματα έχουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην προσπάθεια του καλλιτέχνη να εκφράσει μηνύματα που στοχεύουν στην ευαισθησία μας. Τα

χρώματα γίνονται τρόπος «σκηνοθεσίας». Χαρακτηριστικό παράδειγμα για το σημαντικό ρόλο του χρώματος αποτελεί η αφαιρετική ζωγραφική, η οποία δε χρησιμοποιεί το χρώμα απλά για να ντύσει το σκηνικό αλλά του δίνει πρωταγωνιστικό ρόλο (Κοζάκου-Τσιάρα, 1997).

Στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο η λειτουργία του χρώματος είναι πολυσήμαντη, τόσο γιατί αποτελεί το βασικότερο σημείο διέγερσης του ενδιαφέροντος των παιδιών (Μαγουλιώτης, 1988), όσο και για το ρόλο του στη χαρακτηρολογία. Δηλαδή, το χρώμα γίνεται το μέσο που δίνει στον αναγνώστη πληροφορίες για τα χαρακτηριστικά και την προσωπικότητα των ηρώων. Η χρήση μουντών και σκούρων χρωμάτων, ιδιαίτερα του μαύρου, έχει ταυτιστεί με το κακό ή την άσχημη ψυχολογική κατάσταση των ηρώων. Αντίθετα, τα ζεστά χρώματα και το λευκό παραπέμπουν τον αναγνώστη στην αγνότητα, στο καλό, σε συναισθήματα αισιοδοξίας (Γιαννικοπούλου, 2008). Γενικά τα παιδιά προτιμούν εικόνες που εμπεριέχουν τα χρώματα της άνοιξης, δηλαδή το πράσινο και όσα χρώματα υπάρχουν μεταξύ γαλάζιου και κίτρινου, αναφέρει ο Μαγουλιώτης (1988). Αντίθετα, οι Gunther και Leeuwen σημειώνουν ότι τα παιδιά απολαμβάνουν τα άτονα χρώματα, χωρίς φυσικά να αντιλαμβάνονται την τροπικότητα που τους αποδίδει ο ρεαλισμός (Gunther και Leeuwen, 1996).

Γενικά, προτιμάται η χρήση έντονων χρωμάτων για τα εξώφυλλα των παιδικών βιβλίων, με τα βιβλία γνώσεων, ιστοριών και παραμυθιών να υπερέχουν σε αυτό το χαρακτηριστικό. Λίγα είναι τα βιβλία που χρησιμοποιούν συμπληρωματικά ή ψυχρά-θερμά χρώματα. Σχεδόν σε όλα τα βιβλία γίνεται χρήση περιγράμματος στις μορφές, με εξαίρεση ορισμένα που χρησιμοποιούν πολύ έντονα και αντίθετα χρώματα (Μαγουλιώτης, 2006). Ο συνειρμός λοιπόν που κάνει ο αναγνώστης παρατηρώντας για πρώτη φορά τα χρώματα ενός χαρακτήρα μπορεί να λειτουργήσει ως στοιχείο προοικονομίας.

Αυτή η σημειολογία των χρωμάτων οδηγεί στη δημιουργία στερεοτύπων απέναντι στους ήρωες. Η Γιαννικοπούλου (2008) κάνει λόγο για ρατσιστικές προκαταλήψεις που παρουσιάζουν τους μαύρους ως αντήρωες και για σεξιστικά πρότυπα που θέλουν όλες τις όμορφες πριγκίπισσες ντυμένες με ροζ φορέματα.

Τα χρώματα χρησιμοποιούνται και για τις σκηνικές λεπτομέρειες του φόντου, με τέτοιο τρόπο ώστε και πάλι να μεταφέρουν στον αναγνώστη μια συγκεκριμένη ψυχολογική διάθεση. Μερικές φορές ο εικονογράφος για να τονίσει τα έντονα συναισθήματα τις συγκεκριμένης σκηνής εξαφανίζει τις σκηνικές λεπτομέρειες του φόντου και παρουσιάζει τον ήρωα σε ένα πηχτό έντονο χρώμα.

Ο εικονογράφος μπορεί να μεταφέρει μέσω του χρώματος τις ιδεολογικές απόψεις των ηρώων, κάνοντας ένα είδος μετασχολίου, ενώ δημιουργώντας δύο χαρακτήρες χρωματικά αντίθετους μεταφέρει στον αναγνώστη τη γενικότερη διάσταση μεταξύ τους (Γιαννικοπούλου, 2008).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η πληθώρα χρώματος σε μια εικόνα μπορεί να φέρει αρνητικά αποτελέσματα, καθώς αποσπά την προσοχή του παιδιού από τις πληροφορίες που επιδιώκει να αποδώσει (Μαγουλιώτης, 1988).

1.2.8 ΟΙ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΣΤΗΝ ΑΦΗΓΗΣΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

Η έννοια του χρόνου αποτελεί μια φιλοσοφική αντίληψη, ακόμη και για τη λογοτεχνία. Η κυκλική αντίληψη για το χρόνο, δηλαδή οι αέναες διαδικασίες που επαναλαμβάνονται στο διηνεκές, είναι η πιο διαδεδομένη. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι ρυθμοί της φύσης, όπως η εναλλαγή μέρας-νύχτας, η φύση που πεθαίνει κάθε χειμώνα για να ξαναγεννηθεί την Άνοιξη (διαδοχή των εποχών). Με αυτό τον τρόπο τα γεγονότα επαναλαμβάνονται και το μέλλον διαγράφεται λιγότερο άγνωστο αφού παίρνει στοιχεία από το γνώριμο σχήμα του σήμερα και του χθες.

Μια διαφορετική αντίληψη για το χρόνο είναι η γραμμική. Τα κείμενα που ακολουθούν αυτή την αντίληψη εγκαταλείπουν την ειδυλλιακή εναλλαγή του κυκλικού, μυθικού χρόνου όπου ότι έγινε μπορεί να αντιστραφεί, και προχωρούν στο *σημείο που δεν έχει γυρισμό* (beyond the time of no return). Ο νέος αυτός ιστορικός χρόνος τρέχει συνεχώς προς τα εμπρός, σε μια γραμμική χρονικότητα, στην οποία η πορεία προς την ωριμότητα, άρα και τη φθορά, είναι αναγκαστική (Γιαννικοπούλου, 2008).

Στην παιδική λογοτεχνία, ο αναγνώστης έρχεται αντιμέτωπος και με άλλες μορφές του χρόνου, όπως η διάκριση ανάμεσα στην ιστορία (fabula) και στην αφήγηση (sjuzhet), που υπογραμμίζουν οι Ρώσοι φορμαλιστές. Πιο συγκεκριμένα, σε αυτήν την κατηγορία η φυσική ακολουθία των γεγονότων που περιγράφονται (ο χρόνος της ιστορίας, story time), υποτίθεται σε πραγματικό χρόνο, αντιδιαστέλλεται με τη σειρά στην οποία αναφέρονται τα γεγονότα στην αφήγηση (discourse time).

Σύμφωνα με το Ρώσο φορμαλιστή Genette (1980,1988 από Γιαννικοπούλου, 2008) ο χρόνος βασίζεται σε τρεις κατηγορίες: τη Σειρά ή Τάξη (order), τη Διάρκεια (duration) και τη Συχνότητα (frequency). Στην κατηγορία της Σειράς ή Τάξης η συνηθέστερη και πιο απλή μορφή είναι εκείνη στην οποία ο χρόνος της ιστορίας ταυτίζεται με το χρόνο της αφήγησης. Σε μια άλλη μορφή της όμως μπορεί να υπάρχουν *αναχρονίες*, δηλαδή διαφορές ανάμεσα στο χρόνο της ιστορίας και της αφήγησης. Σε αυτή την περίπτωση, οι αναχρονίες διακρίνονται σε:

- Πρόληψη (prolepses): Η εκ των προτέρων αφήγηση ενός γεγονότος που στην ιστορία θα συμβεί αργότερα, δηλαδή ο αφηγητής σε μια επίδειξη της παντοδυναμίας του παρουσιάζει στοιχεία του μέλλοντος.
- Ανάλυση (analepsis): Η αναδρομή στο παρελθόν, σε γεγονότα που συνέβησαν προγενέστερα αυτών της αφήγησης. Σε αυτή την κατηγορία ανήκει και η τεχνική του Flashback.

Ενδιαφέρουσες είναι και οι περιπτώσεις στις οποίες χρησιμοποιούνται και οι δύο τεχνικές, δηλαδή συνυπάρχουν προλήψεις και αναλήψεις.

Στη δεύτερη κατηγορία του χρόνου, στη Διάρκεια, εξετάζεται η σχέση ανάμεσα στο χρόνο της ιστορίας και της αφήγησης, που συνήθως συμπίπτει με το χρόνο της ανάγνωσης. Ο χρόνος της ανάγνωσης βέβαια αποτελεί μια παράμετρο αόριστη και υποκειμενική. Στην κατηγορία της Διάρκειας υπάρχει η περίπτωση της *ισοχρονίας*, η οποία δίνει την έννοια της *σκηνής*. Αυτό συμβαίνει συνήθως όταν παρατίθενται διάλογοι ή μονόλογοι, οι οποίοι διαρκούν τον ίδιο χρόνο είτε όταν εκφωνούνται από τον ήρωα-χαρακτήρα, είτε όταν διαβάζονται από τον αναγνώστη.

Η κατηγορία της Συχνότητας αναφέρεται στη σχέση ανάμεσα στις φορές που συνέβη ένα γεγονός στη διάρκεια της ιστορίας και στις φορές που αναφέρεται στο κείμενο. Έτσι, δημιουργούνται οι εξής ομάδες:

- Μοναδική αφήγηση: Όταν στο αφηγηματικό κείμενο αναφέρεται μία φορά ένα γεγονός, το οποίο έγινε όντως μία φορά στην ιστορία
- Πολυμοναδική αφήγηση: Όταν στο αφηγηματικό κείμενο αναφέρονται οι Χ φορές που συνέβη ένα γεγονός, το οποίο συνέβη όντως Χ φορές στην ιστορία
- Επαναληπτική αφήγηση: Όταν στο αφηγηματικό κείμενο αναφέρεται Χ φορές ένα γεγονός, το οποίο έγινε μία φορά στην ιστορία
- Θαμιστική αφήγηση (<θαμές= πολλοί, πυκνοί): Όταν στο αφηγηματικό κείμενο αναφέρεται μία φορά ένα γεγονός, το οποίο έγινε Χ φορές στην ιστορία

Απαραίτητο στοιχείο μιας αφήγησης είναι το σκηνικό (*setting*), το οποίο δίνει πληροφορίες στον αναγνώστη για το χώρο και το χρόνο της ιστορίας. Ένα κείμενο στηρίζεται στη χωρική και στη χρονική πλαισίωση για να απαντήσει στα ερωτήματα του πού και το πότε. Οι δύο αυτές συντεταγμένες δηλώνονται με το συγκριτικό όρο χωροχρόνος, υποδηλώνοντας πόσο αλληλένδετες είναι οι έννοιες του χώρου και του χρόνου σε μια αφήγηση (Γιαννικοπούλου, 2008). Στην αφήγηση η συνεύρεση διαφορετικών στοιχείων δημιουργεί την αίσθηση του αντιφατικού, όπου το κάθε στοιχείο στηρίζει το δικό του φυσικό ή κοινωνικό, λειτουργικό- τεχνικό- μορφολογικό, περίγυρο. Η σύνθεση που προκύπτει σε ένα ενιαίο σύνολο επιτρέπει τη χρονική και χωρική μετάπλαση της ιστορίας (Παρμενίδης, 1990).

Στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο εκτός από τις λέξεις, η παρουσία εικόνας αποτελεί ένα δεύτερο μέσο μεταφοράς του χωροχρόνου (Γιαννικοπούλου, 2008). Ο Παρμενίδης (1990) διαχωρίζει τη δημιουργία του χώρου της αφήγησης σε δύο κατηγορίες:

1. Απεικόνιση του χώρου με τρόπο ώστε ο θεατής να αποστασιοποιείται από την εικονιστική πραγματικότητα. Επιτυγχάνεται μέσω της προβολικής γεωμετρίας.
2. Απεικόνιση φανταστικών χώρων, όπου «οι προβαλλόμενες αφαιρέσεις γίνονται όχι στον πραγματικό κόσμο, αλλά σε ήδη γνωστούς φανταστικούς χώρους».

Η σημασία του σκηνικού τονίζεται από τη Lukens (1995, στο Γιαννικοπούλου, 2008), η οποία και αναφέρει πέντε λειτουργίες που εξυπηρετούνται με τη διπλή του διάσταση, ως χρόνος και ως χώρος. Άρα το σκηνικό:

1. Διευκρινίζει τους λόγους που η ιστορία εξελίσσεται με αυτό τον τρόπο, τοποθετώντας τους ήρωες σε ένα συγκεκριμένο χωροχρόνο. Για παράδειγμα, όταν η ιστορία διαδραματίζεται την εποχή πριν από το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου, το μυθοπλαστικό σύμπαν στήνεται βασισμένο στα στοιχεία της δεδομένης εποχής.
2. Αναδεικνύει χαρακτηριστικά των ηρώων, τα οποία εκφράζονται λόγω του συγκεκριμένου χωροχρόνου εξέλιξης της ιστορίας.
3. Τονίζει τις αντιξοότητες που αντιμετωπίζει ο ήρωας στο συγκεκριμένο χωροχρόνο.
4. Λειτουργεί ως ατμόσφαιρα (mood), μεταφέρει νοήματα που υπαινίσσονται, όπως τα συναισθήματα. Για παράδειγμα, στα παιδικά εικονογραφημένα βιβλία που αναφέρονται στο θάνατο, ο πόνος και η θλίψη υποδηλώνονται με τα απαλά χρώματα, την υγρασία της νερομπογιάς που παραπέμπει στην υγρότητα των δακρύων.
5. Μεταφέρει σύμβολα. Ιδιαίτερα στα παραμύθια η χωροχρονική πλαισίωση αποτελεί ένα απόλυτα συμβολικό πεδίο. Το δάσος που συχνά αποτελεί χώρο εξέλιξης της πλοκής των παραμυθιών συμβολίζει το ασυνείδητο και η είσοδος του ήρωα σε αυτό την περίοδο της ενηλικίωσής του.

Στις περιπτώσεις συμβολικού σκηνικού ο χρόνος δε λειτουργεί αντικειμενικά αλλά μεταφορικά, με τις εποχές να ταυτίζονται με την εναλλαγή της ψυχολογικής κατάστασης των ηρώων.

Τα παραμύθια στο σύνολό τους τοποθετούνται σε έναν αόριστο χωροχρόνο. Η στερεότυπη έναρξη τους με την έκφραση «Μια φορά κι έναν καιρό» τονίζει αυτή την τοποθέτηση σε έναν άλλο χρόνο, άγνωστο για τον αναγνώστη. Άλλες παρόμοιες εκφράσεις, όπως «Τον παλιό καιρό, όταν περπατούσε ο Θεός στη γη», «Μετά το τέλος του κόσμου», «Μια φορά κι έναν καιρό, αν και δεν ήταν ο καιρός μου ή ο καιρός σας ή ο καιρός κανενός άλλου» τονίζουν ότι η αφήγηση μεταφέρει τον αναγνώστη σε ένα χρόνο ανεξερεύνητο, μαγικό και μακρινό (Γιαννικοπούλου, 2008). Αυτός ο φανταστικός χωροχρόνος δημιουργεί στο παιδί ερεθίσματα, μέσα από τα οποία καταφέρνει να δομήσει νοητικά μοντέλα. Με τον τρόπο αυτό εξασκείται στην προσπάθεια της παθητικής προσαρμογής σε αμετάβλητες εικόνες του πραγματικού κόσμου (Παρμενίδης, 1990).

1.2.9 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Η προσχολική εκπαίδευση αποτελεί τον πρώτο χώρο επαφής των παιδιών με τα εικαστικά ως τέχνη. Είναι δύσκολο ωστόσο στη μικρή αυτή ηλικία να διδάσκονται εικαστικές τέχνες, χωρίς να περιορίσουμε το νόημά τους. Έτσι, ως πρώτο στάδιο κρίνεται καταλληλότερο η οπτική προσέγγιση των παιδιών σε ένα κατάλληλα διαμορφωμένο αισθητικό σχολικό περιβάλλον.

Πιο συγκεκριμένα, η χρήση εικονογραφημένων παιδικών λογοτεχνικών βιβλίων αποτελεί ένα καλό μέσο για αυτή την πρώτη επαφή. Η εικόνες θα αποτελέσουν ένα έναυσμα για παρατήρηση και στη συνέχεια για νέες δημιουργίες (Μαγουλιώτης, 2001). Μπορεί ακόμη, και καλό θα είναι, να αποτελεί πηγή περισσότερων πληροφοριών από το κείμενο ή λιγότερων (οδηγώντας έτσι τον αναγνώστη να κάνει μόνος του υποθέσεις (Ψαράκη, 1995). Τα παιδιά, ιδιαίτερα της νηπιακής ηλικίας, προσπαθούν, με άξονα τη φαντασία τους, να μεταφράσουν τα νοήματα των εικόνων. Με αυτό τον τρόπο υποσυνείδητα αποθηκεύουν παραστάσεις που εμπλουτίζουν τον ψυχικό τους κόσμο (Μαγουλιώτης, 1988).

Το εικονογραφημένο βιβλίο στοχεύει σε τρεις άξονες, όπως αναφέρει ο Thiele (στο Μαγουλιώτης, 2004):

1. Στον ψυχικό κόσμο των παιδιών και στην αντιληπτική τους ικανότητα.
2. Στην επικρατούσα αισθητική αντίληψη.
3. Στα παιδαγωγικά αιτήματα.

Όταν γίνεται αναφορά στην αισθητική διάσταση εννοούνται τα έργα κατεστημένης ζωγραφικής και όχι καλλιτεχνικές πρωτοπορίες. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί η άποψη του Μπενέκου (1981) ότι αν και δεν έχουν ερευνηθεί τα αποτελέσματα της επαφής των παιδιών μικρής ηλικίας με έργα υψηλής τέχνης, σίγουρα η μοναδική επίδραση που μπορούν να έχουν είναι θετική. Δεν υπάρχει, λοιπόν, κανένας λόγος οι εικονογραφήσεις των παιδικών βιβλίων να περιορίζονται σε απεικονίσεις καθαρά παιδοκεντρικές, οι οποίες στήνονται μάλιστα μέσα από την οπτική των ενηλίκων (Μαγουλιώτης, 2004).

Ο Piaget ανέφερε ότι τα παιδιά ζωγραφίζουν αυτό που ξέρουν και όχι αυτό που βλέπουν. Αυτή την άποψη υποστηρίζουν και οι σύγχρονοι ερευνητές που θεωρούν ότι οι πρώτες αναπαραστάσεις των παιδιών αποτελούν καθρέφτη των «νοητικών εικόνων» που έχουν τα παιδιά (Μπονώτη, 1992). Σημαντικό ρόλο για την κατανόηση των εικόνων ενός βιβλίου έχει και το εξελικτικό στάδιο στο οποίο βρίσκεται το κάθε παιδί. Συγκεκριμένα, στην προσχολική ηλικία οι συμβολιστικοί μηχανισμοί δεν έχουν διαμορφωθεί πλήρως και τα παιδιά στηρίζονται στα οπτικά-εικαστικά σύμβολα. Στην ηλικία, περίπου, των πέντε χρόνων γίνεται πλέον χρήση των γλωσσικών συμβόλων, του γραπτού λόγου, της «ανάγνωσης» (Μπενέκος, 1990).

Τα παραμύθια, λοιπόν, δίνουν στα παιδιά μια αίσθηση παντοδυναμίας, κυριαρχίας, να μεταφράσουν όπως επιθυμούν τα ίδια τις πληροφορίες που τους δίνονται. Στη συνέχεια, «αποθηκεύουν» τις εικόνες των βιβλίων, εμπλουτίζοντας με αυτό τον τρόπο τη φαντασία τους. Είναι συχνό φαινόμενο, άλλωστε, στο τέλος μιας αφήγησης τα παιδιά να παρατηρούν ξεχωριστά τις εικόνες, μέσα από μια νέα σκοπιά. Ο Μαγουλιώτης σχολιάζει ότι με αυτό τον τρόπο παρατηρούν με μεγαλύτερη προσοχή αντικείμενα που στην αρχική ανάγνωση προσπέρασαν και τα επεξεργάζονται, προσπαθώντας να τους αποδώσουν νοήματα ή να τα φανταστούν σε νέες καταστάσεις. Συχνά, τα παιδιά μπορεί να αλλάξουν ολοκληρωτικά την πορεία των γεγονότων και να

δημιουργήσουν δικές τους ιστορίες, βάζοντας τους ήρωες σε υποθετικές καταστάσεις και περιπέτειες. Οι ιστορίες αυτές μπορεί να διαφέρουν από αυτήν που αφηγείται το συγκεκριμένο βιβλίο, αλλά ανταποκρίνονται στις εικόνες που επεξεργάζεται ο αναγνώστης-θεατής (Μαγουλιώτης, 2004)

Έρευνα της Φ. Μπονώτη στηρίχθηκε στην υπόθεση ότι τα παιδιά προτιμούν σχέδια αντικειμένων που έχουν ομοιότητες με τα δικά τους σχέδια. Ωστόσο, τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν τελικά ότι οι παράγοντες που επηρεάζουν τις εικονιστικές προτιμήσεις των παιδιών είναι πιο περίπλοκοι. Πιο συγκεκριμένα αναφέρει « μπορεί να προτιμούν τον έναν ή τον άλλο τύπο σχεδίου επηρεασμένα από τον τρόπο που ζωγραφίζουν τα ίδια, από το πόσο καταλαβαίνουν τι αντιπροσωπεύει μια εικόνα, από την εξοικείωσή τους με ορισμένους τύπους εικόνων ή από το τι νομίζουν ένας ενήλικας θα θεωρούσε ως καλύτερη απεικόνιση». (Μπονώτη, 1992)

Ο Μπενέκος (1990) αναφέρει ότι το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο δεν πρέπει να επικεντρώνεται στο ποσό των γνώσεων που θα μεταδώσει, ή να συνάπτεται με τη σχολική προετοιμασία. Οφείλει να αποτελεί ένα μέσο διερεύνησης των οπτικών συμβόλων, ψυχαγωγίας και συναισθηματικής εκτόνωσης για τα παιδιά. Οι εικονογράφοι, λοιπόν, χρειάζεται να είναι πληθωρικοί σε συμβολισμούς και κώδικες στις εικονιστικές αναπαραστάσεις, ώστε να προάγουν τη φαντασία και να διευκολύνουν την προσωπική έκφραση των μικρών παιδιών.

Πέρα από την αισθητική καλλιέργεια που προσφέρει το παιδικό εικονογραφημένο βιβλίο αξίζει να σημειωθεί και ο κοινωνικός και ηθικός του ρόλος. Ιδιαίτερα για τις νηπιακές ηλικίες στις οποίες τα παιδιά δεν έχουν διαμορφώσει ακόμη τις προσωπικές τους αξίες. Για παράδειγμα, η εικονογράφηση είναι ικανή να μεταφέρει μηνύματα ισότητας και αρμονικών σχέσεων ανάμεσα στα δύο φύλλα, αποβάλλοντας στερεότυπα και σεξιστικά χαρακτηριστικά (Κίτσαράς, 1993).

1.3 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ

1.3.1 Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ CAROLYN A. HOUSE ΚΑΙ AUDREY C. RULE

Οι House και Rule πραγματοποίησαν μια έρευνα μέσα από την οποία προσπάθησαν να εντοπίσουν τους παράγοντες που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην κατανόηση της ομορφιάς ενός παιδικού εικονογραφημένου βιβλίου από τα παιδιά. Παραθέτονται οι βασικές γραμμές της συγκεκριμένης έρευνας καθώς θεωρείται ότι ουσιαστικά εμπεριέχει το ίδιο ερευνητικό ερώτημα με την παρούσα.

Σύμφωνα με τη μελέτη της έρευνας τους οι γονείς, οι εκπαιδευτικοί, οι βιβλιοθηκάριοι, οι φροντιστές, οι συγγραφείς και οι εικονογράφοι μπορούν να επωφεληθούν από την κατανόηση των χαρακτηριστικών που προσελκύουν και διατηρούν την προσοχή των παιδιών. Η αισθητηριακή και αντιληπτική ανάπτυξη αποτελεί θεμέλιο λίθο για την πρώιμη μάθηση. Σε αντίθεση με τους

ενήλικες που η μνήμη τους είναι οργανωμένη μέσα από τη γλώσσα και τις ετικέτες που της έχει δώσει, τα μικρά παιδιά διαθέτουν ένα σύστημα μνήμης που βασίζεται σε αισθητικές πληροφορίες. Όταν τα παιδιά συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων συγκρίνουν την τρέχουσα εμπειρία τους σε ήδη γνωστά σε αυτά σχήματα. Η έκθεσή τους λοιπόν από νωρίς σε θετικές επιρροές και αισθητικές εμπειρίες επηρεάζει την ερμηνεία που δίνουν στον κόσμο και στην ανακάλυψή του εποικοδομητικά. Άλλωστε η ανάπτυξη δεξιοτήτων αλφαριθμητισμού είναι ζωτικής σημασίας για την ακαδημαϊκή επίδοση των παιδιών και για τις μελλοντικές επιλογές στη ζωή του. Έτσι, οι πρώτες επαφές των παιδιών με το βιβλίο είναι καλό να γίνονται με βιβλία που περιέχουν εικόνες απευθυνόμενες στην παιδική ηλικία.

Για την κατάταξη της ομορφιάς του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου πάρθηκαν ατομικές συνεντεύξεις από τριάντα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Οι συνεντεύξεις πάρθηκαν σε ατομικό επίπεδο. Του παρουσιάζονταν πέντε εικονογραφήσεις που απεικόνιζαν αρκούδες. Το κάθε παιδί επέλεγε την εικόνα που θεωρούσε πιο ωραία και στη συνέχεια δικαιολογούσε την απάντησή του. Έπειτα, η εικόνα που είχε επιλέξει απομακρυνόταν και επαναλαμβάνονταν η ίδια διαδικασία. Η έρευνα και η ανάλυση των αποτελεσμάτων της πραγματοποιήθηκαν σύμφωνα με τις αρχές της ποιοτικής έρευνας.

Οι υποθέσεις που έκαναν αρχικά οι ερευνητές για τις προτιμήσεις των παιδιών σχετικά με το στυλ της εικονογράφησης ήταν ότι το χρώμα και η διάθεση γενικά της εικονογράφησης θα προσέλκυε τα παιδιά, καθώς και η παρουσίαση των στοιχείων της εικόνας (γραμμές του σχεδίου, φωτογραφία, σχεδιασμός στη μορφή κινουμένων σχεδίων, το στυλ της αφήγησης).

Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα πιο συχνά κριτήρια ανταπόκρισης στην ομορφιά είναι τα οικεία αντικείμενα των παιδιών, στοιχεία που τους θυμίζουν το περιβάλλον τους, η δράση, το χρώμα, τα ρούχα ή τα αξεσουάρ των ηρώων, το νερό ή ο πάγος, κάποια χαρακτηριστικά του σώματος, οι πρωταγωνιστές μικρής ηλικίας ή μικρά αντικείμενα στο χώρο. Οι House και Rule κατέληξαν στο συμπέρασμα πώς οι εικονογράφοι πρέπει να αποφεύγουν τη χρήση άγνωστων για τα παιδιά συμβόλων, ώστε να αποφευχθεί η σύγχυση και να ελκύσουν το ενδιαφέρον των παιδιών προσχολικής ηλικίας (House and Rule, 1995).

2.1 ΒΑΣΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

2.1.1 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ο σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας είναι να αναγνωριστούν τα κριτήρια επιλογής μιας εικονογράφησης παιδικού βιβλίου από τα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Για να ανακαλύψουμε, λοιπόν, τα στοιχεία που κρίνουν τις εικονιστικές προτιμήσεις των νηπίων επιλέχθηκε ένα κλασικό παραμύθι, το οποίο είναι γνωστό στα περισσότερα παιδιά, το «Χάνσελ και Γκρέτελ» των αδερφών Γκριμ.

2.1.2 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Το ερευνητικό ερώτημα πάνω στο οποίο στηρίχθηκε η παρούσα έρευνα διατυπώνεται ως εξής:

«Ποια είναι τα κριτήρια των εικονιστικών προτιμήσεων των παιδιών προσχολικής ηλικίας για το κλασικό παραμύθι «Χάνσελ και Γκρέτελ» των αδερφών Γκριμ;»

2.1.3 ΑΡΧΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Από την έναρξη της υλοποίησης της έρευνας οδηγηθήκαμε σε κάποιες υποθέσεις. Αρχικά, (1) ότι τα περισσότερα παιδιά θα γνωρίζουν ήδη το παραμύθι που επιλέξαμε, (2) ότι αφού η ιστορία «Χάνσελ και Γκρέτελ» είναι ένα κλασικό παραμύθι, των κλασικών αδερφών Γκριμ, θα κυκλοφορεί από διαφορετικές εκδόσεις, (3) ότι θα υπάρχουν διαφορετικές τεχνοτροπίες στην εικονογράφηση του. Επίσης, υποθέσαμε (4) ότι τα παιδιά θα προτιμήσουν μια συγκεκριμένη εικονογράφηση λόγω της εξοικείωσής τους με τα στοιχεία της εικόνας. Μια ακόμη υπόθεση που κάναμε, τέλος, ήταν ότι θα προτιμήσουν εικόνες με έντονα χρώματα, όπως το κόκκινο, το κίτρινο, το πράσινο, καθώς τα παιδιά σύμφωνα με τις θεωρητικές προσεγγίσεις που αναφέραμε στο 1^ο μέρος έλκονται από τα βασικά χρώματα.

2.1.4 ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στην έρευνα πήραν μέρος 50 παιδιά, νηπιακής ηλικίας, από τρία διαφορετικά τμήματα νηπιαγωγείου της πόλης του Βόλου. Δύο από τα τμήματα ανήκαν στη δημόσια εκπαίδευση, ενώ το τρίτο στην ιδιωτική. Τα παιδιά και των τριών τμημάτων με γνώριζαν ήδη λόγω της διεκπαιρέωσης της Πρακτικής μου Άσκησης στα σχολεία τους. Η έρευνα ολοκληρώθηκε σε δύο φάσεις. αρχικά στο 1^ο Ολοήμερο και στο 1^ο Κλασικό Νηπιαγωγείο Βόλου το διάστημα 15 με 17 Μαΐου του 2013 και στο Ιδιωτικό Νηπιαγωγείο-Παιδικό Σταθμό «Η Παρεούλας μας» το διάστημα 23 και 24 Μαΐου του 2013.

2.1.5 ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ

Για την επιλογή των δειγματοληπτικών μονάδων, αρχικά ερωτηθήκαμε ποιος είναι ο καταλληλότερος πληθυσμός ώστε να πάρουμε το δείγμα. (Mason, 2011) Ενώ, αρχικά δεν είχαμε διαχωρίσει εάν το δείγμα θα αποτελούταν από παιδιά νηπιακής ή και προνηπιακής ηλικίας, στη συνέχεια καταλήξαμε στα νήπια καθώς κρίναμε ότι θα ανταποκρίνονταν με μεγαλύτερη ευκολία και πιο εύστοχα στις ερωτήσεις που θα τους θέταμε.

Για το «σχέδιο δειγματοληψίας» (Robson, 2010) ακολουθήσαμε δύο μεθόδους. Τη σκόπιμη δειγματοληψία και τη δειγματοληψία ευκολίας. Πιο συγκεκριμένα, η σκόπιμη δειγματοληψία ουσιαστικά εμπεριέχει την απόφαση να παρθούν συνεντεύξεις μόνο από παιδιά νηπιακής ηλικίας της πόλης του Βόλου. Η δειγματοληψία ευκολίας ενέχει την επιλογή των πλησιέστερων ανταποκρινόμενων ατόμων, δηλαδή των νηπίων που γνώρισα κατά τη διάρκεια της Πρακτικής μου Άσκησης (Robson, 2010).

Το δείγμα της παρούσας έρευνας δεν είναι σε καμία περίπτωση ενδεικτικό για τα κριτήρια των εικονιστικών προτιμήσεων των παιδιών προσχολικής ηλικίας, καθώς δεν αντιπροσωπεύει τις προτιμήσεις του γενικού πληθυσμού αυτής της ηλικίας στην Ελλάδα (Robson, 2010).

2.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

2.2.1 ΜΕΣΑ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ- ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Το μέσο διεξαγωγής της έρευνας είναι η ημιδομημένη συνέντευξη. Δηλαδή, οι ερωτήσεις της συνέντευξης έχουν σχεδιαστεί έτσι να δίνουν την ελευθερία στο συνεντευκτή να αλλάξει τη διατύπωσή τους ή να δώσει εξηγήσεις με σκοπό να βοηθηθεί ο ερωτώμενος. Επομένως, οι ερωτήσεις της συνέντευξης δομήθηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε τα παιδιά να δίνουν απαντήσεις επιλογής, αλλά και να δικαιολογούν την κάθε επιλογή τους μέσα από ανοιχτού τύπου ερωτήσεις.

Συγκεκριμένα, οι ερωτήσεις που προγραμματίστηκαν για τις συνεντεύξεις ήταν συνολικά έντεκα (11). Οι πέντε (5) ήταν ερωτήσεις επιλογής, οι άλλες πέντε (5) ανοιχτές ερωτήσεις για την επεξήγηση της προηγούμενης επιλογής τους και υπήρχε μια ερώτηση υποθετικού σεναρίου.

Το δεύτερο εργαλείο που χρησιμοποιείται στην παρούσα έρευνα είναι οι εικόνες του παραμυθιού «Χάνσελ και Γκρέτελ». Οι εικόνες που επιλέχθηκαν αφορούν τέσσερις σκηνές της ιστορίας, (1) τη σκηνή της πορείας του Χάνσελ και της Γκρέτελ μέσα στο δάσος μαζί με τους γονείς τους, (2) τα δύο παιδιά μόνα τους μέσα στο δάσος, (3) τα παιδιά όταν ανακαλύπτουν το Σοκολατόσπιτο της μάγισσας και, τέλος, (4) η σκηνή που δείχνει το κλουβί, τον Χάνσελ και τη μάγισσα. Για την κάθε σκηνή διαλέξαμε τέσσερις διαφορετικές εικονογραφήσεις, οι οποίες τυπώθηκαν σε μέγεθος φύλλου Α4. Με αυτό τον τρόπο προσπαθήσαμε να μειώσουμε την πιθανότητα να επηρεαστούν τα παιδιά στις επιλογές τους από το μέγεθος της εικόνας.

2.2.2 ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Μετά την απαραίτητη ενημέρωση των νηπιαγωγών των τμημάτων προχώρησα στη λήψη των πρώτων συνεντεύξεων. Κατά τις πρώτες συνεντεύξεις, οι οποίες δε χρησιμοποιούνται στη διεξαγωγή των συμπερασμάτων, η συνέντευξη αποτελούταν από δεκαέξι (16) ερωτήσεις και για την κάθε μία από τις τέσσερις σκηνές είχαν επιλεγεί έξι διαφορετικές εικονογραφήσεις. Ωστόσο, όπως διαπίστωσα από τις συνεντεύξεις με τα παιδιά ο μεγάλος αριθμός ερωτήσεων τα κούραζε με αποτέλεσμα στις τελευταίες σκηνές να δίνουν βιαστικές απαντήσεις και να με ρωτούν αν τελειώνουμε. Επίσης, το σύνολο των έξι εικόνων δυσκόλευε την επιλογή τους και αύξανε την ώρα διεξαγωγής της κάθε συνέντευξης. Έτσι, για να αποτελέσει η συνέντευξη μια ευχάριστη και όχι κουραστική διαδικασία για τα παιδιά καταλήξαμε σε εννιά (9) ερωτήσεις, το σύνολο των οποίων ήταν σε ζεύγη επιλογής μιας εικόνας- δικαιολόγηση της επιλογής τους, και σε τέσσερα είδη εικονογράφησης.

Προπαρασκευαστικό στάδιο έρευνας

Στο πρώτο στάδιο της έρευνας έγινε η αναζήτηση του παραμυθιού Χάνσελ και Γκρέτελ από διαφορετικές εκδόσεις και με διαφορετικούς τύπους εικονογράφησης. Μετά τη συλλογή των εκδόσεων της ιστορίας, προχωρήσαμε στην επιλογή των τεσσάρων σκηνών που θα χρησιμοποιούνταν στην έρευνα. Καταλήξαμε στις εξής τέσσερις σκηνές:

1. Ο Χάνσελ και η Γκρέτελ μέσα στο δάσος μαζί με τους γονείς τους.
2. Ο Χάνσελ και η Γκρέτελ μόνοι τους μέσα στο δάσος.
3. Ο Χάνσελ και η Γκρέτελ όταν ανακαλύπτουν το Σοκολατόσπιτο της μάγισσας.
4. Η μάγισσα με τον Χάνσελ και το κλουβί.

Στη συνέχεια, επιλέξαμε τις εικονογραφήσεις. Το σημείο αυτό θεωρώ ότι ήταν από τα κρίσιμότερα αυτής της έρευνας, καθώς οι εικόνες αποτελούν τη βάση για τη διεξαγωγή συμπερασμάτων. Συγκεκριμένα, προσπαθήσαμε οι εικόνες που επιλέξαμε να διαφέρουν μεταξύ τους στην τεχνοτροπία που χρησιμοποίησε ο εκάστοτε εικονογράφος, αλλά και στα χρώματα. Είναι σημαντικό να διαφέρουν μεταξύ τους στον τρόπο απόδοσης των επιλεγμένων σκηνών. Ωστόσο, επιλέξαμε να υπάρχουν και κάποιες βασικές ομοιότητες μεταξύ τους, όπως η ηλικία των δύο παιδιών (περίπου στη νηπιακή ηλικία), το κοινό περιεχόμενο των εικόνων (για παράδειγμα, να γίνεται αντιληπτό ότι τα παιδιά βρίσκονται στο δάσος μόνα τους το βράδυ).

Πρώτο στάδιο έρευνας

Η έρευνα ξεκίνησε με την αφήγηση του παραμυθιού στη γωνιά της παρεούλας κάθε τάξης. Επέλεξα, αρχικά, η αφήγηση να γίνεται χωρίς τη χρήση βιβλίου ή την επίδειξη εικόνων ώστε τα παιδιά να δημιουργούν τις προσωπικές τους φανταστικές εικόνες για την ιστορία. Με αυτό τον τρόπο, θεωρώ ότι δεν επηρεάστηκαν οι επιλογές που έκαναν στη συνέχεια στις συνεντεύξεις από την εξιστόρηση του παραμυθιού. Η αφήγηση είχε την ίδια δομή και τον ίδιο τρόπο (αλλαγή της φωνής όταν άλλαζαν οι ήρωες, παραστατικές κινήσεις με τα χέρια) και στα τρία τμήματα. Προσπάθησα να μην υπάρχουν έντονες διαφοροποιήσεις που να επηρέαζαν τα μετέπειτα αποτελέσματα.

Δεύτερο στάδιο έρευνας

Μετά την αφήγηση, έπαιρνα ένα παιδί σε μία γωνιά της τάξης, αποκομμένη από το σύνολο των παιδιών. Συνήθως, για το κάθε παιδί χρειαζόταν περίπου δέκα λεπτά της ώρας. Άπλωνα τις εικόνες μπροστά στο παιδί και το ρωτούσα αρχικά αν είχε καταλάβει ποια σκηνή από την ιστορία έδειχναν. Δεν υπήρξε κανένα παιδί που να μην αναγνώρισε τη σκηνή που περιέγραφαν οι εικόνες.

Οι ερωτήσεις που έκανα για τις τρεις πρώτες σκηνές είναι οι ακόλουθες:

1. *Ποια από αυτές τις εικόνες σου αρέσει περισσότερο;*

Στο σημείο αυτό το παιδί υποδείκνυε την εικόνα που προτιμούσε ύστερα από σύντομη παρατήρηση του συνόλου τους. Αρκετά παιδιά δικαιολογούσαν την απάντηση που έδιναν χωρίς τη δική μου προτροπή, έτσι παρέλειπα την επόμενη ερώτηση.

2. *Γιατί σου αρέσει αυτή η εικόνα;*

Ανοιχτού τύπου ερώτηση στην οποία τα παιδιά απαντούσαν ελεύθερα, χωρίς να τα περιορίζω με δικά μου σχόλια. Γενικά, προσπαθούσα να μην σχολιάζω κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων.

3. *Ποια εικόνα δε θα ήθελες μέσα στο βιβλίο;*

Ερώτηση στην οποία τα παιδιά επέλεγαν ουσιαστικά την τελευταία εικόνα προτίμησής τους.

4. *Γιατί δε θα ήθελες αυτή την εικόνα;*

Ανοιχτού τύπου ερώτηση με ελεύθερες απαντήσεις των παιδιών.

5. *Τι θα ήθελες να αλλάξεις σε αυτή την εικόνα;*

Η μοναδική ερώτηση που δίνει την ευκαιρία στα παιδιά να κάνουν υποθετικές αλλαγές στις εικόνες που τους παρουσιάζονται.

6. *Σε ποια εικόνα σου αρέσουν περισσότερο τα χρώματα;*

7. *Γιατί σου αρέσουν τα χρώματα σε αυτή την εικόνα;*

8. *Σε ποια εικόνα σου αρέσουν περισσότερο ο Χάνσελ και η Γκρέτελ;*

9. *Γιατί σου αρέσουν σε αυτή την εικόνα;*

Στην τέταρτη σκηνή, όπου υπάρχει η μάγισσα οι αφαιρέθηκαν δύο ερωτήσεις από τις παραπάνω και προστέθηκαν δύο. Η μορφή των ερωτήσεων για την τελευταία σκηνή ήταν η εξής:

1. *Ποια από αυτές τις εικόνες σου αρέσει περισσότερο;*

2. *Γιατί σου αρέσει αυτή η εικόνα;*

3. *Ποια εικόνα δε θα ήθελες μέσα στο βιβλίο;*

4. *Γιατί δε θα ήθελες αυτή την εικόνα;*

5. *Τι θα ήθελες να αλλάξεις σε αυτή την εικόνα;*

6. *Σε ποια εικόνα σου αρέσουν περισσότερο τα χρώματα;*

7. *Γιατί σου αρέσουν τα χρώματα σε αυτή την εικόνα;*

8. *Σε ποια εικόνα σου αρέσει περισσότερο η μάγισσα;*

9. *Γιατί σου αρέσει σε αυτή την εικόνα;*

Το σύνολο των απαντήσεων των παιδιών καταγράφονταν κατά τη διεξαγωγή της συνέντευξης. Στη συνέχεια καταγράφηκαν σε μορφή πινάκων. Κάθε πίνακας αφορούσε μία σκηνή και τα παιδιά αρχειοθετήθηκαν κατά τμήμα.

Τρίτο στάδιο έρευνας

Τέλος, ακολούθησε η διεξαγωγή των συμπερασμάτων. Η ανάλυση δεδομένων που έγινε είναι ποσοτική και ποσοστιαία για τις ερωτήσεις

επιλογής. Για τις ερωτήσεις με ανοιχτού τύπου απαντήσεις έγινε αρχικά ομαδοποίηση των αποτελεσμάτων για κάθε μία από τις ερωτήσεις, για κάθε σκηνή ξεχωριστά.

Συγκεκριμένα, τα ποσοτικά αποτελέσματα θα παρουσιαστούν σε μορφή πίνακα, αλλά και σε μορφή πίτας για ένα πιο συμπυκνωμένο και οπτικό τρόπο παρουσίασης. Τα αποτελέσματα των ερωτήσεων ανοιχτού τύπου θα παρουσιαστούν με ιεραρχική δομή των κατηγοριών που σχηματίζουν.

2.4 ΕΡΕΥΝΑ ΑΓΟΡΑΣ- ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΥΛΙΚΟΥ

Με σκοπό να υπάρχει η δυνατότητα επιλογής ανάμεσα στις εικονογραφήσεις που θα χρησιμοποιούσαμε για τις συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκε έρευνα αγοράς για εκδόσεις του παραμυθιού «Χάνσελ και Γκρέτελ». Η έρευνα ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2013 και τελείωσε στο τέλος του ίδιου χρόνου. Πραγματοποιήθηκε, αρχικά, στην Κεντρική Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στο Βόλο και συνεχίστηκε στην Κεντρική Βιβλιοθήκη της Βέροιας, της Έδεσσας και της Φλώρινας. Τέλος, έγινε ακόμη μια αναζήτηση βιβλίων σε πέντε τμήματα νηπιαγωγείου της Έδεσσας.

Η αναζήτηση αφορούσε εκδόσεις του παραμυθιού οποιαδήποτε χρονολογίας, είτε ως μέρος συλλογής παραμυθιών, είτε ως αυτόνομο βιβλίο. Με την άδεια των υπευθύνων του χώρου αποθηκεύαμε τις εικονογραφήσεις με τη χρήση φωτογραφικής μηχανής.

Ο στόχος μας μέσα από αυτή την αναζήτηση ήταν να συλλέξουμε έναν επιθυμητό αριθμό εκδόσεων της ιστορίας, ώστε έπειτα να μπορούμε να επιλέξουμε εικονογραφήσεις με διαφορετικά χαρακτηριστικά, όπως το χρώμα και η εικονογραφική τεχνοτροπία.

Τα αποτελέσματα της έρευνας ήταν λιγότερα από τον αρχικό υπολογισμό μας, δημιουργώντας τον αντίστοιχο προβληματισμό. Ο αριθμός των βιβλίων που συλλέξαμε ήταν συνολικά 28, σε συλλογή ή αυτόνομα, όλα ελληνικών εκδόσεων και στην ελληνική γλώσσα.

Πίνακας 1. Τα βιβλία κατά εκδοτικό οίκο

	Έκδοση	Πλήθος Βιβλίων
1	Παπαδόπουλος	4
2	Άγκυρα	2
3	Ελληνικά Γράμματα	2
4	Λιβάνη	2
5	Μίνωας	2
6	Μοντέρνοι Καιροί	2
7	Παιδική Βιβλιοθήκη-ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ	2
8	Πατάκη	2
9	Αερόστατο	1
10	Ανεμόμυλος	1

11	Βολονάκη	1
12	Καλοκάθη	1
13	Κέδρος	1
14	Ορφανίδη	1
15	Σαββάλας	1
16	Susaeta	1
17	Φυτράκη	1
18	Ψυχογιός	1
Σύνολο	18	28

Ο πίνακας παρουσιάζει το συνολικό αριθμό των εκδόσεων που συλλέχθηκαν και παράλληλα τον αριθμό βιβλίων που αντιστοιχεί στον καθένα. Η παρουσίαση των εκδόσεων γίνεται με πρώτη αυτή που είχε το μεγαλύτερο αριθμό βιβλίων της ιστορίας «Χάνσελ και Γκρέτελ». Στην περίπτωση που οι εκδοτικοί οίκοι είχαν ίσο αριθμό εκδόσεων της ιστορίας τοποθετήθηκαν στο πίνακα με αλφαβητική σειρά. Συγκεκριμένα, βρέθηκαν 18 εκδοτικοί οίκοι, που κατανεμήθηκαν με φθίνουσα σειρά, ανάλογα με τα βιβλία που αντιστοιχούν στην καθεμία.

Αναλυτικότερα, ο εκδοτικός οίκος Παπαδόπουλος έχει τις περισσότερες εκδόσεις του παραμυθιού «Χάνσελ και Γκρέτελ», με τα τέσσερα βιβλία που τις αντιστοιχούν να αποτελούν το 14,2% στο επί τοις εκατό σύνολο των βιβλίων που συλλέχθηκαν.

Οι εκδόσεις Άγκυρα, Ελληνικά Γράμματα, Λιβάνη, Μίνωας, Μοντέρνοι Καιροί, Παιδική Βιβλιοθήκη-ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ και Πατάκη, με δύο βιβλία να αντιστοιχούν στην κάθε μία, κατέχουν, η κάθε μία, το 7,4% στο επί τοις εκατό σύνολο των βιβλίων. Οι παραπάνω εκδόσεις αποτελούν το 38,8% του συνόλου των εκδόσεων.

Οι εκδόσεις Αερόστατο, Ανεμόμυλος, Βολονάκη, Καλοκάθη, Κέδρος, Ορφανίδη, Σαββάλας, Susaeta, Φυτράκη και Ψυχογιός, με ένα βιβλίο για την κάθε έκδοση, κατέχουν, η κάθε μία το 3,5% στο επί τοις εκατό σύνολο των βιβλίων. Οι εκδόσεις αυτές αποτελούν το 55,5% του συνόλου των εκδόσεων.

Σχολιασμός: Στο σύνολο των εκδόσεων του παραμυθιού «Χάνσελ και Γκρέτελ» που συλλέχθηκαν μόνο οι εκδόσεις Παπαδόπουλος έχουν τέσσερα βιβλία. Από όλες τις υπόλοιπες υπάρχουν από ένα ή δύο βιβλία. Γενικά, ο αριθμός των βιβλίων που βρέθηκαν δε θεωρείται αρκετός για την έρευνα σε σύγχρονες, βραβευμένες, παιδικές βιβλιοθήκες. Το γεγονός αυτό δημιουργεί τον προβληματισμό εάν το συγκεκριμένο παραμύθι δεν αποτελεί πλέον αγαπητό κείμενο για τα παιδιά και γι' αυτό το λόγο δε χρησιμοποιείται από τις βιβλιοθήκες.

Για την επιλογή των εικόνων στις οποίες θα στηρίζαμε τις συνεντεύξεις των παιδιών αρχικά επικεντρωθήκαμε στο ποιες σκηνές από την ιστορία θα

παρουσιάζαμε. Καταλήξαμε σε τέσσερις βασικές για την εξέλιξη της ιστορίας σκηνές:

1. Τα παιδιά με τους γονείς κατά την πορεία τους μέσα στο δάσος
2. Τα παιδιά μόνα τους μέσα στο δάσος
3. Τα παιδιά έξω από το σπίτι της μάγισσας
4. Η μάγισσα με το Χάνσελ και το κλουβί

Στη συνέχεια, ερευνήσαμε ποια από τα βιβλία που είχαν συλλεχθεί εμφάνιζαν μέσα στην εικονογράφησή τους τις παραπάνω σκηνές.

Πίνακας 2. Παρουσία των σκηνών που επιλέξαμε τα βιβλία

Σκηνή:	Πλήθος βιβλίων που την περιέχουν
1	14
2	18
3	18
4	15

Προκύπτει, λοιπόν, σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, ότι η πρώτη σκηνή, με την πορεία των παιδιών μαζί με τους γονείς τους στο δάσος περιέχεται στο 50% στο επί τοις εκατό σύνολο των βιβλίων. Η δεύτερη σκηνή, με τα παιδιά μόνα τους στο δάσος περιλαμβάνεται στο 64,2% στο επί τοις εκατό σύνολο των βιβλίων. Η τρίτη σκηνή, με το Χάνσελ και τη Γκρέτελ έξω από το σπίτι της μάγισσας αποτελεί το 64,2% στο επί τοις εκατό σύνολο των βιβλίων. Τέλος, η σκηνή με τη μάγισσα, το κλουβί και το Χάνσελ περιέχεται στο 53,5% στο επί τοις εκατό σύνολο των βιβλίων.

Σχολιασμός: Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τον παραπάνω πίνακα μας έκανε να διαπιστώσουμε ότι οι σκηνές που επιλέξαμε περιλαμβάνονται στα περισσότερα από τα εικονογραφημένα βιβλία της ιστορίας «Χάνσελ και Γκρέτελ», με ποσοστά και για τις τέσσερις ίσα ή μεγαλύτερα του 50%. Με αυτό τον τρόπο αξιολογήθηκε και η επιλογή μας, σχετικά με το αν ανταποκρινόταν στα βασικότερα σημεία εξέλιξης του παραμυθιού.

Για να επιλέξουμε στη συνέχεια ποια από αυτά τα βιβλία θα χρησιμοποιούσαμε στις συνεντεύξεις συγκρίναμε τις εικόνες των σκηνών που είχαμε διαλέξει. Βασικός σκοπός μας ήταν να έχουν χρωματικές και τεχνοτροπικές διαφορές. Ωστόσο, δεν επιζητούσαμε οι εικόνες να απέχουν στις πληροφορίες που δίνουν και στο μέγεθός τους.

Αρχικά, επιλέξαμε 6 βιβλία με εικονογραφήσεις που παρουσίαζαν έντονες διαφορές στο χρώμα και στην τεχνοτροπία. Με την κατάλληλη επεξεργασία των εικόνων στον Η/Υ εκτυπώσαμε τις τέσσερις σκηνές από το κάθε βιβλίο σε μέγεθος φύλλου Α4.

Στην πρώτη επίσκεψη που πραγματοποιήθηκε σε νηπιαγωγείο πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις που τελικά δε χρησιμοποιήθηκαν στην

έρευνα. Κατά τη διάρκειά τους παρατηρήσαμε ότι η εμφάνιση έξι διαφορετικών εικονογραφήσεων μπροστά στα παιδιά για την κάθε σκηνή τα δυσκόλευε και τα κούραζε. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα στις δύο τελευταίες σκηνές να απαντούν μονολεκτικά και βιαστικά. Καταλήξαμε, λοιπόν, στο συμπέρασμα ότι θα ήταν καλύτερο να εμφανίζουμε στα παιδιά τέσσερις εικονογραφήσεις, αντί των έξι που είχαμε επιλέξει αρχικά.

Για την τελική επιλογή των εικόνων που θα χρησιμοποιούσαμε επικεντρωθήκαμε, σε πρώτη φάση, στα γενικά χαρακτηριστικά τους. Για παράδειγμα, να μην υπάρχουν έντονα κοινά σημεία μεταξύ τους στην τοποθέτηση των ηρώων. Έπειτα, προσπαθήσαμε οι επιλογές που θα δίνονταν στα παιδιά να είχαν διαφορετικά χρώματα, μια εικόνα με πιο φωτεινά χρώματα, άλλη με σκούρα, άλλη με ψυχρά, ή θερμά. Τέλος, σημαντικό ρόλο για την επιλογή μας είχε η τεχνοτροπία της κάθε εικονογράφησης. Καταλήξαμε να επιλέξουμε μία έκδοση που χρησιμοποιούσε μια πιο ρεαλιστική εικονογράφηση (Α1,Α2,Α3,Α4), μία έκδοση ρεαλιστική με στοιχεία φωβισμού (Β1,Β2,Β3,Β4), μία που θα μπορούσαμε να τη χαρακτηρίσουμε σουρεαλιστική ως προς την εικονογράφηση της (Γ1,Γ2,Γ3,Γ4) και, τέλος, μία που είναι κοντά στις μορφές των κινουμένων σχεδίων (Δ1,Δ2,Δ3,Δ4).

2.4 ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

2.4.1 Σκηνή 1

Ερώτηση 1- «Ποια από αυτές τις εικόνες σου αρέσει περισσότερο;»

Οι εικόνες που δόθηκαν στα παιδιά ήταν οι Α1, Β1, Γ1 και Δ1. Οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν ως εξής:

Πίνακας 1.1. Σύνολο απαντήσεων

ΔΕΙΓΜΑ	Α1	Β1	Γ1	Δ1	Έλεγχος
1 ^α	x				1
2 ^α				x	1
3 ^α		x			1
4 ^α			x		1
5 ^α	x				1
6 ^α	x				1
7 ^α			x		1
8 ^α				x	1
9 ^α			x		1
10 ^α	x				1
11 ^α				x	1
12 ^α		x			1
13 ^α			x		1
14 ^α				x	1

15 ^β		x			1
16 ^β		x			1
17 ^β			x		1
18 ^β	x				1
19 ^β		x			1
20 ^β	x				1
21 ^β			x		1
22 ^β		x			1
23 ^β				x	1
24 ^β			x		1
25 ^β		x			1
26 ^β			x		1
27 ^β			x		1
28 ^β			x		1
29 ^β	x				1
30 ^β				x	1
31 ^β		x			1
32 ^β	x				1
33 ^β				x	1
34 ^γ			x		1
35 ^γ			x		1
36 ^γ			x		1
37 ^γ			x		1
38 ^γ			x		1
39 ^γ			x		1
40 ^γ		x			1
41 ^γ		x			1
42 ^γ				x	1
43 ^γ				x	1
44 ^γ			x		1
45 ^γ			x		1
46 ^γ			x		1
47 ^γ	x				1
48 ^γ			x		1
49 ^γ	x				1
50 ^γ		x			1
Σύνολο	10	11	20	9	50

Ερμηνεία: Ο παραπάνω πίνακας περιλαμβάνει αναλυτικά την επιλογή του κάθε παιδιού που αποτελεί το δείγμα. Στη στήλη του δείγματος ο δείκτης δείχνει σε ποιο τμήμα άνηκε το κάθε παιδί, όπου α το πρώτο τμήμα από το οποίο πάρθηκαν οι συνεντεύξεις, β το δεύτερο και γ το τρίτο.

Σχολιασμός: Θεωρούμε ότι ο παραπάνω πίνακας δεν επιδέχεται σχολιασμό, αλλά αποτελεί τη βάση για τα μετέπειτα αποτελέσματα.

Πίνακας 1.2. Ποσοτική ανάλυση

Εικόνες	Αριθμός επιλογών
A1	10
B1	11
Γ1	20
Δ1	9
Σύνολο	50

Ερμηνεία: Από τον παραπάνω πίνακα γίνεται εμφανές ποια εικόνα άρεσε στα περισσότερα παιδιά. Πιο συγκεκριμένα, η εικόνα A1 άρεσε σε 10 από τα 50 παιδιά, η B1 στα 11, η Γ1 στα 20 και, τέλος, η Δ1 στα 9.

Σχολιασμός: Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι η εικόνα Γ1 ήταν η πιο αγαπητή, ακολουθεί η B1, η A1 και η Δ1 με τις λιγότερες επιλογές.

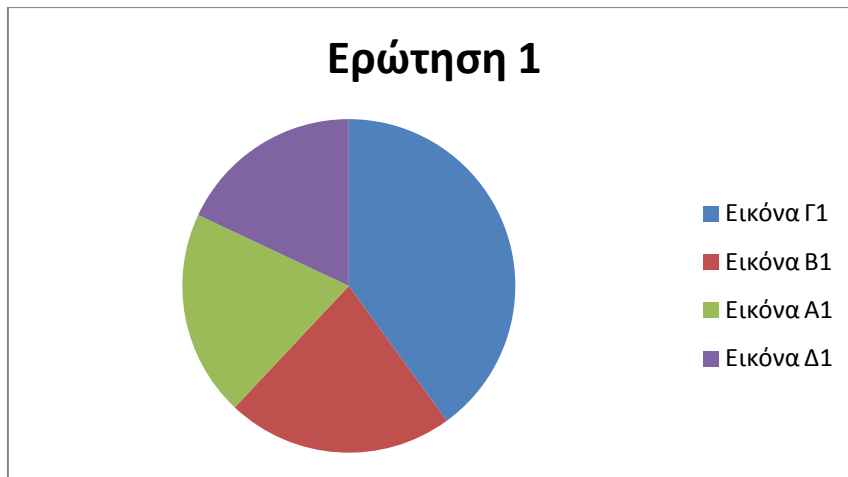
Πίνακας 1.3. Ποσοστιαία ανάλυση

%	Ποσοστιαία αποτελέσματα
A1	20%
B1	22%
Γ1	40%
Δ1	18%
Σύνολο	100%

Ερμηνεία: Στον πίνακα 1.3 παρουσιάζονται σε ποσοστιαία μορφή τα δεδομένα του πίνακα 1.2, χωρίς να υπάρχει κάποια αλλαγή στην ερμηνεία τους.

Σχολιασμός: Τα αποτελέσματα του 1.3 είναι ίδια με αυτά του 1.2. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι επιλογή των περισσότερων παιδιών αποτέλεσε η εικόνα Γ1, που τη διάλεξε το 40% του δείγματος. Ακολουθεί η B1 με 22%, η A1 με 20% και η Δ1 με 18% του δείγματος.

Γράφημα για την ερώτηση 1

Ερμηνεία: Το παραπάνω γράφημα, σε μορφή «πίτας», παρουσιάζει τα αποτελέσματα του πίνακα 1.3. Βασίζεται, δηλαδή, στην ποσοστιαία ανάλυση με την κάθε γραμμή του πίνακα να αντιστοιχίζεται σε ένα κομμάτι της «πίτας». Το μπλε χρώμα αντιστοιχεί στην πρώτη επιλογή, το κόκκινο στη δεύτερη, το πράσινο στην τρίτη και το μωβ στην τέταρτη. Με αυτή τη μορφή παρουσίασης των δεδομένων τονίζεται η επιλογή των περισσότερων παιδιών.

Ερώτηση 2- «Ποια εικόνα δε θα ήθελες μέσα σε ένα βιβλίο;»

Οι εικόνες που δόθηκαν στα παιδιά ήταν οι A1, B1, Γ1 και Δ1. Οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν ως εξής:

Πίνακας 2.1. Σύνολο απαντήσεων

ΔΕΙΓΜΑ	A1	B1	Γ1	Δ1	Έλεγχος
1 ^α				x	1
2 ^α	x				1
3 ^α	x				1
4 ^α	x				1
5 ^α				x	1
6 ^α		x			1
7 ^α	x				1
8 ^α		x			1
9 ^α				x	1
10 ^α			x		1
11 ^α		x			1
12 ^α			x		1
13 ^α	x				1
14 ^α		x			1
15 ^β			x		1
16 ^β				x	1
17 ^β	x				1

18 ^β		x			1
19 ^β			x		1
20 ^β				x	1
21 ^β	x				1
22 ^β	x				1
23 ^β			x		1
24 ^β	x				1
25 ^β	x				1
26 ^β	x				1
27 ^β		x			1
28 ^β				x	1
29 ^β			x		1
30 ^β			x		1
31 ^β			x		1
32 ^β		x			1
33 ^β	x				1
34 ^γ	x				1
35 ^γ	x				1
36 ^γ	x				1
37 ^γ	x				1
38 ^γ		x			1
39 ^γ	x				1
40 ^γ			x		1
41 ^γ			x		1
42 ^γ	x				1
43 ^γ			x		1
44 ^γ		x			1
45 ^γ	x				1
46 ^γ		x			1
47 ^γ			x		1
48 ^γ	x				1
49 ^γ			x		1
50 ^γ			x		1
Σύνολο	20	10	14	6	50

Ερμηνεία: Ο παραπάνω πίνακας περιλαμβάνει αναλυτικά την επιλογή του κάθε παιδιού που αποτελεί το δείγμα.

Σχολιασμός: Θεωρούμε ότι ο παραπάνω πίνακας δεν επιδέχεται σχολιασμό, αλλά αποτελεί τη βάση για τα μετέπειτα αποτελέσματα.

Πίνακας 2.2. Ποσοτική ανάλυση

Εικόνες	Αριθμός επιλογών
A1	20

B1	10
Γ1	14
Δ1	6
Σύνολο	50

Ερμηνεία: Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει το συμπέρασμα ποια εικόνα άρεσε λιγότερο στα παιδιά. Πιο συγκεκριμένα, την εικόνα A1 δεν την προτιμούν 20 από τα 50 παιδιά, τη B1 10, τη Γ1 14 και, τέλος, τη Δ1 6.

Σχολιασμός: Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι η εικόνα A1 δεν ήταν αρεστή στα περισσότερα παιδιά, ακολουθεί η Γ1, η B1 και η Δ1.

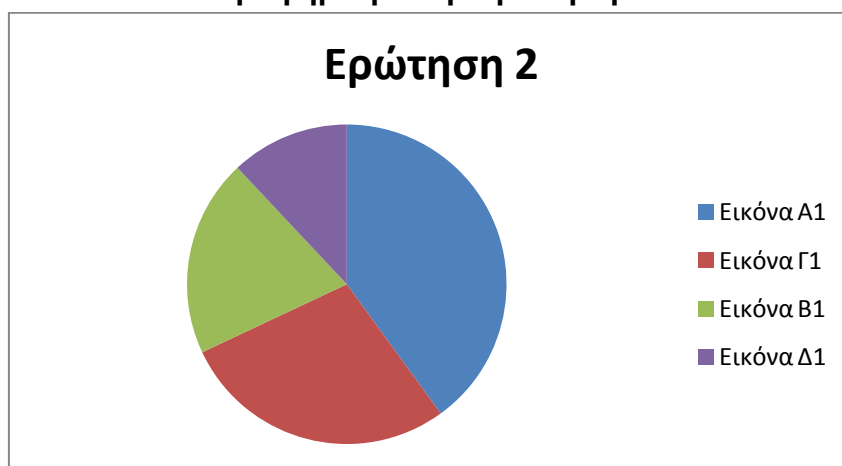
Πίνακας 2.3. Ποσοστιαία ανάλυση

%	Ποσοστιαία αποτελέσματα
A1	40%
B1	20%
Γ1	28%
Δ1	12%
Σύνολο	100%

Ερμηνεία: Στον πίνακα 2.3 παρουσιάζονται σε ποσοστιαία μορφή τα δεδομένα του πίνακα 2.2, χωρίς να υπάρχει κάποια αλλαγή στην ερμηνεία τους.

Σχολιασμός: Τα αποτελέσματα του 2.3 είναι ίδια με αυτά του 2.2. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι επιλογή των περισσότερων παιδιών αποτέλεσε η A1, που την επέλεξε ως την εικόνα που δε θα ήθελε μέσα σε ένα βιβλίο το 40% του δείγματος, ακολουθεί η Γ1 με 28%, η B1 με 20% και, τέλος, η Δ1 με 12%.

Γράφημα για την ερώτηση 2

Ερμηνεία: Το παραπάνω γράφημα, σε μορφή «πίτας», παρουσιάζει τα αποτελέσματα του πίνακα 2.3. Το μπλε χρώμα αντιστοιχεί στην εικόνα με το

μεγαλύτερο ποσοστό, το κόκκινο στη δεύτερο μεγαλύτερο και ούτω καθεξής. Παρατηρώντας το παραπάνω γράφημα συνειδητοποιούμε ποια εικόνα ήταν αυτή που επέλεξαν τα περισσότερα παιδιά ως τη «χειρότερη».

Ερώτηση 6- «Σε ποια εικόνα σου αρέσουν περισσότερο τα χρώματα;»

Οι εικόνες που δόθηκαν στα παιδιά ήταν οι Α1, Β1, Γ1 και Δ1. Οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν ως εξής:

Πίνακας 3.1. Σύνολο απαντήσεων

ΔΕΙΓΜΑ	A1	B1	Γ1	Δ1	Έλεγχος
1 ^α		x			1
2 ^α				x	1
3 ^α				x	1
4 ^α			x		1
5 ^α				x	1
6 ^α			x		1
7 ^α				x	1
8 ^α	x				1
9 ^α				x	1
10 ^α		x			1
11 ^α				x	1
12 ^α				x	1
13 ^α			x		1
14 ^α				x	1
15 ^β				x	1
16 ^β		x			1
17 ^β			x		1
18 ^β			x		1
19 ^β			x		1
20 ^β			x		1
21 ^β			x		1
22 ^β				x	1
23 ^β				x	1
24 ^β			x		1
25 ^β				x	1
26 ^β		x			1
27 ^β			x		1
28 ^β			x		1
29 ^β	x				1
30 ^β		x			1
31 ^β				x	1
32 ^β			x		1

33 ^B				×	1
34 ^V			×		1
35 ^V		×			1
36 ^V			×		1
37 ^V			×		1
38 ^V				×	1
39 ^V			×		1
40 ^V		×			1
41 ^V	×				1
42 ^V			×		1
43 ^V		×			1
44 ^V			×		1
45 ^V			×		1
46 ^V			×		1
47 ^V				×	1
48 ^V				×	1
49 ^V				×	1
50 ^V				×	1
Σύνολο	3	8	20	19	50

Ερμηνεία: Ο παραπάνω πίνακας περιλαμβάνει αναλυτικά την επιλογή του κάθε παιδιού που αποτελεί το δείγμα.

Σχολιασμός: Θεωρούμε ότι ο παραπάνω πίνακας δεν επιδέχεται σχολιασμό, αλλά αποτελεί τη βάση για τα μετέπειτα αποτελέσματα.

Πίνακας .2. Ποσοτική ανάλυση

Εικόνες	Αριθμός επιλογών
A1	3
B1	8
Γ1	20
Δ1	19
Σύνολο	50

Ερμηνεία: Παρατηρώντας τον παραπάνω πίνακα βλέπουμε τα χρώματα ποιας εικόνας άρεσαν στα περισσότερα παιδιά. Συγκεκριμένα, τα χρώματα της A1 προσέλκυσαν το ενδιαφέρον 3 παιδιών, της B1 8, της Γ1 20 και της Δ1 19.

Σχολιασμός: Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι τα χρώματα της Γ1 τράβηξαν την προσοχή και έγιναν η αιτία να την προτιμήσουν τα περισσότερα παιδιά, ακολουθεί η Δ1, η B1 και η A1 με τις λιγότερες επιλογές, τριών μόνο παιδιών.

Πίνακας 6.3. Ποσοστιαία ανάλυση

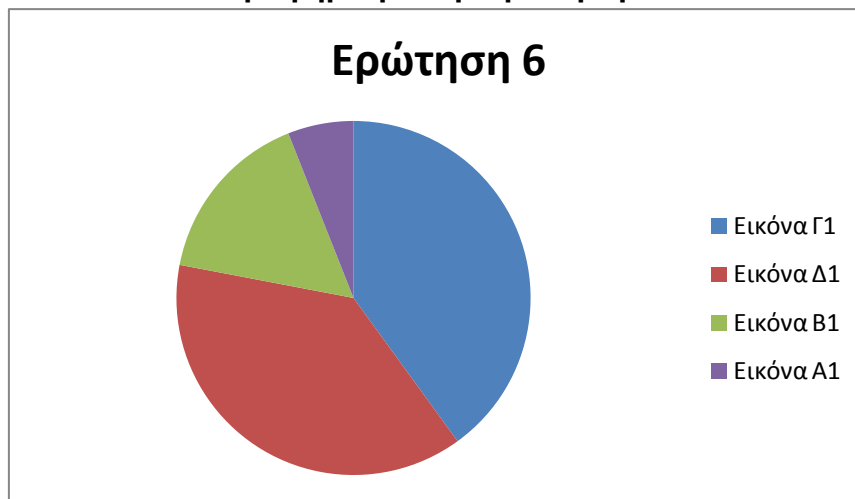
%	Ποσοστιαία αποτελέσματα
---	-------------------------

A1	6%
B1	16%
Γ1	40%
Δ1	38%
Σύνολο	100%

Ερμηνεία: Στον πίνακα 6.3 παρουσιάζονται σε ποσοστιαία μορφή τα δεδομένα του πίνακα 6.2, χωρίς να υπάρχει κάποια αλλαγή στην ερμηνεία τους.

Σχολιασμός: Τα αποτελέσματα του 2.3 είναι ίδια με αυτά του 2.2. Συγκεκριμένα, η εικόνα Γ1 αποτελεί την επιλογή του 40% του δείγματος, ακολουθεί η Δ1 με 38%, η Β1 με 16% και τελευταία η Α1 με 6% του δείγματος να προτιμάει τα χρώματά της.

Γράφημα για την ερώτηση 6

Ερμηνεία: Το παραπάνω γράφημα, σε μορφή «πίτας», παρουσιάζει τα αποτελέσματα του πίνακα 6.3. Συγκεκριμένα, το μπλε χρώμα αντιστοιχεί στην πρώτη επιλογή, το κόκκινο στη δεύτερη, το πράσινο στην τρίτη και το μωβ στην τέταρτη.

Ερώτηση 8- «Σε ποια εικόνα σου αρέσουν περισσότερο ο Χάνσελ και η Γκρέτελ;»

Οι εικόνες που δόθηκαν στα παιδιά ήταν οι Α1, Β1, Γ1 και Δ1. Οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν ως εξής:

Πίνακας 8.1. Σύνολο απαντήσεων

ΔΕΙΓΜΑ	A1	B1	Γ1	Δ1	Έλεγχος
1 ^α	x				1
2 ^α		x			1
3 ^α		x			1

4^α		x			1
5^α	x				1
6^α			x		1
7^α			x		1
8^α	x				1
9^α			x		1
10^α	x				1
11^α			x		1
12^α	x				1
13^α		x			1
14^α				x	1
15^β				x	1
16^β			x		1
17^β		x			1
18^β		x			1
19^β	x				1
20^β		x			1
21^β				x	1
22^β			x		1
23^β				x	1
24^β	x				1
25^β		x			1
26^β			x		1
27^β			x		1
28^β		x			1
29^β	x				1
30^β				x	1
31^β				x	1
32^β	x				1
33^β				x	1
34^γ			x		1
35^γ		x			1
36^γ			x		1
37^γ			x		1
38^γ				x	1
39^γ			x		1
40^γ		x			1
41^γ	x				1
42^γ		x			1
43^γ	x				1
44^γ	x				1
45^γ		x			1

46 ^Υ			×		1
47 ^Υ	×				1
48 ^Υ				×	1
49 ^Υ	×				1
50 ^Υ				×	1
Σύνολο	14	13	13	10	50

Ερμηνεία: Ο παραπάνω πίνακας περιλαμβάνει αναλυτικά την επιλογή του κάθε παιδιού που αποτελεί το δείγμα.

Σχολιασμός: Θεωρούμε ότι ο παραπάνω πίνακας δεν επιδέχεται σχολιασμό, αλλά αποτελεί τη βάση για τα μετέπειτα αποτελέσματα.

Πίνακας 8.2. Ποσοτική ανάλυση

Εικόνες	Αριθμός επιλογών
A1	14
B1	13
Γ1	13
Δ1	10
Σύνολο	50

Ερμηνεία: Από τον παραπάνω πίνακα γίνεται εμφανές σε ποια εικόνα άρεσαν οι φιγούρες του Χάνσελ και της Γκρέτελ στα περισσότερα παιδιά. Πιο συγκεκριμένα, η εικόνα A1 άρεσε σε 14 από τα 50 παιδιά, η B1 στα 13, όπως και η Γ1 και, τέλος, η Δ1 στα 10.

Σχολιασμός: Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι οι φιγούρες των ηρώων στην εικόνα A1 προσέλκυαν τα περισσότερα παιδιά. Ακολουθούν οι B1 και Γ1, με ίσο αριθμό επιλογών και τελευταία η Δ1, ως επιλογή των λιγότερων παιδιών.

Πίνακας 8.3. Ποσοστιαία ανάλυση

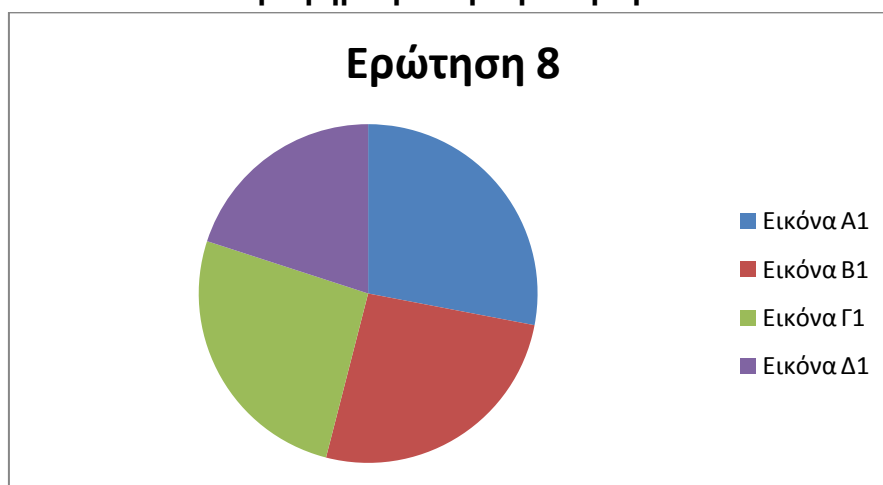
%	Ποσοστιαία αποτελέσματα
A1	28%
B1	26%
Γ1	26%
Δ1	20%
Σύνολο	100%

Ερμηνεία: Στον πίνακα 8.3 παρουσιάζονται σε ποσοστιαία μορφή τα δεδομένα του πίνακα 8.2, χωρίς να υπάρχει κάποια αλλαγή στην ερμηνεία τους.

Σχολιασμός: Τα αποτελέσματα του πίνακα 8.3 είναι αντίστοιχα με του 8.2. Το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών του δείγματος, το 28%, επέλεξε τους ήρωες της εικόνας A1. Οι εικόνες B1 και Γ1 παρουσιάζουν το ίδιο ποσοστό,

26%. Τέλος, η Δ1, με ποσοστό 20%, επιλέχθηκε από τα λιγότερα παιδιά για τον τρόπο εικονογράφησης των ηρώων.

Γράφημα για την ερώτηση 8

Ερμηνεία: Το παραπάνω γράφημα, σε μορφή «πίτας», παρουσιάζει τα ποσοστιαία αποτελέσματα του πίνακα 8.3. Το μπλε χρώμα αντιστοιχεί στην επιλογή της εικόνας Α1 η οποία κατέχει και το μεγαλύτερο ποσοστό, το κόκκινο και το πράσινο δηλώνουν την επιλογή των εικόνων Β1 και Γ1 αντίστοιχα, για το 26% και για τις δύο. Τέλος, το μωβ αντιστοιχεί στο μικρότερο ποσοστό επιλογών, με 20%, για την εικόνα Δ1.

Ερώτηση 2- «Γιατί σου αρέσει αυτή η εικόνα;»

Σε αυτή την ερώτηση τα παιδιά είχαν την ευκαιρία να δικαιολογήσουν την απάντησή τους στην 1, μέσα από μια ανοιχτού τύπου ερώτηση. Η απάντησή τους ήταν ελεύθερη, χωρίς κάποια δική μας καθοδήγηση.

Για τις ανοιχτού τύπου ερωτήσεις που ακολουθούν (ερωτήσεις 2,4,5,7,9) έγινε ομαδοποίηση των απαντήσεων που μας έδωσαν τα παιδιά δημιουργώντας κάποιους υποτυπώδης άξονες παρατηρώντας τις απαντήσεις τους.

Για την κάθε ομάδα που σχηματίστηκε θα σημειώνεται το ποσοστό της σε σύγκριση με το συνολικό αριθμό του δείγματος και θα παρατίθενται και οι πιο χαρακτηριστικές απαντήσεις. Δε θα γίνεται αναφορά των απαντήσεων του συνολικού αριθμού των παιδιών, καθώς αρκετές από τις απαντήσεις είναι όμοιες.

Στις απαντήσεις που ακολουθούν δε προσανατολιζόμαστε τόσο στα ποσοτικά και ποσοστιαία αποτελέσματα αλλά αυτό που μας ενδιαφέρει είναι τα σχόλια και οι τοποθετήσεις των παιδιών. Εξάλλου, μέσα από τις δικαιολογήσεις των επιλογών τους θα προκύψουν τα κριτήρια τα οποία χρησιμοποίησαν.

- **Αναφορά σε αντικείμενα** (30% του δείγματος)
 - Γιατί ο πατέρας κουβαλάει το τσεκούρι
 - Γιατί ο Χάνσελ έχει ρίξει κάτω χαλίκια
 - Γιατί έχει λουλούδια
 - Γιατί έχει πουλιά στα δέντρα
 - Γιατί έχει σκιουράκια και πουλιά
 - Γιατί κουβαλάνε καλάθια
 - Γιατί έχουν ψωμάκι
 - Γιατί βλέπουν το σπίτι τους

- **Αναφορά στο σκηνικό** (24% του δείγματος)
 - Γιατί περπατάνε στο δάσος
 - Γιατί πάνε στο δάσος
 - Γιατί περπατάνε σε δρόμους
 - Γιατί έχει δρόμους
 - Γιατί έχει ωραία δέντρα
 - Γιατί πάνε προς το σοκολατένιο σπιτάκι
 - Γιατί περπατάνε στη σειρά

- **Αναφορά σε πρόσωπα** (16% του δείγματος)
 - Γιατί είναι όμορφοι
 - Γιατί είναι σαν αληθινοί
 - Γιατί ο Χάνσελ είναι έξυπνος
 - Γιατί είναι ξυπόλητοι
 - Γιατί ο Χάνσελ ρίχνει πετραδάκια
 - Γιατί μου αρέσουν τα παιδάκια
 - Γιατί περπατάνε στη σειρά
 - Γιατί ο Χάνσελ ρίχνει ψίχουλα

- **Αναφορά στη σχέση μεταξύ των προσώπων** (14% του δείγματος)
 - Γιατί είναι όλοι μαζί
 - Γιατί ο Χάνσελ είναι μακριά από τη μητριά
 - Γιατί ο πατέρας θα διώξει μετά τη μητριά
 - Γιατί ακολουθούν τον πατέρα και τη μητριά

- **Αναφορά σε χρώματα** (6% του δείγματος)
 - Έχει γαλάζιο ουρανό
 - Έχει πολύ καφέ
 - Είναι πιο χρωματιστή από τις άλλες

- **Άλλα** (6% του δείγματος)
 - Γιατί χάθηκαν

- Γιατί τα πουλιά θα φάνε τα ψίχουλα
- Γιατί δεν έχει άσχημα πράγματα

Σχολιασμός: Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία τα περισσότερα παιδιά δικαιολόγησαν την επιλογή της εικόνας που τους αρέσει περισσότερο με αναφορά κάποιου αντικειμένου. Το 30% του δείγματος δικαιολόγησε με αυτόν τρόπο την απάντησή του. Το 24% των παιδιών σχολίασαν κάποιο στοιχείο του σκηνικού για την επιλογή τους. Το 16% σχολίασε τα πρόσωπα των ηρώων που υπήρχαν στη συγκεκριμένη σκηνή του παραμυθιού με στόχο να αιτιολογήσει την επιλογή του. Το 14% ανέφερε τις προσωπικές σχέσεις που υπήρχαν ανάμεσα στους ήρωες και τον τρόπο που τους είχαν τοποθετήσει με βάση αυτές στην εικόνα. Μόνο το 6% του δείγματος έκανε κάποιο σχόλιο σχετικά με τα χρώματα, στοιχείο που μας εντυπωσίασε. Επίσης το 6% αιτιολόγησε την απάντησή του με ένα γενικό σχόλιο που δεν μπορέσαμε να τοποθετήσουμε σε κάποια από τις παραπάνω κατηγορίες.

Ερώτηση 4: «Γιατί επέλεξες αυτή την εικόνα;»

- **Αναφορά στα πρόσωπα (40% του δείγματος)**
 - Γιατί η μηριά είναι άσχημη
 - Γιατί Χάνσελ έχει μείνει μόνος του
 - Γιατί είναι σαν φτωχοί
 - Γιατί ο πατέρας τους φοράει αυτά τα ρούχα
 - Γιατί η μηριά τους άφησε μόνους
 - Γιατί δε μου αρέσουν οι άνθρωποι
 - Δε μου αρέσει ο Χάνσελ και η Μηριά
 - Γιατί ο Χάνσελ είναι ξυπόλητος
 - Γιατί ακολουθούν τη μηριά
 - Γιατί η μηριά είναι κακιά
 - Γιατί είναι άσχημοι όλοι τους
 - Γιατί έχει τη μηριά
 - Γιατί η μηριά είναι κακιά και ο πατέρας στεναχωρημένος
 - Γιατί τα παιδάκια είναι μικρά
 - Γιατί δε μου αρέσουν τα πρόσωπά τους
- **Αναφορά στο σκηνικό (34% του δείγματος)**
 - Γιατί περπατάνε πάνω στις πέτρες
 - Γιατί δε μου αρέσουν τα δέντρα
 - Γιατί έχει πετραδάκια στη σειρά
 - Γιατί δε βλέπουν το σπίτι τους/ Φεύγουν από το σπίτι τους
 - Γιατί είναι έτσι ο δρόμος, δεν υπάρχουν τέτοιοι δρόμοι
 - Γιατί είναι μέσα στο δάσος
 - Γιατί έχει μάτια μέσα στα δέντρα

- Γιατί τα δέντρα είναι ξεραμένα
 - Γιατί έχει αυτές τις γραμμές (που δείχνουν την κίνηση του Χάνσελ)
 - Γιατί έχει αυτές τις τελίτσες (που δείχνουν την κίνηση του Χάνσελ)
 - Γιατί είναι λες και περπατάνε μέσα σε λαβύρινθο
 - Γιατί έχει πολλά δέντρα
- **Αναφορά στα χρώματα** (12% του δείγματος)
 - Είναι σκοτάδι/ Είναι σκοτεινά
 - Δεν έχει ωραία χρώματα/ δεν είναι καλά τα χρώματα
 - Το δέντρο είναι βρώμικο (δείχνοντας τα χρώματα)
- **Αναφορά σε αντικείμενα** (6% του δείγματος)
 - Γιατί έχει πουλιά και θα φάνε τα ψίχουλα
 - Γιατί κουβαλάνε βαρέλια
- **Άλλα** (6% του δείγματος)
 - Γιατί δε μου αρέσει η ζωγραφιά
 - Γιατί δεν την καταλαβαίνω
 - Γιατί δεν είναι καλά ζωγραφισμένα

Σχολιασμός: Στην ερώτηση 4 ζητούταν από τα παιδιά να δικαιολογήσουν την επιλογή που έκαναν στην 3. Εξίσου σημαντικά κριτήρια επιλογής θεωρούνται και όσα κάνουν μια εικόνα μη αρεστή στα παιδιά. Έτσι, με τα αποτελέσματα που προκύπτουν από αυτή την ερώτηση σημειώνονται κάποια στοιχεία που θα μπορούσαν να αποφεύγονται στις εικονογραφήσεις.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών του δείγματος, το 40%, δικαιολόγησε την απάντησή του αναφέροντας κάποιο χαρακτηριστικό των προσώπων που βρίσκονται στη συγκεκριμένη σκηνή. Ακολουθεί η αναφορά στο πώς έχει στηθεί το σκηνικό, από το 34% του δείγματος. Το 12% δικαιολόγησε την απάντησή του σύμφωνα με τα χρώματα της εικόνας που επέλεξε. Τέλος, ένα 6% σχολίασε αντικείμενα της εικόνας κι ένα ακόμη 6% με ανέφερε άλλα κριτήρια επιλογής.

Ερώτηση 5: «Τι θα άλλαζες σε αυτήν αν μπορούσες;»

- **Αναφορά στα πρόσωπα της εικόνας** (28% του δείγματος)
 - Θα τους άλλαζα τα ρούχα
 - Θα άλλαζα το πρόσωπο της μητριάς
 - Θα έβαζα στον πατέρα καπέλο
 - Θα τους έκανα αλλιώς
 - Θα τους έκανα να μη φαίνονται τρομαγμένοι

- Θα έβαζα τον Χάνσελ να περπατάει μαζί με τους υπόλοιπους
 - Θα έβαζα τον Χάνσελ να πετάει πετραδάκια και όχι ψίχουλα
 - Θα φορούσα στον Χάνσελ παπούτσια
 - Θα έκανα τον πατέρα να φαίνεται πιο χαρούμενος
 - Θα έκανα τα μάτια και τα χείλη της μητριάς πιο ωραία
 - Θα τους έφτιαχνα αλλιώς τα μάτια
- **Αναφορά στο σκηνικό (28% του δείγματος)**
 - Δε θα έβαζα πέτρες
 - Θα έφτιαχνα το πάτωμα
 - Θα έβαζα φύλλα στα δέντρα
 - Θα έβαζα λουλούδια
 - Θα έφτιαχνα αλλιώς το χώμα
 - Θα έβαζα πουλιά
 - Θα έβαζα αλλιώς τα πετραδάκια
 - Θα έφτιαχνα ένα δρομάκι
 - Θα έκρυβα τα μάτια μέσα στα δέντρα
 - Θα άλλαζα τις γραμμές/τελίτσες (που δείχνουν την κίνηση του Χάνσελ)
 - Θα έβαζα αυτό το δρόμο και θα έβαζα κανένα βραχάκι
- **Αναφορά στην πλοκή της ιστορίας (20% του δείγματος)**
 - Να μην πήγαιναν στο δάσος
 - Να μην υπήρχε μητριά
 - Να μην ακολουθούσαν τη μητριά
 - Να έριχνε ο Χάνσελ πετραδάκια και όχι ψίχουλα για να μην τα φάνε τα πουλιά
 - Να πήγαιναν σπίτι
 - Να ήταν καλή η μητριά
 - Να μην ήθελε η μητριά να τους αφήσει στο δάσος
- **Αναφορά στα χρώματα (14% του δείγματος)**
 - Θα έβαζα πράσινο
 - Θα έβαζα άλλα χρώματα
 - Θα έβαζα λίγο κόκκινο
 - Θα έκανα τα δέντρα καφέ, όχι έτσι μπερδεμένα
 - Θα έβαφα τον ουρανό καλοκαιρινό
 - Θα έβαζα χαρούμενα χρώματα
- **Άλλα (4% του δείγματος)**
 - Δε θα άλλαζα τίποτα
 - Δεν ξέρω

- **Αναφορά σε αντικείμενα** (2% του δείγματος)
 - Θα έκανα τον πατέρα να κουβαλάει ένα τσεκούρι

Σχολιασμός: Σε αυτή την ερώτηση τα παιδιά είχαν την ελευθερία να προτείνουν τις αλλαγές που θα έκαναν στις εικόνες που τους παρουσιάστηκαν. Η απουσία προσανατολισμού των απαντήσεών τους δημιούργησε μια νέα κατηγορία αποτελεσμάτων, την αναφορά στην πλοκή της ιστορίας. Η οποία μάλιστα προέκυψε από το 20% των παιδιών του δείγματος. Γενικά, τα περισσότερα παιδιά ανέφεραν αλλαγές στα χαρακτηριστικά των προσώπων που εμφανίζονταν στη σκηνή, ή στις κινήσεις τους, και στο σκηνικό των εικόνων. Η κάθε μία από αυτές τις κατηγορίες αφορά το 28% του δείγματος. Ακολουθεί η αναφορά σε αλλαγές στην πλοκή της ιστορίας. Το 14% των παιδιών σχολίασε ότι θα έκανε αλλαγές στα χρώματα των εικόνων. Το 4% του δείγματος ανέφερε ότι δεν ήξερε τι να απαντήσει, ή ότι δε θα έκανε καμία αλλαγή. Τέλος, μόνο ένα παιδί-το 2% του δείγματος ανέφερε την αλλαγή αντικειμένου.

Ερώτηση 7: «Γιατί σου αρέσουν αυτά τα χρώματα;»

- **Χρήση όρων σε σχέση με τα χρώματα** (34% του δείγματος)
 - Γιατί έχει διαφορετικά χρώματα
 - Γιατί έχει φωτεινά χρώματα
 - Γιατί έχει πολλά χρώματα
 - Γιατί έχει τα πιο όμορφα χρώματα
 - Γιατί είναι η πιο χρωματιστή
 - Γιατί είναι μια εικόνα γεμάτη χρώματα
 - Γιατί έχει μερικά ανοιχτά και μερικά σκούρα χρώματα
 - Γιατί έχει χαρούμενα χρώματα
 - Γιατί δεν έχει σκούρα χρώματα
 - Γιατί έχει ανοιχτά χρώματα
- **Αναφορά σε χρώματα αυτά καθαυτά** (26% του δείγματος)
 - Έχει καφέ και πολύ μπλε
 - Γιατί έχει πράσινο
 - Γιατί έχει πολύ καφέ
 - Γιατί έχει γαλάζιο και άσπρο
 - Γιατί έχει κόκκινο
 - Γιατί έχει λίγο κίτρινο
 - Γιατί έχει άσπρο, κόκκινο και μπλε
 - Γιατί έχει κόκκινο και πράσινο
 - Γιατί έχει μπλε

- **Αναφορά σε πρόσωπα τα οποία συσχετίζουν με τα χρώματα (24% του δείγματος)**
 - Γιατί ο πατέρας φοράει κίτρινο καπέλο
 - Γιατί η Γκρέτελ φοράει ροζ φόρεμα
 - Γιατί η Γκρέτελ φοράει χρωματιστά ρούχα
 - Γιατί η μητριά φοράει κόκκινο φόρεμα
 - Γιατί ο Χάνσελ έχει πορτοκαλί μαλλιά
 - Γιατί φοράνε χρωματιστά ρούχα
 - Γιατί η Γκρέτελ έχει κίτρινα μαλλιά
 - Γιατί ο Χάνσελ φοράει μπλε παντελόνι
 - Γιατί η Γκρέτελ φοράει πορτοκαλί φόρεμα

- **Αναφορά στο σκηνικό το οποίο σχετίζουν με τα χρώματα (12% του δείγματος)**
 - Γιατί έχει ωραία χρώματα πάνω στα δέντρα
 - Γιατί έχει καφέ δέντρα
 - Γιατί έχει άσπρο ουρανό
 - Γιατί έχει πράσινο στα δέντρα και μωβ πουλιά
 - Γιατί έχει καφέ χώμα
 - Γιατί έχει μπλε ουρανό

Σχολιασμός: Σύμφωνα με τις παραπάνω κατηγορίες που σχηματίστηκαν από τις απαντήσεις των παιδιών βλέπουμε ότι το 34% των παιδιών δικαιολόγησε την απάντηση που έδωσε χρησιμοποιώντας όρους σχετικά με το χρώμα. Το 26% ανέφερε συγκεκριμένα χρώματα στις απαντήσεις τους. Το 24% του δείγματος ανέφερε στοιχεία των προσώπων που σχετίζονταν με το χρώμα. Τέλος, το 12% δικαιολόγησε την απάντησή του αναφέροντας χρώματα που υπήρχαν στο σκηνικό της εικόνας που είχε επιλέξει.

Ερώτηση 9: «Γιατί σου αρέσουν περισσότερο σε αυτή την εικόνα;

- **Αναφορά στο ρουχισμό (40% του δείγματος)**
 - Γιατί φοράνε τα πιο ωραία ρούχα
 - Γιατί φοράνε ρούχα σαν να πηγαίνουν στην παραλία
 - Γιατί η Γκρέτελ φοράει ροζ φόρεμα
 - Γιατί ο Χάνσελ φοράει σκουφάκι και γιλέκο
 - Γιατί η Γκρέτελ φοράει ποδιά
 - Γιατί φοράνε όμορφα φορέματα
 - Γιατί η Γκρέτελ φοράει μαντήλι στο κεφάλι της
 - Γιατί η Γκρέτελ έχει φιογκάκι στην κοτσίδα της
 - Γιατί η Γκρέτελ φοράει φουστάνι και ο Χάνσελ καπέλο
 - Γιατί ο Χάνσελ φοράει μπλε παντελόνι και η Γκρέτελ ροζ φόρεμα

- Γιατί φοράνε παπούτσια
 - Γιατί φοράνε χρωματιστά ρούχα
 - Γιατί μου αρέσουν τα ρούχα τους
 - Γιατί ο Χάνσελ φοράει λουλουδένιο σκουφάκι
 - Γιατί η Γκρέτελ φοράει μακρύ φόρεμα
- **Αναφορά σε ενέργειες των δύο ηρώων (22% του δείγματος)**
 - Γιατί βλέπουν ακόμη το σπίτι τους
 - Γιατί ο Χάνσελ τραγουδάει
 - Γιατί περπατάνε στο δάσος
 - Γιατί ο Χάνσελ ρίχνει πετραδάκια
 - Γιατί ο Χάνσελ ρίχνει ψίχουλα
 - Γιατί ο Χάνσελ κάνει ότι τραγουδάει και ρίχνει κρυφά πέτρες
 - Γιατί γυρίζουν σπίτι τους
 - Γιατί ακολουθούν τη μητριά
 - Γιατί περπατάνε ξυπόλητοι
- **Αναφορά σε συναισθήματα, χαρακτηριστικά (20% του δείγματος)**
 - Γιατί είναι σαν αληθινοί
 - Γιατί είναι χαρούμενοι
 - Γιατί είναι αστείοι
 - Γιατί χαίρονται που είναι με τον πατέρα τους
 - Γιατί φαίνονται σαν μικρά παιδάκια
 - Γιατί δείχνουν χαρούμενοι
 - Γιατί είναι γλυκά παιδάκια
 - Γιατί είναι διαφορετικοί
 - Γιατί είναι οι πιο όμορφοι
- **Αναφορά σε χαρακτηριστικά του προσώπου και το σώματος (6% του δείγματος)**
 - Γιατί ο Χάνσελ έχει όμορφα μαλλιά
 - Γιατί τα μαλλιά τους έχουν τέλειο χρώμα και τα μάτια τους είναι σαν τρελά
 - Γιατί φαίνονται οι πέτρες στην τσέπη του Χάνσελ
- **Άλλα (10% του δείγματος)**
 - Γιατί έχει ήλιο
 - Γιατί η Γκρέτελ μοιάζει με μένα
 - Γιατί ο πατέρας τους έχει τσεκούρι
 - Γιατί φαίνεται το σπίτι τους
 - Έτσι

Σχολιασμός: Όπως γίνεται εμφανές από τα παραπάνω στοιχεία, τα περισσότερα παιδιά, το 40% του δείγματος, δικαιολόγησαν την επιλογή τους αναφέροντας στοιχεία ρουχισμού των ηρώων. Το 22% επέλεξε με βάση τις ενέργειες των δύο ηρώων στη συγκεκριμένη σκηνή. Το 20% ανέφερε ως λόγο επιλογής του τα συναισθήματα και άλλα χαρακτηριστικά των ηρώων. Το 6% των παιδιών αιτιολόγησαν την απάντησή τους με στοιχεία των χαρακτηριστικών που εμφάνιζε ο Χάνσελ και η Γκρέτελ. Τέλος, το 10% του δείγματος παρουσίασε ως αιτία της επιλογής του άλλα στοιχεία τα οποία δεν μπορούν να συλληχθούν σε μία από τις κατηγορίες που προαναφέρθηκαν.

2.4.2 Σκηνή 2

Ερώτηση 1- «Ποια από αυτές τις εικόνες σου αρέσει περισσότερο;»

Οι εικόνες που δόθηκαν στα παιδιά ήταν οι Α2, Β2, Γ2 και Δ2. Οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν ως εξής:

Πίνακας 1.1. Σύνολο απαντήσεων

ΔΕΙΓΜΑ	A2	B2	Γ2	Δ2	Έλεγχος
1 ^α	x				1
2 ^α			x		1
3 ^α			x		1
4 ^α		x			1
5 ^α	x				1
6 ^α		x			1
7 ^α			x		1
8 ^α	x				1
9 ^α		x			1
10 ^α		x			1
11 ^α			x		1
12 ^α		x			1
13 ^α			x		1
14 ^α				x	1
15 ^β			x		1
16 ^β			x		1
17 ^β			x		1
18 ^β		x			1
19 ^β			x		1
20 ^β				x	1
21 ^β			x		1
22 ^β	x				1
23 ^β				x	1
24 ^β				x	1

25 ^β		x			1
26 ^β			x		1
27 ^β			x		1
28 ^β		x			1
29 ^β			x		1
30 ^β			x		1
31 ^β				x	1
32 ^β	x				1
33 ^β		x			1
34 ^γ			x		1
35 ^γ			x		1
36 ^γ			x		1
37 ^γ			x		1
38 ^γ				x	1
39 ^γ		x			1
40 ^γ		x			1
41 ^γ		x			1
42 ^γ		x			1
43 ^γ			x		1
44 ^γ				x	1
45 ^γ			x		1
46 ^γ				x	1
47 ^γ			x		1
48 ^γ				x	1
49 ^γ				x	1
50 ^γ			x		1
Σύνολο	5	13	22	10	50

Ερμηνεία: Ο παραπάνω πίνακας περιλαμβάνει αναλυτικά την επιλογή του κάθε παιδιού που αποτελεί το δείγμα. Στη στήλη του δείγματος ο δείκτης δείχνει σε ποιο τμήμα άνηκε το κάθε παιδί, όπου α το πρώτο τμήμα από το οποίο πάρθηκαν οι συνεντεύξεις, β το δεύτερο και γ το τρίτο.

Σχολιασμός: Θεωρούμε ότι ο παραπάνω πίνακας δεν επιδέχεται σχολιασμό, αλλά αποτελεί τη βάση για τα μετέπειτα αποτελέσματα.

Πίνακας 1.2. Ποσοτική ανάλυση

Εικόνες	Αριθμός επιλογών
A2	5
B2	13
Γ2	22
Δ2	10
Σύνολο	50

Ερμηνεία: Από τον παραπάνω πίνακα γίνεται εμφανές ποια εικόνα άρεσε στα περισσότερα παιδιά. Πιο συγκεκριμένα, η εικόνα Α2 άρεσε σε 5 από τα 50 παιδιά, η Β2 στα 13, η Γ2 στα 22 και, τέλος, η Δ2 στα 10.

Σχολιασμός: Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι η εικόνα Γ2 ήταν η πιο αγαπητή, ακολουθεί η Β2, η Δ2 και η Α2 με τις λιγότερες επιλογές.

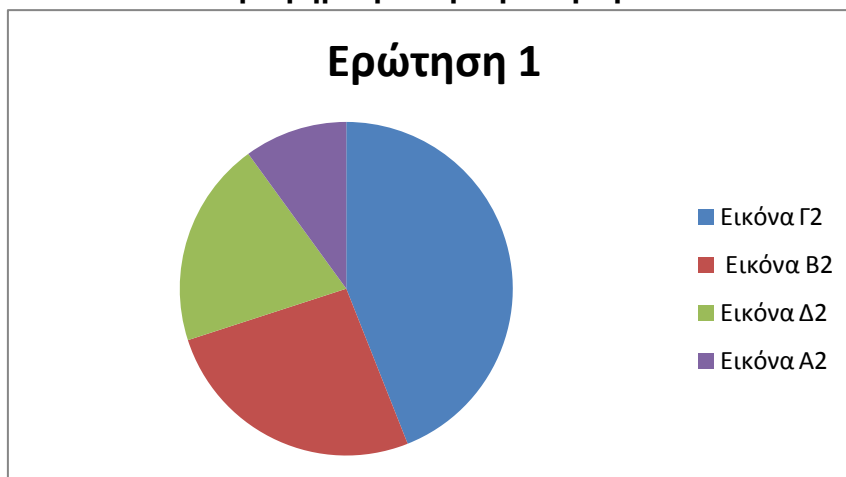
Πίνακας 1.3. Ποσοστιαία ανάλυση

%	Ποσοστιαία αποτελέσματα
A2	10%
B2	26%
Γ2	44%
Δ2	20%
Σύνολο	100%

Ερμηνεία: Στον πίνακα 1.3 παρουσιάζονται σε ποσοστιαία μορφή τα δεδομένα του πίνακα 1.2, χωρίς να υπάρχει κάποια αλλαγή στην ερμηνεία τους.

Σχολιασμός: Τα αποτελέσματα του 1.3 είναι ίδια με αυτά του 1.2. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι επιλογή των περισσότερων παιδιών αποτέλεσε η εικόνα Γ2, που τη διάλεξε το 44% του δείγματος. Ακολουθεί η Β2 με 26%, η Δ2 με 20% και η Α2 με 10% του δείγματος.

Γράφημα για την ερώτηση 1

Ερμηνεία: Το παραπάνω γράφημα, σε μορφή «πίτας», παρουσιάζει τα αποτελέσματα του πίνακα 1.3. Βασίζεται, δηλαδή, στην ποσοστιαία ανάλυση με την κάθε γραμμή του πίνακα να αντιστοιχίζεται σε ένα κομμάτι της «πίτας». Το μπλε χρώμα αντιστοιχεί στην πρώτη επιλογή, το κόκκινο στη δεύτερη, το πράσινο στην τρίτη και το μωβ στην τέταρτη. Με αυτή τη μορφή παρουσίασης των δεδομένων τονίζεται η επιλογή των περισσότερων παιδιών.

Ερώτηση 2- «Ποια εικόνα δε θα ήθελες μέσα σε ένα βιβλίο;»

Οι εικόνες που δόθηκαν στα παιδιά ήταν οι Α2, Β2, Γ2 και Δ2. Οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν ως εξής:

Πίνακας 2.1. Σύνολο απαντήσεων

ΔΕΙΓΜΑ	A2	B2	Γ2	Δ2	Έλεγχος
1 ^α		x			1
2 ^α			x		1
3 ^α	x				1
4 ^α	x				1
5 ^α			x		1
6 ^α	x				1
7 ^α				x	1
8 ^α				x	1
9 ^α				x	1
10 ^α			x		1
11 ^α	x				1
12 ^α	x				1
13 ^α				x	1
14 ^α	x				1
15 ^β	x				1
16 ^β	x				1
17 ^β		x			1
18 ^β	x				1
19 ^β		x			1
20 ^β	x				1
21 ^β	x				1
22 ^β		x			1
23 ^β			x		1
24 ^β	x				1
25 ^β			x		1
26 ^β				x	1
27 ^β				x	1
28 ^β				x	1
29 ^β				x	1
30 ^β	x				1
31 ^β			x		1
32 ^β			x		1
33 ^β			x		1
34 ^γ	x				1
35 ^γ	x				1
36 ^γ	x				1
37 ^γ	x				1

38 ^Y	x				1
39 ^Y				x	1
40 ^Y			x		1
41 ^Y				x	1
42 ^Y	x				1
43 ^Y	x				1
44 ^Y			x		1
45 ^Y		x			1
46 ^Y	x				1
47 ^Y	x				1
48 ^Y	x				1
49 ^Y		x			1
50 ^Y	x				1
Σύνολο	24	6	10	10	50

Ερμηνεία: Ο παραπάνω πίνακας περιλαμβάνει αναλυτικά την επιλογή του κάθε παιδιού που αποτελεί το δείγμα.

Σχολιασμός: Θεωρούμε ότι ο παραπάνω πίνακας δεν επιδέχεται σχολιασμό, αλλά αποτελεί τη βάση για τα μετέπειτα αποτελέσματα.

Πίνακας 2.2. Ποσοτική ανάλυση

Εικόνες	Αριθμός επιλογών
A2	24
B2	6
Γ2	10
Δ2	10
Σύνολο	50

Ερμηνεία: Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει το συμπέρασμα ποια εικόνα άρεσε λιγότερο στα παιδιά. Πιο συγκεκριμένα, την εικόνα A2 δεν την προτιμούν 24 από τα 50 παιδιά, τη B2 6, τη Γ2 10 και, τέλος, τη Δ2 10.

Σχολιασμός: Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι η εικόνα A2 δεν ήταν αρεστή στα περισσότερα παιδιά, ακολουθεί η Γ2 και η Δ2 με ίσο αριθμό επιλογών από τα παιδιά, και η B2.

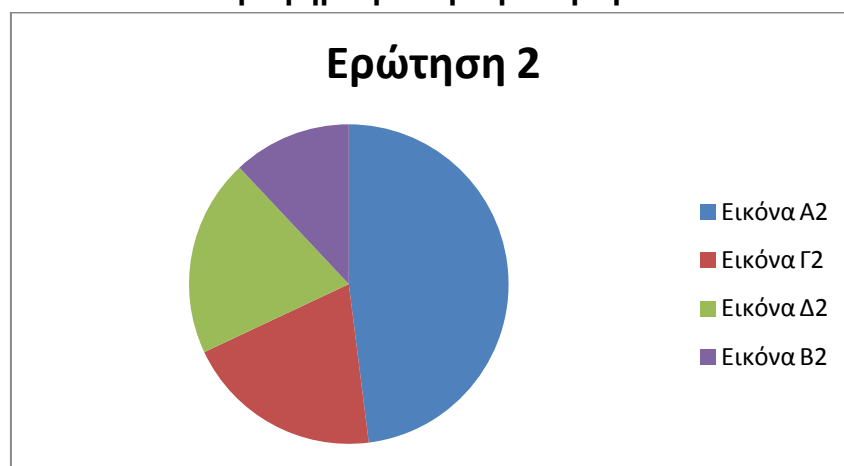
Πίνακας 2.3. Ποσοστιαία ανάλυση

%	Ποσοστιαία αποτελέσματα
A2	48%
B2	12%
Γ2	20%
Δ2	20%
Σύνολο	100%

Ερμηνεία: Στον πίνακα 2.3 παρουσιάζονται σε ποσοστιαία μορφή τα δεδομένα του πίνακα 2.2, χωρίς να υπάρχει κάποια αλλαγή στην ερμηνεία τους.

Σχολιασμός: Τα αποτελέσματα του 2.3 είναι ίδια με αυτά του 2.2. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι επιλογή των περισσότερων παιδιών αποτέλεσε η Α2, που την επέλεξε ως την εικόνα που δε θα ήθελε μέσα σε ένα βιβλίο το 48% του δείγματος, ακολουθούν οι Γ2 και Δ2 με 20%, και, τέλος, η Β2 με 12%.

Γράφημα για την ερώτηση 2

Ερμηνεία: Το παραπάνω γράφημα, σε μορφή «πίτας», παρουσιάζει τα αποτελέσματα του πίνακα 2.3. Παρατηρώντας το παραπάνω γράφημα συνειδητοποιούμε ποια εικόνα ήταν αυτή που επέλεξαν τα περισσότερα παιδιά ως τη «χειρότερη» για τη σκηνή που παρουσιάζει το Χάνσελ και τη Γκρέτελ μόνους μέσα στο δάσος.

Ερώτηση 6- «Σε ποια εικόνα σου αρέσουν περισσότερο τα χρώματα;»

Οι εικόνες που δόθηκαν στα παιδιά ήταν οι Α2, Β2, Γ2 και Δ2. Οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν ως εξής:

Πίνακας 3.1. Σύνολο απαντήσεων

ΔΕΙΓΜΑ	Α2	Β2	Γ2	Δ	Έλεγχος
1 ^α			×		1
2 ^α				×	1
3 ^α			×		1
4 ^α			×		1
5 ^α				×	1
6 ^α			×		1
7 ^α			×		1
8 ^α				×	1

9^α			x		1
10^α		x			1
11^α		x			1
12^α			x		1
13^α			x		1
14^α			x		1
15^β			x		1
16^β				x	1
17^β			x		1
18^β		x			1
19^β	x				1
20^β				x	1
21^β				x	1
22^β				x	1
23^β				x	1
24^β			x		1
25^β				x	1
26^β		x			1
27^β			x		1
28^β			x		1
29^β			x		1
30^β				x	1
31^β		x			1
32^β				x	1
33^β		x			1
34^γ			x		1
35^γ				x	1
36^γ			x		1
37^γ			x		1
38^γ				x	1
39^γ			x		1
40^γ	x				1
41^γ	x				1
42^γ			x		1
43^γ				x	1
44^γ				x	1
45^γ				x	1
46^γ				x	1
47^γ				x	1
48^γ				x	1
49^γ				x	1
50^γ			x		1

Σύνολο	3	6	21	20	50
---------------	----------	----------	-----------	-----------	-----------

Ερμηνεία: Ο παραπάνω πίνακας περιλαμβάνει αναλυτικά την επιλογή του κάθε παιδιού που αποτελεί το δείγμα.

Σχολιασμός: Θεωρούμε ότι ο παραπάνω πίνακας δεν επιδέχεται σχολιασμό, αλλά αποτελεί τη βάση για τα μετέπειτα αποτελέσματα.

Πίνακας .2. Ποσοτική ανάλυση

Εικόνες	Αριθμός επιλογών
A2	3
B2	6
Γ2	21
Δ2	20
Σύνολο	50

Ερμηνεία: Τα χρώματα της A2 προσέλκυσαν το ενδιαφέρον 3 παιδιών, της B2 6, της Γ2 21 και της Δ2 20.

Σχολιασμός: Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι τα χρώματα της Γ2 τράβηξαν την προσοχή και έγιναν η αιτία να την προτιμήσουν τα περισσότερα παιδιά, ακολουθεί η Δ2, η B2 και η A2 με τις λιγότερες επιλογές, τριών μόνο παιδιών.

Πίνακας 6.3. Ποσοστιαία ανάλυση

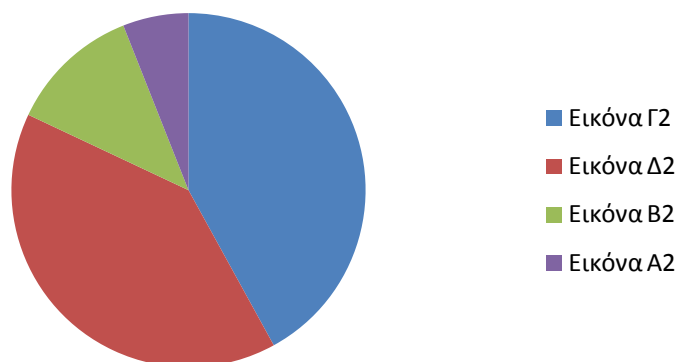
%	Ποσοστιαία αποτελέσματα
A2	6%
B2	12%
Γ2	42%
Δ2	40%
Σύνολο	100%

Ερμηνεία: Στον πίνακα 6.3 παρουσιάζονται σε ποσοστιαία μορφή τα δεδομένα του πίνακα 6.2, χωρίς να υπάρχει κάποια αλλαγή στην ερμηνεία τους.

Σχολιασμός: Τα αποτελέσματα του 2.3 είναι ίδια με αυτά του 2.2. Συγκεκριμένα, η εικόνα Γ2 αποτελεί την επιλογή του 42% του δείγματος, ακολουθεί η Δ2 με 40%, η B2 με 12% και τελευταία η A2 με 6% του δείγματος να προτιμάει τα χρώματά της.

Γράφημα για την ερώτηση 6

Ερώτηση 6

Ερμηνεία: Το παραπάνω γράφημα, σε μορφή «πίτας», παρουσιάζει τα αποτελέσματα του πίνακα 6.3.

Ερώτηση 8- «Σε ποια εικόνα σου αρέσουν περισσότερο ο Χάνσελ και η Γκρέτελ;»

Οι εικόνες που δόθηκαν στα παιδιά ήταν οι Α2, Β2, Γ2 και Δ2. Οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν ως εξής:

Πίνακας 8.1. Σύνολο απαντήσεων

ΔΕΙΓΜΑ	A2	B2	Γ2	Δ2	Έλεγχος
1 ^α	x				1
2 ^α			x		1
3 ^α			x		1
4 ^α			x		1
5 ^α	x				1
6 ^α		x			1
7 ^α		x			1
8 ^α			x		1
9 ^α		x			1
10 ^α		x			1
11 ^α			x		1
12 ^α			x		1
13 ^α			x		1
14 ^α		x			1
15 ^β		x			1
16 ^β		x			1
17 ^β				x	1
18 ^β	x				1
19 ^β	x				1
20 ^β		x			1

21 ^β		x			1
22 ^β			x		1
23 ^β				x	1
24 ^β	x				1
25 ^β				x	1
26 ^β	x				1
27 ^β			x		1
28 ^β		x			1
29 ^β			x		1
30 ^β	x				1
31 ^β				x	1
32 ^β			x		1
33 ^β		x			1
34 ^γ			x		1
35 ^γ				x	1
36 ^γ			x		1
37 ^γ				x	1
38 ^γ				x	1
39 ^γ	x				1
40 ^γ		x			1
41 ^γ			x		1
42 ^γ	x				1
43 ^γ		x			1
44 ^γ				x	1
45 ^γ			x		1
46 ^γ			x		1
47 ^γ			x		1
48 ^γ	x				1
49 ^γ				x	1
50 ^γ			x		1
Σύνολο	10	13	18	9	50

Ερμηνεία: Ο παραπάνω πίνακας περιλαμβάνει αναλυτικά την επιλογή του κάθε παιδιού που αποτελεί το δείγμα.

Σχολιασμός: Θεωρούμε ότι ο παραπάνω πίνακας δεν επιδέχεται σχολιασμό, αλλά αποτελεί τη βάση για τα μετέπειτα αποτελέσματα.

Πίνακας 8.2. Ποσοτική ανάλυση

Εικόνες	Αριθμός επιλογών
A2	10
B2	13
Γ2	18

Δ2	9
Σύνολο	50

Ερμηνεία: Από τον παραπάνω πίνακα γίνεται εμφανές σε ποια εικόνα άρεσαν οι φιγούρες του Χάνσελ και της Γκρέτελ στα περισσότερα παιδιά. Η εικόνα A2 άρεσε σε 10 από τα 50 παιδιά, η B2 στα 13, η Γ2 στα 18 και, τέλος, η Δ2 στα 9.

Σχολιασμός: Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι οι φιγούρες των ηρώων στην εικόνα Δ2 προσέλκυσαν τα περισσότερα παιδιά. Ακολουθούν οι B2, A2 και Δ2.

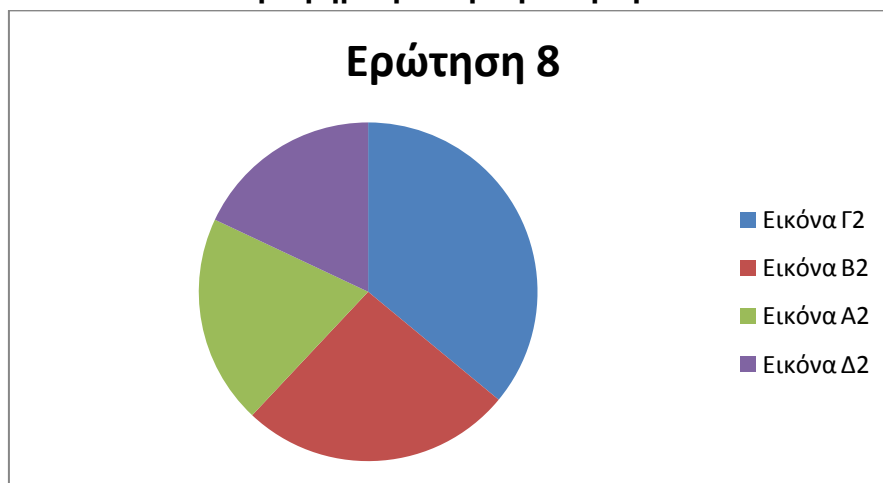
Πίνακας 8.3. Ποσοστιαία ανάλυση

%	Ποσοστιαία αποτελέσματα
A2	20%
B2	26%
Γ2	36%
Δ2	18%
Σύνολο	100%

Ερμηνεία: Στον πίνακα 8.3 παρουσιάζονται σε ποσοστιαία μορφή τα δεδομένα του πίνακα 8.2, χωρίς να υπάρχει κάποια αλλαγή στην ερμηνεία τους.

Σχολιασμός: Τα αποτελέσματα του πίνακα 8.3 είναι αντίστοιχα με του 8.2. Το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών του δείγματος επέλεξε τους ήρωες της εικόνας Γ2. Συγκεκριμένα το 36%. Οι Την εικόνα B2 την επέλεξε το 26%, την A2 το 20%, και το μικρότερο ποσοστό, 18%, την Δ2.

Γράφημα για την ερώτηση 8

Ερμηνεία: Το παραπάνω γράφημα παρουσιάζει, σε μορφή «πίτας», τα ποσοστιαία αποτελέσματα του πίνακα 8.3.

Ερώτηση 2- «Γιατί σου άρεσει αυτή η εικόνα;»

- **Αναφορά στο σκηνικό** (42% του δείγματος)
 - Γιατί έχει σαν τρύπες στα δέντρα
 - Γιατί κοιμούνται δίπλα στη φωτιά
 - Γιατί έχει φωτιά
 - Γιατί έχουν μια μικρή φωτιά και πολλά δέντρα
 - Γιατί έχει λαμπερό φεγγάρι
 - Γιατί κάθονται κάτω από το δέντρο
 - Γιατί έχει ένα γιγάντιο δέντρο
 - Γιατί ανάψανε φωτιά με τα ξύλα
 - Γιατί κάθονται δίπλα από τη φωτιά
 - Γιατί έχει φεγγάρι
 - Γιατί φαίνεται ότι είναι στο δάσος
 - Γιατί έχει πολλά δέντρα
 - Γιατί έχει μεγάλα δέντρα και θα τους δώσουν σκιά

- **Αναφορά σε αντικείμενα** (20% του δείγματος)
 - Γιατί η Γκρέτελ κρατάει ένα κουκλάκι/ κουνελάκι
 - Γιατί η Γκρέτελ έχει ένα πολύ αστείο κουνελάκι
 - Γιατί φαίνεται ο πατέρας τους με το τσεκούρι
 - Γιατί έχει την κουκουβάγια, τα πουλάκια
 - Γιατί τρώνε πίτσα
 - Γιατί μου αρέσει το κουνέλι

- **Αναφορά σε πρόσωπα** (18% του δείγματος)
 - Γιατί είναι ξυπόλητοι
 - Γιατί φοράνε ζακέτες
 - Γιατί κοιμούνται
 - Γιατί κοιμούνται και δε φοβούνται
 - Γιατί είναι πιο ωραίοι ο Χάνσελ και η Γκρέτελ
 - Γιατί ο Χάνσελ νομίζει ότι είναι ακόμη μωρό, ενώ δεν είναι
 - Γιατί φοράνε ζεστά ρούχα και δεν κρυώνουν

- **Άλλα** (8% του δείγματος)
 - Γιατί είναι η πιο ωραία
 - Γιατί είναι πιο ωραία ζωγραφισμένη
 - Γιατί είναι καλοκαίρι
 - Γιατί κοιμούνται και δε βλέπουν ότι τους τρώνε τα ψίχουλα τα πουλιά και είναι αστείο

- **Αναφορά σε χρώματα** (6% του δείγματος)
 - Γιατί έχει ωραία χρώματα
 - Γιατί έχει τα πιο ωραία χρώματα
 - Γιατί έχει πολλά χρώματα

- **Αναφορά στη σχέση μεταξύ των προσώπων (6% του δείγματος)**

- Γιατί κρατιούνται από το χέρι
- Γιατί είναι αγκαλιά
- Γιατί κάθονται μαζί

Σχολιασμός: Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία τα περισσότερα παιδιά δικαιολόγησαν την επιλογή της εικόνας που τους αρέσει περισσότερο με αναφορά σε στοιχεία του σκηνικού. Το 42% του δείγματος δικαιολόγησε με αυτόν τρόπο την απάντησή του. Το 20% των παιδιών σχολίασαν κάποιο αντικείμενο για την επιλογή τους. Το 18% στάθηκε στα πρόσωπα των ηρώων με στόχο να αιτιολογήσει την επιλογή του. Το 8% αιτιολόγησε την απάντησή του με ένα γενικό σχόλιο που δεν μπορέσαμε να τοποθετήσουμε σε κάποια από τις παραπάνω κατηγορίες. Το 6% του δείγματος έκανε κάποιο σχόλιο σχετικά με τα χρώματα, κι ακόμη ένα 6% σχετικά με τη σχέση μεταξύ των προσώπων της εικόνας.

Ερώτηση 4: «Γιατί επέλεξες αυτή την εικόνα;»

- **Αναφορά στο σκηνικό (52% του δείγματος)**

- Γιατί έχει πανύψηλα δέντρα
- Γιατί μοιάζει σαν σπηλιά
- Γιατί τα δέντρα είναι σαν παλιά
- Γιατί είναι τρομακτικό δάσος
- Γιατί έχει σβήσει η φωτιά
- Γιατί τα δέντρα είναι ξεραμένα
- Γιατί είναι σαν στοιχειωμένο
- Γιατί έχει αυτά τα μάτια στα δέντρα
- Γιατί είναι σκοτεινά σαν θάλασσα
- Γιατί είναι σε κύκλο τα δέντρα, σαν λύκοι
- Γιατί είναι κομμένα τα δέντρα
- Γιατί έχει αυτό το δέντρο στη μέση
- Γιατί ο ουρανός είναι τρομακτικός
- Γιατί το έφτιαξαν τρομακτικό το δάσος

- **Αναφορά στα πρόσωπα (26% του δείγματος)**

- Γιατί η μηριά τραβάει τον πατέρα
- Γιατί είναι ξυπόλητοι
- Γιατί φοράνε φουσκωτά ρούχα
- Γιατί ο Χάνσελ έχει μεγάλο κεφάλι
- Γιατί ο Χάνσελ έχει το δάχτυλο στο στόμα σαν μωρό
- Γιατί η Γκρέτελ μοιάζει με γριά
- Γιατί έχουν περίεργα πρόσωπα
- Γιατί ο πατέρας τους φοράει σκισμένο παντελόνι

- **Αναφορά στα χρώματα** (21% του δείγματος)

- Γιατί είναι όλα σκοτεινά
- Γιατί δεν έχει χρώματα
- Γιατί είναι σκοτάδι
- Γιατί δεν έχει χρώματα
- Γιατί τα δέντρα είναι σκοτεινά

- **Αναφορά σε αντικείμενα** (6% του δείγματος)

- Γιατί έχει μανιτάρια
- Γιατί έχει κουκουβάγια και με τρομάζει
- Γιατί η κουκουβάγια είναι θυμωμένη

- **Άλλα** (6% του δείγματος)

- Γιατί είναι από τα παλιά τα χρόνια
- Έτσι
- Δε μου αρέσει καθόλου

Σχολιασμός: Το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών του δείγματος, το 52%, δικαιολόγησε την απάντησή του αναφέροντας κάποιο στοιχείο του σκηνηκού. Ακολουθεί η αναφορά στα πρόσωπα, από το 26% του δείγματος. Το 21% δικαιολόγησε την απάντησή του σύμφωνα με τα χρώματα της εικόνας που επέλεξε. Τέλος, ένα 6% σχολίασε αντικείμενα της εικόνας κι ένα ακόμη 6% ανέφερε αόριστα κριτήρια επιλογής.

Ερώτηση 5: «Τι θα άλλαζες σε αυτήν αν μπορούσες;»

- **Αναφορά στο σκηνηκό** (40% του δείγματος)

- Να είχε φεγγάρι όπως στην εικόνα Δ2
- Θα έκανα τα δέντρα πιο κανονικά
- Θα έβγαζα τα δέντρα από γύρω-γύρω
- Να μην ήταν τόσο σκοτάδι
- Να είχαν τα δέντρα φύλλα
- Να είχαν μεγαλύτερη φωτιά
- Θα έκανα τα δέντρα πιο μικρά και όχι μπερδεμένα
- Θα ζωγράφιζα αλλιώς τα δέντρα
- Θα έβγαζα αυτό το σύννεφο από μπροστά

- **Αναφορά στα πρόσωπα της εικόνας** (18% του δείγματος)

- Θα έβγαζα το μαντήλι από το κεφάλι της Γκρέτελ
- Θα έκρυβα αυτούς (τους γονείς)
- Θα άλλαζα ρούχα στον πατέρα
- Να μην τραβάει η μητριά τον πατέρα

- Να μην ήταν έτσι τα πόδια τους
 - Να μην είναι ο Χάνσελ σαν μωρό
 - Θα τους άλλαζα ρούχα
 - Θα τους φορούσα παντόφλες
- **Αναφορά στην πλοκή της ιστορίας** (12% του δείγματος)
 - Θα τους πήγαινα στο σπίτι
 - Θα έριχνα χαλίκια και όχι ψίχουλα
 - Θα τους έδειχνα πώς να πάνε σπίτι
 - Να έμενε και ο πατέρας τους μαζί τους
- **Αναφορά σε αντικείμενα** (10% του δείγματος)
 - Θα έβγαζα την κουκουβάγια
 - Θα έκρυβα την κουκουβάγια
 - Να είχε περισσότερα ζωάκια να τους έκανα παρέα
 - Θα έβαζα άλλα πουλιά, όχι κουκουβάγια
- **Αναφορά στα χρώματα** (6% του δείγματος)
 - Θα τα έκανα όλα πιο χρωματιστά
 - Θα τα έβαφα τα δέντρα και αυτά τα μάτια
 - Θα έβαζα και άλλα χρώματα, πράσινο
- **Άλλα** (6% του δείγματος)
 - Τίποτα
 - Δεν ξέρω

Σχολιασμός: Σε αυτή την ερώτηση τα παιδιά είχαν την ελευθερία να προτείνουν τις αλλαγές που θα έκαναν στις εικόνες που τους παρουσιάστηκαν. Η απουσία προσανατολισμού των απαντήσεών τους δημιούργησε μια νέα κατηγορία αποτελεσμάτων, την αναφορά στην πλοκή της ιστορίας.

Τα περισσότερα παιδιά ανέφεραν αλλαγή στο σκηνικό της εικόνας. Συγκεκριμένα αυτό πρότεινε το 48% του δείγματος. Επόμενο στη σειρά είναι το ποσοστό 18% που κάνει λόγο για αλλαγές στα πρόσωπα της εικόνας. Το 12% δηλώνει πώς θα έκανε αλλαγές στην πλοκή της ιστορίας. Το 10% προτείνει την αλλαγή των αντικειμένων που υπάρχουν στην εικόνα που επέλεξε. Το 6% κάνει λόγο για αλλαγές στα χρώματα. Ένα ακόμη 6% δε δίνει καμία απάντηση στην ερώτηση αυτή.

Ερώτηση 7: «Γιατί σου αρέσουν αυτά τα χρώματα;»

- **Χρήση όρων σε σχέση με τα χρώματα** (28% του δείγματος)
 - Γιατί έχει χρώματα της μέρας

- Γιατί είναι χαρούμενα
 - Γιατί είναι όμορφα
 - Γιατί έχει πολλά χρώματα
 - Γιατί έχει καθαρά χρώματα
 - Γιατί έχει φωτεινά χρώματα
 - Γιατί έχει πολλά διαφορετικά χρώματα
- **Αναφορά σε χρώματα αυτά καθαυτά (28% του δείγματος)**
 - Γιατί έχει πολύ πράσινο
 - Γιατί έχει καφέ, μπλε
 - Γιατί έχει κίτρινο
 - Γιατί έχει μπλε και πράσινο
 - Γιατί έχει κόκκινο και ροζ
 - Γιατί έχει πράσινο παντού
 - Γιατί έχει άσπρο
 - Γιατί έχει πράσινο και γαλάζιο
- **Αναφορά σε πρόσωπα τα οποία συσχετίζουν με τα χρώματα (22% του δείγματος)**
 - Γιατί η Γκρέτελ φοράει ροζ φόρεμα
 - Γιατί ο Χάνσελ έχει πορτοκαλί μαλλιά
 - Γιατί έχουν ωραία χρώματα στα ρούχα τους
 - Γιατί η Γκρέτελ φοράει κίτρινο μαντήλι στο κεφάλι της
 - Γιατί η Γκρέτελ φοράει κόκκινη φούστα
 - Γιατί τα ρούχα τους έχουν κόκκινο, μπλε, έχουν χρώματα
 - Γιατί φοράνε χρωματιστά ρούχα
 - Γιατί η Γκρέτελ φοράει διαφορετικά χρώματα
- **Αναφορά στο σκηνικό το οποίο σχετίζουν με τα χρώματα (12% του δείγματος)**
 - Γιατί έχει κίτρινη φωτιά
 - Γιατί τα χρώματα μοιάζουν με δάσος
 - Γιατί έχει πράσινο στα δέντρα
 - Γιατί έχει ροζ πουλιά
 - Γιατί έχει το φεγγάρι που φωτίζει
 - Έχει χρωματιστά πουλάκια
 - Είναι όλα χρωματιστά, ακόμη και τα δέντρα
- **Άλλα (4% του δείγματος)**
 - Γιατί έχει φύλλα
 - Γιατί τέτοια χρώματα βάζω και εγώ στις ζωγραφιές μου

Σχολιασμός: 28% του δείγματος αιτιολογεί την επιλογή του αναφέροντας όρους σχετικούς με τα χρώματα. Επίσης ένα 28% αναφέρει την παρουσία συγκεκριμένων χρωμάτων. Το 22% του δείγματος παρουσιάζει ως λόγο επιλογής τα χρώματα που έχουν τα πρόσωπα της εικόνας. Αναφορά στο σκηνικό της εικόνας της επιλογής τους και στα χρώματα που το χαρακτηρίζουν κάνει το 12% του δείγματος. Τέλος, ένα 4% δικαιολογεί την επιλογή του με απαντήσεις που δεν μπόρεσαν να συμπεριληφθούν σε κάποια από τις κατηγορίες που δημιουργήθηκαν.

Ερώτηση 9: «Γιατί σου αρέσουν περισσότερο σε αυτή την εικόνα:

- **Αναφορά στο ρουχισμό (32% του δείγματος)**
 - Γιατί φοράνε τα πιο ωραία ρούχα
 - Γιατί τα ρούχα τους είναι χρωματιστά
 - Γιατί η Γκρέτελ φοράει ροζ φόρεμα
 - Γιατί η Γκρέτελ φοράει μαντήλι στο κεφάλι της
 - Γιατί και οι δύο φοράνε σκουφάκια
 - Γιατί ο Χάνσελ φοράει γιλέκο
 - Γιατί ο Χάνσελ φοράει μπλε παντελόνι
 - Γιατί είναι ξυπόλητοι
 - Γιατί φοράνε ρούχα με ωραία χρώματα
 - Γιατί είναι πιο ωραία ζωγραφισμένα τα ρούχα τους

- **Αναφορά σε ενέργειες των δύο ηρώων (42% του δείγματος)**
 - Γιατί κάθονται στο δάσος
 - Γιατί έχουν ανάψει φωτιά
 - Γιατί τρώνε
 - Γιατί κοιμούνται και δε φοβούνται
 - Γιατί η Γκρέτελ κρατάει το κουνελάκι/ κουκλάκι
 - Γιατί ο Χάνσελ έχει το δάχτυλο στο στόμα του
 - Γιατί κάθονται κάτω από το δέντρο
 - Γιατί έχουν φαγητό

- **Αναφορά σε συναισθήματα, χαρακτηριστικά (20% του δείγματος)**
 - Γιατί είναι σαν αληθινά αδερφάκια
 - Γιατί κάθονται μαζί
 - Γιατί κρατιούνται από το χέρι
 - Γιατί δε φαίνονται να φοβούνται
 - Γιατί μοιάζουν σαν αληθινά παιδάκια
 - Γιατί φαίνονται χαρούμενοι

- **Αναφορά σε χαρακτηριστικά του προσώπου και το σώματος (4% του δείγματος)**

- Γιατί ο Χάνσελ έχει πορτοκαλί μαλλιά
 - Γιατί έχουν όμορφα μαλλιά
- **Άλλα** (2% του δείγματος)
 - Έτσι

Σχολιασμός: Όπως γίνεται εμφανές από τα παραπάνω στοιχεία, τα περισσότερα παιδιά, το 42% του δείγματος, δικαιολόγησαν την επιλογή τις ενέργειες των ηρώων. Το 32% επέλεξε με βάση το ρουχισμό των δύο ηρώων στη συγκεκριμένη σκηνή. Το 20% ανέφερε ως λόγο επιλογής του τα συναισθήματα και άλλα χαρακτηριστικά των ηρώων. Το 4% των παιδιών αιτιολόγησαν την απάντησή τους με στοιχεία των χαρακτηριστικών που εμφάνιζε ο Χάνσελ και η Γκρέτελ. Τέλος, το 2% του δείγματος παρουσίασε ως αιτία της επιλογής του άλλα στοιχεία τα οποία δεν μπορούν να συλλεχθούν σε μία από τις κατηγορίες που προαναφέρθηκαν.

2.4.3 Σκηνή 3

Ερώτηση 1- «Ποια από αυτές τις εικόνες σου αρέσει περισσότερο;»

Οι εικόνες που δόθηκαν στα παιδιά ήταν οι Α3, Β3, Γ3 και Δ3. Οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν ως εξής:

Πίνακας 1.1. Σύνολο απαντήσεων

ΔΕΙΓΜΑ	A3	B3	Γ3	Δ3	Έλεγχος
1 ^α	x				1
2 ^α			x		1
3 ^α				x	1
4 ^α	x				1
5 ^α				x	1
6 ^α	x				1
7 ^α				x	1
8 ^α			x		1
9 ^α		x			1
10 ^α				x	1
11 ^α	x				1
12 ^α			x		1
13 ^α				x	1
14 ^α				x	1
15 ^β				x	1
16 ^β				x	1
17 ^β	x				1
18 ^β	x				1
19 ^β		x			1
20 ^β			x		1

21 ^β			x		1
22 ^β				x	1
23 ^β				x	1
24 ^β				x	1
25 ^β			x		1
26 ^β			x		1
27 ^β			x		1
28 ^β			x		1
29 ^β		x			1
30 ^β				x	1
31 ^β	x				1
32 ^β			x		1
33 ^β	x				1
34 ^γ		x			1
35 ^γ			x		1
36 ^γ			x		1
37 ^γ				x	1
38 ^γ				x	1
39 ^γ				x	1
40 ^γ			x		1
41 ^γ		x			1
42 ^γ	x				1
43 ^γ				x	1
44 ^γ				x	1
45 ^γ				x	1
46 ^γ			x		1
47 ^γ		x			1
48 ^γ			x		1
49 ^γ				x	1
50 ^γ			x		1
Σύνολο	9	6	16	19	50

Ερμηνεία: Ο παραπάνω πίνακας περιλαμβάνει αναλυτικά την επιλογή του κάθε παιδιού που αποτελεί το δείγμα.

Σχολιασμός: Θεωρούμε ότι ο παραπάνω πίνακας δεν επιδέχεται σχολιασμό, αλλά αποτελεί τη βάση για τα μετέπειτα αποτελέσματα.

Πίνακας 1.2. Ποσοτική ανάλυση

Εικόνες	Αριθμός επιλογών
A3	9
B3	6
Γ3	16

Δ3	19
Σύνολο	50

Ερμηνεία: Από τον παραπάνω πίνακα γίνεται εμφανές ποια εικόνα άρεσε στα περισσότερα παιδιά. Πιο συγκεκριμένα, η εικόνα A3 άρεσε σε 9 από τα 50 παιδιά, η B3 στα 6, η Γ3 στα 16 και, τέλος, η Δ3 στα 19.

Σχολιασμός: Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι η εικόνα Δ3 ήταν η πιο αγαπητή, ακολουθεί η Γ3, η A3 και η B3 με τις λιγότερες επιλογές.

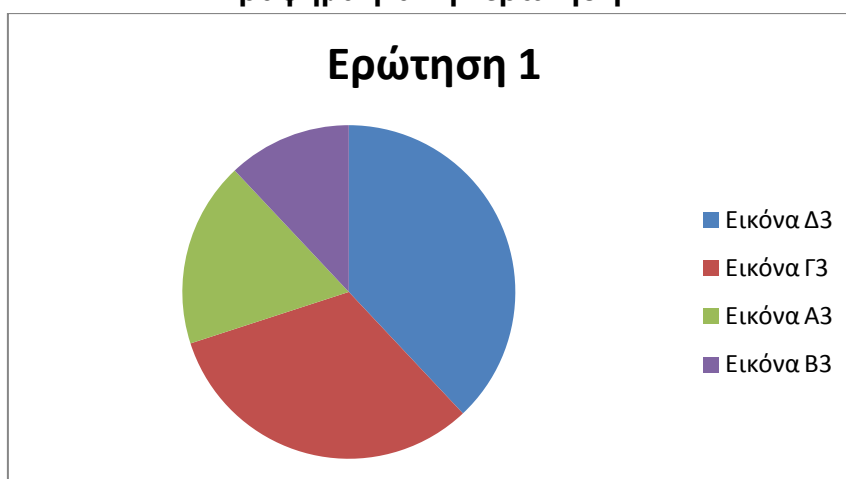
Πίνακας 1.3. Ποσοστιαία ανάλυση

%	Ποσοστιαία αποτελέσματα
A3	18%
B3	12%
Γ3	32%
Δ3	38%
Σύνολο	100%

Ερμηνεία: Στον πίνακα 1.3 παρουσιάζονται σε ποσοστιαία μορφή τα δεδομένα του πίνακα 1.2, χωρίς να υπάρχει κάποια αλλαγή στην ερμηνεία τους.

Σχολιασμός: Τα αποτελέσματα του 1.3 είναι ίδια με αυτά του 1.2. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι επιλογή των περισσότερων παιδιών αποτέλεσε η εικόνα Δ3, που τη διάλεξε το 38% του δείγματος. Ακολουθεί η Γ3 με 32%, η A3 με 18% και η B3 με 12% του δείγματος.

Γράφημα για την ερώτηση 1

Ερμηνεία: Το παραπάνω γράφημα, σε μορφή «πίτας», παρουσιάζει τα αποτελέσματα του πίνακα 1.3. Βασίζεται, δηλαδή, στην ποσοστιαία ανάλυση με την κάθε γραμμή του πίνακα να αντιστοιχίζεται σε ένα κομμάτι της «πίτας». Το μπλε χρώμα αντιστοιχεί στην πρώτη επιλογή, το κόκκινο στη δεύτερη, το

πράσινο στην τρίτη και το μωβ στην τέταρτη. Με αυτή τη μορφή παρουσίασης των δεδομένων τονίζεται η επιλογή των περισσότερων παιδιών.

Ερώτηση 2- «Ποια εικόνα δε θα ήθελες μέσα σε ένα βιβλίο;»

Οι εικόνες που δόθηκαν στα παιδιά ήταν οι Α3, Β3, Γ3 και Δ3. Οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν ως εξής:

Πίνακας 2.1. Σύνολο απαντήσεων

ΔΕΙΓΜΑ	Α3	Β3	Γ3	Δ3	Έλεγχος
1 ^α			x		1
2 ^α		x			1
3 ^α		x			1
4 ^α		x			1
5 ^α	x				1
6 ^α		x			1
7 ^α			x		1
8 ^α	x				1
9 ^α			x		1
10 ^α			x		1
11 ^α		x			1
12 ^α			x		1
13 ^α		x			1
14 ^α			x		1
15 ^β	x				1
16 ^β		x			1
17 ^β			x		1
18 ^β		x			1
19 ^β	x				1
20 ^β	x				1
21 ^β	x				1
22 ^β	x				1
23 ^β			x		1
24 ^β	x				1
25 ^β		x			1
26 ^β				x	1
27 ^β		x			1
28 ^β			x		1
29 ^β			x		1
30 ^β			x		1
31 ^β				x	1
32 ^β		x			1

33 ^B			x		1
34 ^V			x		1
35 ^V		x			1
36 ^V		x			1
37 ^V			x		1
38 ^V		x			1
39 ^V		x			1
40 ^V				x	1
41 ^V			x		1
42 ^V			x		1
43 ^V			x		1
44 ^V			x		1
45 ^V	x				1
46 ^V		x			1
47 ^V	x				1
48 ^V		x			1
49 ^V			x		1
50 ^V	x				1
Σύνολο	11	17	19	3	50

Ερμηνεία: Ο παραπάνω πίνακας περιλαμβάνει αναλυτικά την επιλογή του κάθε παιδιού που αποτελεί το δείγμα.

Σχολιασμός: Θεωρούμε ότι ο παραπάνω πίνακας δεν επιδέχεται σχολιασμό, αλλά αποτελεί τη βάση για τα μετέπειτα αποτελέσματα.

Πίνακας 2.2. Ποσοτική ανάλυση

Εικόνες	Αριθμός επιλογών
A3	11
B3	17
Γ3	19
Δ3	3
Σύνολο	50

Ερμηνεία: Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει το συμπέρασμα ποια εικόνα άρεσε λιγότερο στα παιδιά. Πιο συγκεκριμένα, την εικόνα A3 δεν την προτιμούν 11 από τα 50 παιδιά, τη B3 17, τη Γ3 19 και, τέλος, τη Δ3 3.

Σχολιασμός: Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι η εικόνα Γ3 δεν ήταν αρεστή στα περισσότερα παιδιά, ακολουθεί η B3, η A3 και η Δ3.

Πίνακας 2.3. Ποσοσιαία ανάλυση

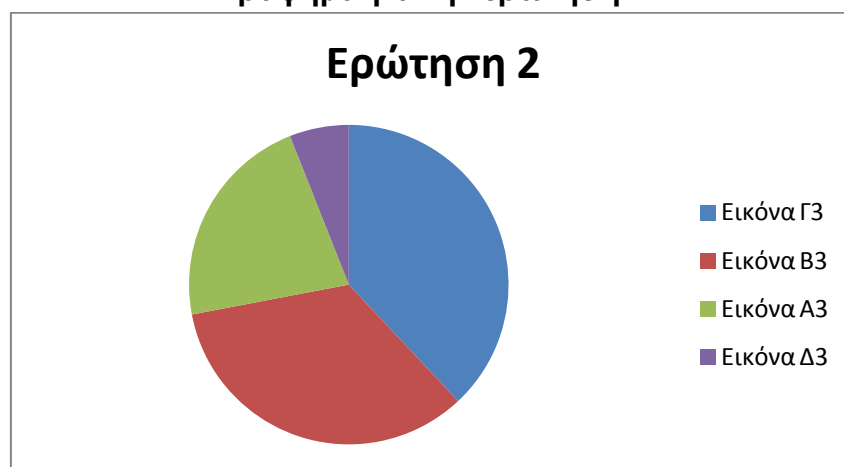
%	Ποσοσιαία αποτελέσματα
A3	22%
B3	34%

Γ3	38%
Δ3	6%
Σύνολο	100%

Ερμηνεία: Στον πίνακα 2.3 παρουσιάζονται σε ποσοστιαία μορφή τα δεδομένα του πίνακα 2.2, χωρίς να υπάρχει κάποια αλλαγή στην ερμηνεία τους.

Σχολιασμός: Παρατηρούμε ότι επιλογή των περισσότερων παιδιών αποτέλεσε η Γ3, που την επέλεξε ως την εικόνα που δε θα ήθελε μέσα σε ένα βιβλίο το 38% του δείγματος, ακολουθούν οι Β3 με 34% και η Α3 με 22%, και, τέλος, η Δ3 με 6%.

Γράφημα για την ερώτηση 2

Ερμηνεία: Το παραπάνω γράφημα, σε μορφή «πίτας», παρουσιάζει τα αποτελέσματα του πίνακα 2.3.

Ερώτηση 6- «Σε ποια εικόνα σου αρέσουν περισσότερο τα χρώματα;»

Οι εικόνες που δόθηκαν στα παιδιά ήταν οι Α3, Β3, Γ3 και Δ3. Οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν ως εξής:

Πίνακας 3.1. Σύνολο απαντήσεων

ΔΕΙΓΜΑ	Α3	Β3	Γ3	Δ3	Έλεγχος
1 ^α	x				1
2 ^α				x	1
3 ^α				x	1
4 ^α				x	1
5 ^α				x	1
6 ^α				x	1
7 ^α				x	1
8 ^α				x	1

9^α			x		1
10^α				x	1
11^α	x				1
12^α			x		1
13^α				x	1
14^α				x	1
15^β			x		1
16^β			x		1
17^β	x				1
18^β				x	1
19^β				x	1
20^β				x	1
21^β				x	1
22^β				x	1
23^β				x	1
24^β				x	1
25^β	x				1
26^β			x		1
27^β				x	1
28^β			x		1
29^β				x	1
30^β				x	1
31^β			x		1
32^β				x	1
33^β				x	1
34^γ		x			1
35^γ				x	1
36^γ				x	1
37^γ				x	1
38^γ				x	1
39^γ				x	1
40^γ		x			1
41^γ				x	1
42^γ			x		1
43^γ				x	1
44^γ				x	1
45^γ				x	1
46^γ			x		1
47^γ				x	1
48^γ				x	1
49^γ				x	1
50^γ			x		1

Σύνολο	4	2	10	34	50
---------------	----------	----------	-----------	-----------	-----------

Ερμηνεία: Ο παραπάνω πίνακας περιλαμβάνει αναλυτικά την επιλογή του κάθε παιδιού που αποτελεί το δείγμα.

Σχολιασμός: Θεωρούμε ότι ο παραπάνω πίνακας δεν επιδέχεται σχολιασμό, αλλά αποτελεί τη βάση για τα μετέπειτα αποτελέσματα.

Πίνακας .2. Ποσοτική ανάλυση

Εικόνες	Αριθμός επιλογών
A3	4
B3	2
Γ3	10
Δ3	34
Σύνολο	50

Ερμηνεία: Τα χρώματα της A3 προσέλκυσαν το ενδιαφέρον 4 παιδιών, της B3 2, της Γ3 10 και της Δ3 34.

Σχολιασμός: Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι τα χρώματα της Δ3 τράβηξαν την προσοχή των περισσότερων παιδιών. Ακολουθεί η Γ3, η A3 και η B3 με τις λιγότερες επιλογές, δύο μόνο παιδιών.

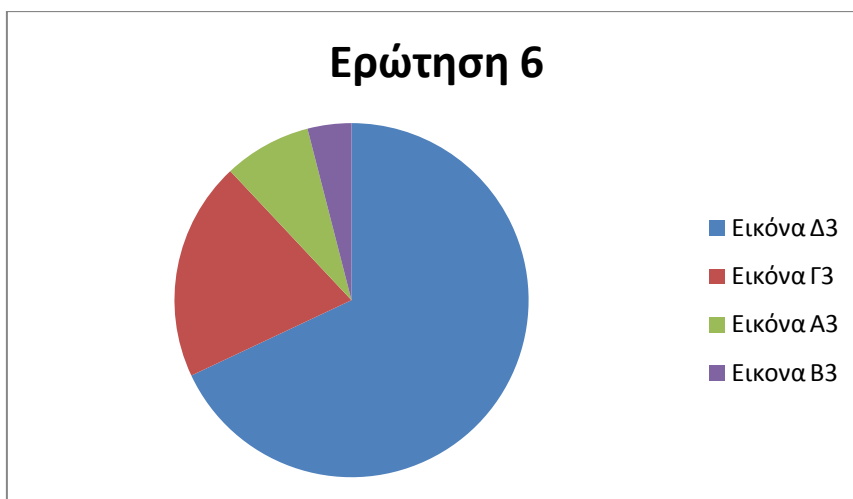
Πίνακας 6.3. Ποσοστιαία ανάλυση

%	Ποσοστιαία αποτελέσματα
A3	8%
B3	4%
Γ3	20%
Δ3	68%
Σύνολο	100%

Ερμηνεία: Στον πίνακα 6.3 παρουσιάζονται σε ποσοστιαία μορφή τα δεδομένα του πίνακα 6.2, χωρίς να υπάρχει κάποια αλλαγή στην ερμηνεία τους.

Σχολιασμός: Τα αποτελέσματα του 2.3 είναι ίδια με αυτά του 2.2. Συγκεκριμένα, η εικόνα Δ3 αποτελεί την επιλογή του 68% του δείγματος, ακολουθεί η Γ3 με 20%, η A3 με 8% και τελευταία η B3 με 4% του δείγματος να προτιμάει τα χρώματά της.

Γράφημα για την ερώτηση 6

Ερμηνεία: Το παραπάνω γράφημα, σε μορφή «πίτας», παρουσιάζει τα αποτελέσματα του πίνακα 6.3.

Ερώτηση 8- «Σε ποια εικόνα σου αρέσουν περισσότερο ο Χάνσελ και η Γκρέτελ;»

Οι εικόνες που δόθηκαν στα παιδιά ήταν οι Α3, Β3, Γ3 και Δ3. Οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν ως εξής:

Πίνακας 8.1. Σύνολο απαντήσεων

ΔΕΙΓΜΑ	Α3	Β3	Γ3	Δ3	Έλεγχος
1 ^α	x				1
2 ^α			x		1
3 ^α				x	1
4 ^α	x				1
5 ^α	x				1
6 ^α	x				1
7 ^α	x				1
8 ^α	x				1
9 ^α		x			1
10 ^α				x	1
11 ^α	x				1
12 ^α	x				1
13 ^α			x		1
14 ^α				x	1
15 ^β		x			1
16 ^β				x	1
17 ^β		x			1
18 ^β	x				1
19 ^β				x	1
20 ^β	x				1

21 ^B		x			1
22 ^B				x	1
23 ^B	x				1
24 ^B				x	1
25 ^B	x				1
26 ^B			x		1
27 ^B			x		1
28 ^B			x		1
29 ^B		x			1
30 ^B	x				1
31 ^B			x		1
32 ^B	x				1
33 ^B	x				1
34 ^Y		x			1
35 ^Y	x				1
36 ^Y			x		1
37 ^Y			x		1
38 ^Y			x		1
39 ^Y				x	1
40 ^Y	x				1
41 ^Y		x			1
42 ^Y		x			1
43 ^Y	x				1
44 ^Y	x				1
45 ^Y				x	1
46 ^Y				x	1
47 ^Y				x	1
48 ^Y	x				1
49 ^Y			x		1
50 ^Y				x	1
Σύνολο	20	8	10	12	50

Ερμηνεία: Ο παραπάνω πίνακας περιλαμβάνει αναλυτικά την επιλογή του κάθε παιδιού που αποτελεί το δείγμα.

Σχολιασμός: Θεωρούμε ότι ο παραπάνω πίνακας δεν επιδέχεται σχολιασμό, αλλά αποτελεί τη βάση για τα μετέπειτα αποτελέσματα.

Πίνακας 8.2. Ποσοτική ανάλυση

Εικόνες	Αριθμός επιλογών
A3	20
B3	8
Γ3	10

Δ3	12
Σύνολο	50

Ερμηνεία: Από τον παραπάνω πίνακα γίνεται εμφανές σε ποια εικόνα άρεσαν οι φιγούρες του Χάνσελ και της Γκρέτελ στα περισσότερα παιδιά. Η εικόνα Α3 άρεσε σε 20 από τα 50 παιδιά, η Β3 στα 8, η Γ3 στα 10 και, τέλος, η Δ3 στα 12.

Σχολιασμός: Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι οι φιγούρες των ηρώων στην εικόνα Α3 προσέλκυσαν τα περισσότερα παιδιά. Ακολουθούν οι Δ3, Γ3 και Β3.

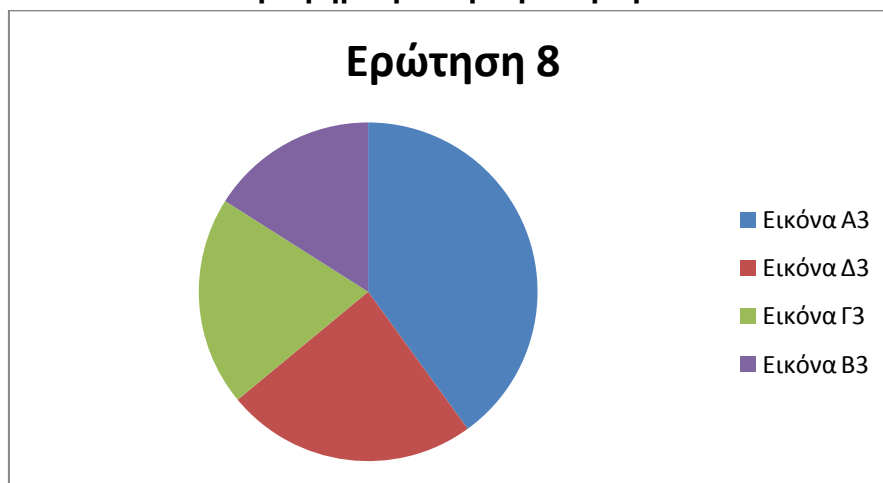
Πίνακας 8.3. Ποσοστιαία ανάλυση

%	Ποσοστιαία αποτελέσματα
A3	40%
B3	16%
Γ3	20%
Δ3	24%
Σύνολο	100%

Ερμηνεία: Στον πίνακα 8.3 παρουσιάζονται σε ποσοστιαία μορφή τα δεδομένα του πίνακα 8.2, χωρίς να υπάρχει κάποια αλλαγή στην ερμηνεία τους.

Σχολιασμός: Τα αποτελέσματα του πίνακα 8.3 είναι αντίστοιχα με του 8.2. Το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών του δείγματος επέλεξε τους ήρωες της εικόνας Α3. Συγκεκριμένα το 40%. Οι Την εικόνα Δ3 την επέλεξε το 24%, την Γ3 το 20%, και το μικρότερο ποσοστό, 16%, την Β3.

Γράφημα για την ερώτηση 8

Ερμηνεία: Το παραπάνω γράφημα παρουσιάζει, σε μορφή «πίτας», τα ποσοστιαία αποτελέσματα του πίνακα 8.3.

Ερώτηση 2- «Γιατί σου άρεσει αυτή η εικόνα;»

- **Αναφορά σε πρόσωπα** (32% του δείγματος)
 - Γιατί ο Χάνσελ είναι πάνω στη σκεπή
 - Γιατί τρώνε γλυκά
 - Γιατί ο Χάνσελ έφαγε όλο το σπίτι
 - Γιατί βρήκαν το σπίτι της μάγισσας
 - Γιατί είναι σαν αληθινά παιδάκια
 - Γιατί τρώνε το σπίτι και τη σκεπή
 - Γιατί τρώνε το σπίτι της κακιάς μάγισσας
 - Γιατί φεύγουν από το δάσος
 - Γιατί φοράνε ωραία ρούχα
 - Γιατί η Γκρέτελ τρίβει την κοιλιά της επειδή έφαγε πολύ
 - Γιατί βλέπουν το σπίτι και λένε να πάνε να φάνε
 - Γιατί ο Χάνσελ φοράει γιλέκο και η Γκρέτελ μαντήλι στο κεφάλι

- **Αναφορά στο σκηνικό** (28% του δείγματος)
 - Γιατί έχει πολλά σχέδια στο σπιτάκι
 - Γιατί φαίνεται σαν μαγικό σπιτάκι
 - Γιατί έχει πάρα πολλά γλυκά
 - Γιατί το σπιτάκι μοιάζει με παλάτι
 - Γιατί έχει πουλιά και είναι το πιο ωραίο σπιτάκι
 - Γιατί φαίνεται η γριά μάγισσα
 - Γιατί μοιάζει σαν αληθινό σπίτι
 - Γιατί έχει ωραία σχέδια στο σπιτάκι
 - Γιατί έχει ωραίες σκεπές στο σπιτάκι
 - Γιατί έχουν κάνει ωραίο το σπίτι
 - Γιατί έχει σοκολατένια σκεπή
 - Γιατί φαίνεται η γριά και είναι άγρια

- **Αναφορά σε αντικείμενα** (24% του δείγματος)
 - Γιατί έχει πολλά γλυκά
 - Γιατί έχει κεράσια και μπισκότα
 - Γιατί έχει χρυσά φλουριά
 - Γιατί έχει παγωτό
 - Γιατί έχει διαμάντια πάνω στο σπίτι
 - Γιατί έχει τούρτες
 - Γιατί έχει φράουλες
 - Γιατί έχει σοκολάτα

- **Αναφορά σε χρώματα** (8% του δείγματος)
 - Γιατί έχει ωραία χρώματα, σαν να μην είναι το σπιτάκι της μάγισσας
 - Γιατί έχει πολλά χρώματα
 - Γιατί έχει πολύχρωμα σχέδια στο σπιτάκι
 - Γιατί είναι χρωματιστό το σπιτάκι

- **Άλλα** (4% του δείγματος)
 - Δεν ξέρω
 - Γιατί είναι τόσο ωραία

Σχολιασμός: Το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών, το 32%, δικαιολόγησε την επιλογή του αναφέροντας τα πρόσωπα των ηρώων που υπήρχαν στην εικόνα. Το 28% ανέφερε στοιχεία του σκηνικού. Ένα 24% δήλωσε ότι επέλεξε τη συγκεκριμένη εικόνα λόγω αντικειμένων της. Το 8% έκανε αναφορά στα χρώματα της εικόνας. Τέλος, τα 4% έδωσε απαντήσεις που δεν μπόρεσαν να συμπεριληφθούν στις παραπάνω κατηγορίες.

Ερώτηση 4: «Γιατί επέλεξες αυτή την εικόνα;»

- **Αναφορά στα πρόσωπα** (46% του δείγματος)
 - Γιατί τους κοιτάζει η μάγισσα
 - Γιατί τα παιδάκια είναι μικρά
 - Γιατί φεύγουν από το δάσος
 - Γιατί τους είδες η μάγισσα που τρώνε το σπίτι της
 - Γιατί είναι μικροί, σαν μωρά
 - Γιατί ο Χάνσελ τρώει τη σκεπή
 - Γιατί η γριά είναι άσχημη
 - Γιατί η Γκρέτελ μοιάζει με την κοκκινোসκουφίτσα
 - Γιατί δε μου αρέσει το πρόσωπο της γριάς
 - Γιατί η μάγισσα είναι πράσινη, δεν υπάρχει τέτοια μάγισσα
 - Γιατί η μάγισσα είναι χάλια
 - Γιατί η μάγισσα βγήκε έξω από το σπίτι της
 - Γιατί η μάγισσα είναι σαν ζόμπι
- **Αναφορά στο σκηνικό** (40% του δείγματος)
 - Γιατί τα δέντρα είναι ξεριζωμένα
 - Γιατί αυτά (τα σχέδια πάνω στη σκεπή) μοιάζουν περίεργα
 - Γιατί δε μου αρέσει το σπιτάκι
 - Γιατί έχει πολλά δέντρα
 - Γιατί έχει ντομάτες πάνω στο σπίτι
 - Γιατί είναι γεμάτη γλυκά και τέτοια
 - Γιατί έχει πάλι δάσος
 - Γιατί είναι σαν ψεύτικο
 - Γιατί το σπιτάκι δεν έχει γλυκά, μόνο σοκολάτα
 - Γιατί δεν έχει χόρτο στο δάσος
 - Γιατί έχει πολλά ξύλα
 - Γιατί έχει μόνο δύο δέντρα
 - Γιατί δε μου αρέσουν τα σχέδια στο σπιτάκι

- **Αναφορά στα χρώματα** (6% του δείγματος)
 - Γιατί έχει πολύ καφέ
 - Γιατί το σπίτι είναι μαύρο
 - Γιατί έχει σκοτεινά χρώματα

- **Αναφορά σε αντικείμενα** (6% του δείγματος)
 - Γιατί βγαίνει η γάτα
 - Γιατί τι είναι αυτά; Γλυκά; Δε μοιάζουν
 - Δε μοιάζουν με γλυκά αυτά πάνω στη σκεπή

- **Άλλα** (2% του δείγματος)
 - Γιατί είναι περίεργη

Σχολιασμός: Το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών του δείγματος, το 44%, δικαιολόγησε την απάντησή του αναφέροντας κάποιο χαρακτηριστικό των προσώπων που βρίσκονται στη συγκεκριμένη σκηνή. Ακολουθεί η αναφορά στο πώς έχει στηθεί το σκηνικό, από το 40% του δείγματος. Το 6% δικαιολόγησε την απάντησή του σύμφωνα με τα χρώματα της εικόνας που επέλεξε. Τέλος, ένα 6% σχολίασε αντικείμενα της εικόνας κι ένα ακόμη 6% με ανέφερε άλλα κριτήρια επιλογής.

Ερώτηση 5: «Τι θα άλλαζες σε αυτήν αν μπορούσες;»

- **Αναφορά στο σκηνικό** (44% του δείγματος)
 - Θα έκανα άλλα σχέδια στο σπιτάκι
 - Να μην ήταν νύχτα
 - Θα έπρεπε να τρώνε γλυκά
 - Θα έπρεπε το σπιτάκι να είναι χαρούμενο, να τους κοροϊδέψει
 - Θα έβαζα άλλα γλυκά
 - Θα έβαζα τουλάχιστον τα δέντρα στην άκρη
 - Να φαινόταν κι άλλο η γάτα, τα πόδια της ,η ουρά της
 - Θα άλλαζα αυτά τα γλυκά
 - Θα έβαζα κι άλλα σοκολάτα
 - Θα έβγαζα τις ντομάτες από τη σκεπή
 - Να είχε και λίγο ήλιο
 - Θα έβγαζα τα γλυκά από τη σκεπή
 - Θα έβαζα χόρτο και φύλλα στα δέντρα
 - Θα έκανα το σπιτάκι όπως σε αυτή (την εικόνα Γ3)
 - Θα τα πότιζα να βγάλουν λουλούδια
 - Θα έβγαζα τα δέντρα

- Θα έβαζα πιο πολλά πράγματα, να είχε και άλλα έξω
- **Αναφορά στα πρόσωπα της εικόνας (30% του δείγματος)**
 - Δε θα έβαζα τη γριά
 - Να μη φαινόταν η γριά
 - Θα τους έκανα πιο μεγάλους
 - Να έβλεπαν τη γριά
 - Να μην ήταν θυμωμένη η μάγισσα
 - Να ήταν η γριά πιο όμορφη
 - Θα έκανα τη μάγισσα πιο κανονική
- **Αναφορά στα χρώματα (18% του δείγματος)**
 - Θα έβαζα πιο πολύ χρώμα
 - Θα έκανα τα δέντρα χρωματιστά
 - Θα έβαζα πράσινο στο δάσος
 - Να είχε και άλλα χρώματα
 - Θα έβαζα πιο φωτεινά χρώματα
 - Θα το έκανα με πιο ωραία χρώματα
- **Άλλα (8% του δείγματος)**
 - Δεν ξέρω
 - Τίποτα

Σχολιασμός: Σε αυτή την ερώτηση τα παιδιά είχαν την ελευθερία να προτείνουν τις αλλαγές που θα έκαναν στις εικόνες που τους παρουσιάστηκαν. Τα περισσότερα παιδιά, το 44%, ανέφεραν αλλαγές στο σκηνικό της εικόνας. Ακολουθεί η αναφορά σε αλλαγές στα πρόσωπα της εικόνας, από το 30% του δείγματος. Το 18% των παιδιών σχολίασε ότι θα έκανε αλλαγές στα χρώματα των εικόνων. Το 5% του δείγματος ανέφερε ότι δεν ήξερε τι να απαντήσει, ή ότι δε θα έκανε καμία αλλαγή.

Ερώτηση 7: «Γιατί σου αρέσουν αυτά τα χρώματα;»

- **Χρήση όρων σε σχέση με τα χρώματα (44% του δείγματος)**
 - Γιατί έχει πολλά χρώματα
 - Γιατί είναι χρωματιστά
 - Γιατί έχει χρώματα
 - Γιατί είναι φωτεινά
 - Γιατί έχει όλα τα χρώματα
 - Γιατί είναι πολύχρωμη
 - Γιατί έχει καθαρά χρώματα
 - Γιατί έχει διάφορα χρώματα
 - Γιατί είναι απαλά

- Γιατί είναι χαρούμενα
 - Γιατί είναι γεμάτο χρώματα
 - Γιατί έχει πολλά χρώματα και φωτεινά
 - Γιατί έχει ανοιχτά χρώματα
- **Αναφορά στο σκηνικό το οποίο σχετίζουν με τα χρώματα (26% του δείγματος)**
 - Γιατί έχει πολύχρωμα λουλούδια
 - Γιατί έχει μπλε στον ουρανό
 - Γιατί έχει χρωματιστά σχέδια
 - Γιατί έχει χρωματιστά γλυκά
 - Γιατί έχει κόκκινα σχέδια
 - Γιατί έχει ροζ στο σπιτάκι
 - Γιατί έχει άσπρη κρέμα στο σπιτάκι
 - Γιατί έχει ωραία χρώματα στο σπιτάκι
 - Γιατί έχει χρωματιστούς πύργους στο σπιτάκι
 - Γιατί έχει γαλάζιο ουρανό
- **Αναφορά σε χρώματα αυτά καθαυτά (24% του δείγματος)**
 - Γιατί έχει κόκκινο, κίτρινο, πράσινο
 - Γιατί έχει πολύ πράσινο και μπλε
 - Γιατί έχει πορτοκαλί και πράσινο
 - Γιατί έχει καφέ και άσπρο
 - Γιατί έχει πολύ κόκκινο
 - Γιατί έχει κίτρινο και πράσινο
 - Γιατί έχει πολύ πορτοκαλί και κόκκινο
 - Γιατί έχει και άσπρο
- **Αναφορά στα πρόσωπα τα οποία σχετίζουν με τα χρώματα (2% του δείγματος)**
 - Γιατί η μάγισσα είναι πράσινη

Σχολιασμός: Σύμφωνα με τις παραπάνω κατηγορίες που σχηματίστηκαν από τις απαντήσεις των παιδιών βλέπουμε ότι το 44% των παιδιών δικαιολόγησε την απάντηση που έδωσε χρησιμοποιώντας όρους σχετικά με το χρώμα. Το 26% δικαιολόγησε την απάντησή του αναφέροντας χρώματα που υπήρχαν στο σκηνικό της εικόνας που είχε επιλέξει. Το 24% ανέφερε συγκεκριμένα χρώματα στις απαντήσεις τους. Το 2% του δείγματος ανέφερε στοιχεία των προσώπων που σχετίζονταν με το χρώμα.

Ερώτηση 9: «Γιατί σου αρέσουν περισσότερο σε αυτή την εικόνα;

- **Αναφορά σε συναισθήματα, χαρακτηριστικά (34% του δείγματος)**
 - Γιατί είναι χαρούμενοι
 - Γιατί είναι σαν αληθινοί
 - Γιατί μοιάζουν με πραγματικά παιδάκια
 - Γιατί γελάνε
 - Γιατί είναι πιο όμορφοι από τις άλλες εικόνες
 - Γιατί είναι μικρούλια
 - Γιατί είναι σαν μωράκια
 - Γιατί είναι αστείοι και οι δύο

- **Αναφορά στο ρουχισμό (30% του δείγματος)**
 - Γιατί μου αρέσει το σκουφάκι του Χάνσελ και το μαντήλι της Γκρέτελ
 - Γιατί φοράνε ωραία ρούχα
 - Γιατί έχουν ωραία χρώματα στα ρούχα τους
 - Γιατί η Γκρέτελ φοράει αυτό στα μαλλιά (μαντήλι)
 - Γιατί η Γκρέτελ έχει φιογκάκια στα μαλλιά
 - Γιατί έχουν όμορφα ρούχα σαν πραγματικά
 - Γιατί μου αρέσουν τα σχέδια στο μαντήλι της Γκρέτελ (πουά μαντήλι)
 - Γιατί φοράνε σκουφάκια με ωραία σχέδια
 - Γιατί η Γκρέτελ φοράει ρούχα με ωραία χρώματα και σχέδια

- **Αναφορά σε ενέργειες των δύο ηρώων (20% του δείγματος)**
 - Γιατί φάγανε πολύ
 - Γιατί περπατάνε στο δάσος
 - Γιατί μοιάζουν να περπατάνε
 - Γιατί φεύγουν από το δάσος
 - Γιατί φεύγουν από το σπίτι της μάγισσας
 - Γιατί τρώνε και μεγαλώνουν
 - Γιατί τρώνε και τώρα δεν πεινάνε
 - Γιατί βρήκαν το σπιτάκι με τα γλυκά
 - Επειδή κρατάνε γλυκά στα χέρια τους

- **Αναφορά σε χαρακτηριστικά του προσώπου και το σώματος (6% του δείγματος)**
 - Γιατί μου αρέσουν τα μαλλιά τους
 - Γιατί είναι μικροί και χωράνε στο σπίτι
 - Γιατί τα μαλλιά τους έχουν ωραία χρώματα

- **Άλλα (8% του δείγματος)**

- Γιατί η Γκρέτελ μοιάζει σαν την Κοκκινোসκουφίτσα που χάθηκε στο δάσος
- Δεν ξέρω
- Γιατί είναι ξεχωριστά από τις άλλες εικόνες
- Γιατί ταιριάζουν με τις άλλες που διάλεξα

Σχολιασμός: Όπως γίνεται εμφανές από τα παραπάνω στοιχεία, τα περισσότερα παιδιά, το 40% του δείγματος, δικαιολόγησαν την επιλογή τους αναφέροντας του τα συναισθήματα και άλλα χαρακτηριστικά των ηρώων. Το 30% παρουσίασε ως λόγο επιλογής στοιχεία ρουχισμού των ηρώων. Το 20% επέλεξε με βάση τις ενέργειες των δύο ηρώων στη συγκεκριμένη σκηνή. Το 6% ανέφερε ως λόγο επιλογής στοιχεία των χαρακτηριστικών που εμφάνιζε ο Χάνσελ και η Γκρέτελ. Τέλος, το 8% του δείγματος παρουσίασε ως αιτία της επιλογής του άλλα στοιχεία τα οποία δεν μπορούν να συλλεχθούν σε μία από τις κατηγορίες που προαναφέρθηκαν.

2.4.4 Σκηνή 4

Ερώτηση 1- «Ποια από αυτές τις εικόνες σου αρέσει περισσότερο;»

Οι εικόνες που δόθηκαν στα παιδιά ήταν οι Α4, Β4, Γ4 και Δ4. Οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν ως εξής:

Πίνακας 1.1. Σύνολο απαντήσεων

ΔΕΙΓΜΑ	A4	B4	Γ4	Δ4	Έλεγχος
1 ^α			x		1
2 ^α		x			1
3 ^α		x			1
4 ^α		x			1
5 ^α		x			1
6 ^α	x				1
7 ^α		x			1
8 ^α				x	1
9 ^α			x		1
10 ^α		x			1
11 ^α	x				1
12 ^α				x	1
13 ^α			x		1
14 ^α		x			1
15 ^β			x		1
16 ^β		x			1
17 ^β		x			1
18 ^β	x				1
19 ^β	x				1
20 ^β			x		1

21 ^β			x		1
22 ^β				x	1
23 ^β		x			1
24 ^β				x	1
25 ^β				x	1
26 ^β	x				1
27 ^β	x				1
28 ^β	x				1
29 ^β		x			1
30 ^β		x			1
31 ^β			x		1
32 ^β		x			1
33 ^β				x	1
34 ^γ				x	1
35 ^γ	x				1
36 ^γ			x		1
37 ^γ		x			1
38 ^γ				x	1
39 ^γ				x	1
40 ^γ		x			1
41 ^γ		x			1
42 ^γ	x				1
43 ^γ		x			1
44 ^γ				x	1
45 ^γ		x			1
46 ^γ			x		1
47 ^γ				x	1
48 ^γ				x	1
49 ^γ				x	1
50 ^γ				x	1
Σύνολο	9	18	9	14	50

Ερμηνεία: Ο παραπάνω πίνακας περιλαμβάνει αναλυτικά την επιλογή του κάθε παιδιού που αποτελεί το δείγμα.

Σχολιασμός: Θεωρούμε ότι ο παραπάνω πίνακας δεν επιδέχεται σχολιασμό, αλλά αποτελεί τη βάση για τα μετέπειτα αποτελέσματα.

Πίνακας 1.2. Ποσοτική ανάλυση

Εικόνες	Αριθμός επιλογών
A4	9
B4	18
Γ4	9

Δ4	14
Σύνολο	50

Ερμηνεία: Από τον παραπάνω πίνακα γίνεται εμφανές ποια εικόνα άρεσε στα περισσότερα παιδιά. Πιο συγκεκριμένα, η εικόνα Α4 άρεσε σε 9 από τα 50 παιδιά, η Β4 στα 18, η Γ4 επίσης σε 9 και, τέλος, η Δ4 στα 14.

Σχολιασμός: Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι η εικόνα Β4 ήταν η πιο αγαπητή, ακολουθεί η Δ4 και οι Α4,Γ4 με ίσο αριθμό επιλογών.

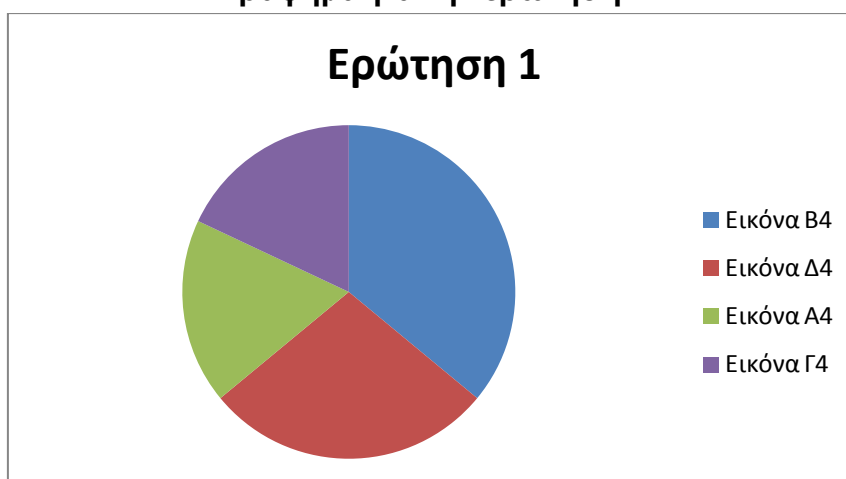
Πίνακας 1.3. Ποσοστιαία ανάλυση

%	Ποσοστιαία αποτελέσματα
A4	18%
B4	36%
Γ4	18%
Δ4	28%
Σύνολο	100%

Ερμηνεία: Στον πίνακα 1.3 παρουσιάζονται σε ποσοστιαία μορφή τα δεδομένα του πίνακα 1.2, χωρίς να υπάρχει κάποια αλλαγή στην ερμηνεία τους.

Σχολιασμός: Τα αποτελέσματα του 1.3 είναι ίδια με αυτά του 1.2. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι επιλογή των περισσότερων παιδιών αποτέλεσε η εικόνα Β4, που τη διάλεξε το 36% του δείγματος. Ακολουθεί η Δ4 με 28%, η Α4 με 18% και η Γ4 επίσης με 18% του δείγματος.

Γράφημα για την ερώτηση 1

Ερμηνεία: Το παραπάνω γράφημα, σε μορφή «πίτας», παρουσιάζει τα αποτελέσματα του πίνακα 1.3.

Ερώτηση 2- «Ποια εικόνα δε θα ήθελες μέσα σε ένα βιβλίο;»

Οι εικόνες που δόθηκαν στα παιδιά ήταν οι Α4, Β4, Γ4 και Δ4. Οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν ως εξής:

Πίνακας 2.1. Σύνολο απαντήσεων

ΔΕΙΓΜΑ	Α4	Β4	Γ4	Δ4	Έλεγχος	
1 ^α	x				1	1
2 ^α	x				1	1
3 ^α				x	1	5
4 ^α			x		1	4
5 ^α			x		1	4
6 ^α			x		1	4
7 ^α			x		1	4
8 ^α	x				1	1
9 ^α				x	1	5
10 ^α	x				1	1
11 ^α			x		1	4
12 ^α	x				1	1
13 ^α				x	1	5
14 ^α			x		1	4
15 ^β				x	1	5
16 ^β	x				1	1
17 ^β	x				1	1
18 ^β		x			1	2
19 ^β				x	1	5
20 ^β	x				1	1
21 ^β	x				1	1
22 ^β	x				1	1
23 ^β			x		1	4
24 ^β		x			1	2
25 ^β			x		1	4
26 ^β				x	1	5
27 ^β		x			1	2
28 ^β		x			1	2
29 ^β	x				1	1
30 ^β	x				1	1
31 ^β	x				1	1
32 ^β				x	1	5
33 ^β		x			1	2
34 ^γ		x			1	2
35 ^γ		x			1	2
36 ^γ	x				1	1

37 ^Y	x				1	1
38 ^Y	x				1	1
39 ^Y		x			1	2
40 ^Y				x	1	5
41 ^Y			x		1	4
42 ^Y		x			1	2
43 ^Y				x	1	5
44 ^Y	x				1	1
45 ^Y			x		1	4
46 ^Y		x			1	2
47 ^Y	x				1	1
48 ^Y	x				1	1
49 ^Y	x				1	1
50 ^Y		x			1	2
Σύνολο	20	11	10	9	50	

Ερμηνεία: Ο παραπάνω πίνακας περιλαμβάνει αναλυτικά την επιλογή του κάθε παιδιού που αποτελεί το δείγμα.

Σχολιασμός: Θεωρούμε ότι ο παραπάνω πίνακας δεν επιδέχεται σχολιασμό, αλλά αποτελεί τη βάση για τα μετέπειτα αποτελέσματα.

Πίνακας 2.2. Ποσοτική ανάλυση

Εικόνες	Αριθμός επιλογών
A4	20
B4	11
Γ4	10
Δ4	9
Σύνολο	50

Ερμηνεία: Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει το συμπέρασμα ποια εικόνα άρεσε λιγότερο στα παιδιά. Πιο συγκεκριμένα, την εικόνα A4 δεν την προτιμούν 20 από τα 50 παιδιά, τη B4 11, τη Γ4 10 και, τέλος, τη Δ4 9.

Σχολιασμός: Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι η εικόνα A4 δεν ήταν αρεστή στα περισσότερα παιδιά, ακολουθεί η B4, η Γ4 και η Δ4.

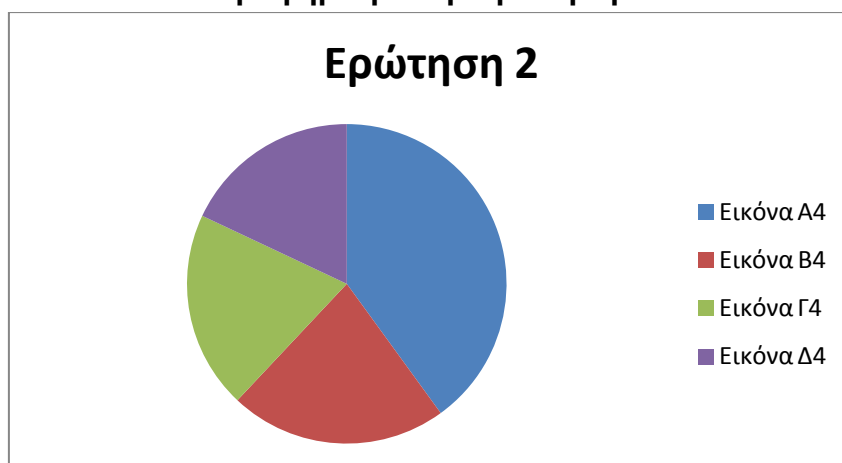
Πίνακας 2.3. Ποσοστιαία ανάλυση

%	Ποσοστιαία αποτελέσματα
A4	40%
B4	22%
Γ4	20%
Δ4	18%
Σύνολο	100%

Ερμηνεία: Στον πίνακα 2.3 παρουσιάζονται σε ποσοστιαία μορφή τα δεδομένα του πίνακα 2.2, χωρίς να υπάρχει κάποια αλλαγή στην ερμηνεία τους.

Σχολιασμός: Παρατηρούμε ότι επιλογή των περισσότερων παιδιών αποτέλεσε η Α4, που την επέλεξε ως την εικόνα που δε θα ήθελε μέσα σε ένα βιβλίο το 40% του δείγματος, ακολουθούν οι Β4 με 22%, η Γ4 με 20%, και, τέλος, η Δ4 με 18%.

Γράφημα για την ερώτηση 2

Ερμηνεία: Το παραπάνω γράφημα, σε μορφή «πίτας», παρουσιάζει τα αποτελέσματα του πίνακα 2.3.

Ερώτηση 6- «Σε ποια εικόνα σου αρέσουν περισσότερο τα χρώματα;»

Οι εικόνες που δόθηκαν στα παιδιά ήταν οι Α4, Β4, Γ4 και Δ4. Οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν ως εξής:

Πίνακας 3.1. Σύνολο απαντήσεων

ΔΕΙΓΜΑ	Α4	Β4	Γ4	Δ4	Έλεγχος
1 ^α			×		1
2 ^α		×			1
3 ^α		×			1
4 ^α				×	1
5 ^α		×			1
6 ^α				×	1
7 ^α		×			1
8 ^α				×	1
9 ^α			×		1
10 ^α		×			1
11 ^α		×			1
12 ^α				×	1

13 ^α		x			1
14 ^α			x		1
15 ^β		x			1
16 ^β			x		1
17 ^β				x	1
18 ^β			x		1
19 ^β		x			1
20 ^β			x		1
21 ^β				x	1
22 ^β		x			1
23 ^β				x	1
24 ^β				x	1
25 ^β		x			1
26 ^β		x			1
27 ^β				x	1
28 ^β				x	1
29 ^β		x			1
30 ^β				x	1
31 ^β		x			1
32 ^β			x		1
33 ^β				x	1
34 ^γ			x		1
35 ^γ				x	1
36 ^γ			x		1
37 ^γ			x		1
38 ^γ				x	1
39 ^γ				x	1
40 ^γ		x			1
41 ^γ	x				1
42 ^γ			x		1
43 ^γ			x		1
44 ^γ			x		1
45 ^γ			x		1
46 ^γ				x	1
47 ^γ				x	1
48 ^γ				x	1
49 ^γ				x	1
50 ^γ				x	1
Σύνολο	1	15	14	20	50

Ερμηνεία: Ο παραπάνω πίνακας περιλαμβάνει αναλυτικά την επιλογή του κάθε παιδιού που αποτελεί το δείγμα.

Σχολιασμός: Θεωρούμε ότι ο παραπάνω πίνακας δεν επιδέχεται σχολιασμό, αλλά αποτελεί τη βάση για τα μετέπειτα αποτελέσματα.

Πίνακας .2. Ποσοτική ανάλυση

Εικόνες	Αριθμός επιλογών
A4	1
B4	15
Γ4	14
Δ4	20
Σύνολο	50

Ερμηνεία: Τα χρώματα της A4 προσέλκυσαν το ενδιαφέρον 1 παιδιού, της B4 15, της Γ4 14 και της Δ4 20.

Σχολιασμός: Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι τα χρώματα της Δ4 τράβηξαν την προσοχή των περισσότερων παιδιών. Ακολουθεί η B4, η Γ4 και η A4 ως επιλογή ενός παιδιού.

Πίνακας 6.3. Ποσοστιαία ανάλυση

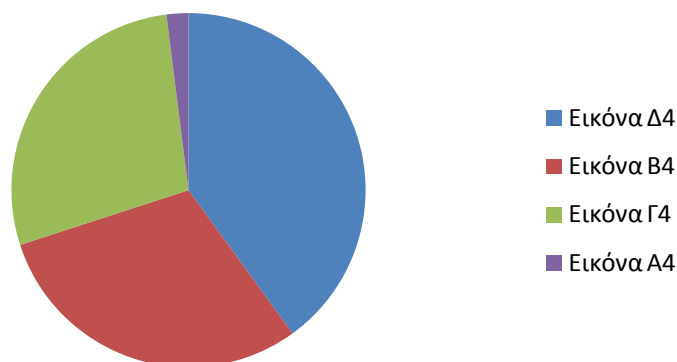
%	Ποσοστιαία αποτελέσματα
A4	2%
B4	30%
Γ4	28%
Δ4	40%
Σύνολο	100%

Ερμηνεία: Στον πίνακα 6.3 παρουσιάζονται σε ποσοστιαία μορφή τα δεδομένα του πίνακα 6.2, χωρίς να υπάρχει κάποια αλλαγή στην ερμηνεία τους.

Σχολιασμός: Η εικόνα Δ4 αποτελεί την επιλογή του 40% του δείγματος, ακολουθεί η B4 με 30%, η Γ4 με 28% και τελευταία η A4 με 2% του δείγματος να προτιμάει τα χρώματά της.

Γράφημα για την ερώτηση 6

Ερώτηση 6

Ερμηνεία: Το παραπάνω γράφημα, σε μορφή «πίτας», παρουσιάζει τα αποτελέσματα του πίνακα 6.3.

Ερώτηση 8β- «Σε ποια εικόνα σου αρέσει περισσότερο η μάγισσα;»

Οι εικόνες που δόθηκαν στα παιδιά ήταν οι Α3, Β3, Γ3 και Δ3 και για πρώτη φορά τα παιδιά δεν επέλεξαν τον Χάνσελ και τη Γκρέτελ, αλλά προσανατολίζονταν στη μορφή της μάγισσας. Οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν ως εξής:

Πίνακας 8.1. Σύνολο απαντήσεων

ΔΕΙΓΜΑ	Α4	Β4	Γ4	Δ4	Έλεγχος	
1 ^α		x			1	2
2 ^α				x	1	5
3 ^α		x			1	2
4 ^α		x			1	2
5 ^α		x			1	2
6 ^α			x		1	4
7 ^α		x			1	2
8 ^α				x	1	5
9 ^α		x			1	2
10 ^α		x			1	2
11 ^α	x				1	1
12 ^α				x	1	5
13 ^α				x	1	5
14 ^α		x			1	2
15 ^β		x			1	2
16 ^β				x	1	5
17 ^β				x	1	5
18 ^β	x				1	1
19 ^β		x			1	2

20 ^β				x	1	5
21 ^β		x			1	2
22 ^β			x		1	4
23 ^β		x			1	2
24 ^β				x	1	5
25 ^β				x	1	5
26 ^β			x		1	4
27 ^β			x		1	4
28 ^β	x				1	1
29 ^β			x		1	4
30 ^β			x		1	4
31 ^β		x			1	2
32 ^β		x			1	2
33 ^β	x				1	1
34 ^γ				x	1	5
35 ^γ				x	1	5
36 ^γ				x	1	5
37 ^γ				x	1	5
38 ^γ			x		1	4
39 ^γ				x	1	5
40 ^γ		x			1	2
41 ^γ	x				1	-
42 ^γ				x	1	5
43 ^γ		x			1	2
44 ^γ		x			1	2
45 ^γ		x			1	2
46 ^γ	x				1	1
47 ^γ				x	1	5
48 ^γ		x			1	2
49 ^γ				x	1	5
50 ^γ				x	1	5
Σύνολο	6	19	7	18	50	

Ερμηνεία: Ο παραπάνω πίνακας περιλαμβάνει αναλυτικά την επιλογή του κάθε παιδιού που αποτελεί το δείγμα.

Σχολιασμός: Θεωρούμε ότι ο παραπάνω πίνακας δεν επιδέχεται σχολιασμό, αλλά αποτελεί τη βάση για τα μετέπειτα αποτελέσματα.

Πίνακας 8.2. Ποσοτική ανάλυση

Εικόνες	Αριθμός επιλογών
A4	6
B4	19

Γ4	7
Δ4	18
Σύνολο	50

Ερμηνεία: Από τον παραπάνω πίνακα γίνεται εμφανές σε ποια εικόνα άρεσε η φιγούρα της μάγισσας στα περισσότερα παιδιά. Η εικόνα A4 άρεσε σε 6 από τα 50 παιδιά, η B4 σε 19, η Γ4 σε 7 και, τέλος, η Δ4 σε 18.

Σχολιασμός: Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι η φιγούρα στην εικόνα B4 προσέλκυσε τα περισσότερα παιδιά. Ακολουθούν οι Δ4, Γ4 και A4.

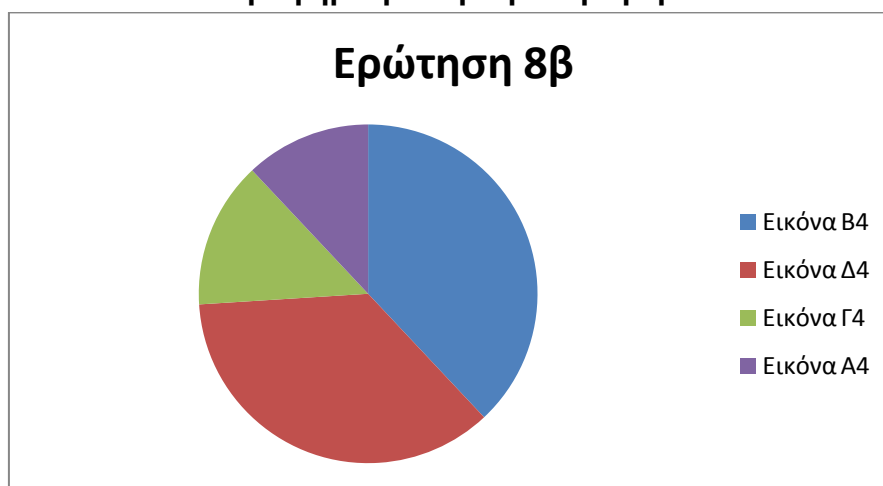
Πίνακας 8.3. Ποσοστιαία ανάλυση

%	Ποσοστιαία αποτελέσματα
A4	12%
B4	38%
Γ4	14%
Δ4	36%
Σύνολο	100%

Ερμηνεία: Στον πίνακα 8.3 παρουσιάζονται σε ποσοστιαία μορφή τα δεδομένα του πίνακα 8.2, χωρίς να υπάρχει κάποια αλλαγή στην ερμηνεία τους.

Σχολιασμός: Το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος επέλεξε τη μάγισσα της εικόνας B4. Συγκεκριμένα το 38%. Την εικόνα Δ4 την επέλεξε το 36%, την Γ4 το 14%, και το μικρότερο ποσοστό, 12%, την A4.

Γράφημα για την ερώτηση 8β

Ερμηνεία: Το παραπάνω γράφημα παρουσιάζει, σε μορφή «πίτας», τα ποσοστιαία αποτελέσματα του πίνακα 8.3.

Ερώτηση 2- «Γιατί σου άρεσει αυτή η εικόνα;»

- **Αναφορά σε πρόσωπα** (48% του δείγματος)
 - Γιατί ο Χάνσελ είναι χαρούμενος
 - Γιατί η μάγισσα είναι μεγάλη
 - Γιατί η Γκρέτελ φοράει μαντήλι στο κεφάλι της
 - Γιατί η μάγισσα είναι μεγάλη και η Γκρέτελ μικρή
 - Γιατί η μάγισσα είναι ψηλή και φοράει ωραίο φόρεμα
 - Γιατί η μάγισσα είναι χαρούμενη, δε φαίνεται ότι είναι κακιά
 - Γιατί ο Χάνσελ τρώει και η μάγισσα δεν τον βλέπει
 - Γιατί η Γκρέτελ ρίχνει τον κουβά
 - Γιατί η μάγισσα είναι κακιά
 - Γιατί ο Χάνσελ έχει φαγητό
 - Γιατί μου αρέσει η Γκρέτελ που είναι αστεία έτσι όπως κουβαλάει τον κουβά
 - Γιατί η κακιά μεταμορφώθηκε και δεν το ήξεραν
 - Γιατί η μάγισσα κουβαλάει τον Χάνσελ
 - Γιατί η μάγισσα δεν είναι άσχημη
 - Γιατί η Γκρέτελ φοράει αυτά τα ρούχα
 - Γιατί μου αρέσουν τα ρούχα και τα μαλλιά της Γκρέτελ
 - Γιατί η μάγισσα πηγαίνει να ανάψει το φούρνο
 - Γιατί η μάγισσα φαίνεται ότι είναι σε ζωγραφιά

- **Αναφορά σε αντικείμενα** (28% του δείγματος)
 - Γιατί βλέπουμε το κλουβί
 - Γιατί έχει κρέατα
 - Γιατί έχει ποντίκια και γάτα
 - Γιατί έχει αυτά στα πόδια της μάγισσας (χάντρες στο πάτωμα)
 - Γιατί έχει γάτα
 - Γιατί φαίνεται το κοκαλάκι
 - Γιατί φαίνεται το κοκαλάκι από το κλουβί
 - Γιατί έχει τη γάτα που κυνηγάει τα ποντίκια
 - Γιατί έχει το καπέλο με τα φρούτα
 - Γιατί έχει κοσμήματα κάτω
 - Γιατί έχει σκάλα και ποντίκια

- **Αναφορά σε χρώματα** (10% του δείγματος)
 - Γιατί έχει ωραία χρώματα
 - Γιατί έχει τα πιο όμορφα χρώματα

- **Αναφορά στο σκηνικό** (6% του δείγματος)
 - Γιατί τραβάει τη Γκρέτελ
 - Γιατί πέφτει κάτω το νερό

- **Άλλα** (4% του δείγματος)

- Δεν ξέρω
- Γιατί είναι η πιο όμορφη ζωγραφιά

Σχολιασμός: Το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών, το 48%, δικαιολόγησε την επιλογή του αναφέροντας τα πρόσωπα των ηρώων που υπήρχαν στην εικόνα. Ένα 28% δήλωσε ότι επέλεξε τη συγκεκριμένη εικόνα λόγω αντικειμένων της. Το 10% έκανε αναφορά στα χρώματα της εικόνας. Το 28% ανέφερε στοιχεία του σκηνικού. Τέλος, τα 4% έδωσε απαντήσεις που δεν μπόρεσαν να συμπεριληφθούν στις παραπάνω κατηγορίες.

Ερώτηση 4: «Γιατί επέλεξες αυτή την εικόνα;»

- **Αναφορά στα χαρακτηριστικά των προσώπων (66% του δείγματος)**
 - Γιατί η μάγισσα είναι άσχημη
 - Γιατί η μάγισσα είναι χοντρή
 - Γιατί η μάγισσα είναι πράσινη
 - Γιατί η μάγισσα είναι τρομακτική
 - Γιατί η μάγισσα έχει στο κεφάλι της αυτά τα σχέδια
 - Γιατί η μάγισσα είναι μεγάλη
 - Γιατί η μάγισσα δεν είναι πράσινη κανονικά
 - Γιατί η μάγισσα είναι τεράστια
 - Άσχημη μάγισσα! Είναι χαζή έτσι!
 - Γιατί η μάγισσα δεν είναι γριά
 - Γιατί η μάγισσα είναι σαν καλή
 - Γιατί η μάγισσα έχει άσχημο πρόσωπο
 - Γιατί η μάγισσα δεν είναι ωραία
 - Γιατί η μάγισσα έχει μεγάλη μύτη
 - Γιατί η μάγισσα δείχνει θυμωμένη
 - Γιατί η μάγισσα είναι πολύ γριά και ψηλή
 - Γιατί η μάγισσα έχει μεγάλα νύχια
 - Γιατί η μάγισσα έχει μυτερή μύτη
 - Γιατί η μάγισσα έχει γένια
 - Γιατί η μάγισσα είναι σαν καλή
- **Αναφορά στις ενέργειες των προσώπων (18% του δείγματος)**
 - Γιατί ο Χάνσελ είναι κλειδωμένος
 - Γιατί η μάγισσα γελάει
 - Γιατί η μάγισσα έχει βάλει τον Χάνσελ στο κλουβί
 - Γιατί ο Χάνσελ δείχνει το κόκαλο στη γριά
 - Γιατί η μάγισσα πήρε τη Γκρέτελ να καθαρίσει το πάτωμα
- **Αναφορά σε αντικείμενα (10% του δείγματος)**
 - Γιατί το κλουβί είναι τεράστιο

- Γιατί δε μου αρέσει η γάτα
 - Γιατί η γάτα μοιάζει με κροκόδειλο
 - Γιατί το κλουβί δε θα έπρεπε να είναι έτσι
 - Γιατί γάτα έκανε ζημιά
- **Άλλα** (6% του δείγματος)
 - Δεν ξέρω
 - Δεν υπάρχουν τέτοιες μάγισσες

Σχολιασμός: Το 66% των παιδιών του δείγματος επέλεξε την εικόνα που δε θα έβαζε σε ένα βιβλίο λόγω των χαρακτηριστικών των προσώπων, συγκεκριμένα της μάγισσας. Το 18% δικαιολόγησε την επιλογή του αναφέροντας ενέργειες των ηρώων της εικόνας. Το 10% δήλωσε ότι επέλεξε τη συγκεκριμένη εικόνα λόγω των αντικειμένων της. Τέλος, το 6% έδωσε απαντήσεις που δεν μπόρεσαν να κατηγοριοποιηθούν.

Ερώτηση 5: «Τι θα άλλαζες σε αυτήν αν μπορούσες;»

- **Αναφορά στα πρόσωπα της εικόνας** (58% του δείγματος)
 - Να μην είχε αυτό στο κεφάλι της
 - Να ήταν όπως αυτή (η μάγισσα στην εικόνα B4)
 - Να μην είχε κόκκινο μάτι
 - Να μην είχε αυτά πάνω της (κόκκινο μάτι και φακό)
 - Να ήταν όπως οι άλλες κανονική
 - Να μην είχε τέτοια μύτη
 - Να μην είχε τέτοια μαλλιά
 - Να μην ήταν πράσινη
 - Να μην ήταν τόσο μεγάλη όσο το σπίτι
 - Θα της άλλαζα το στόμα, τα μαλλιά, τα μάτια
 - Να μην ήταν τόσο ψηλή
 - Να ήταν κανονική
 - Να μην ήταν έτσι ολόκληρη
 - Να μην είχε τέτοια νύχια
 - Να μην ήταν έτσι το πρόσωπό της
 - Θα έπρεπε να είναι γριά
 - Θα της άλλαζα τα μαλλιά
 - Να ήταν πιο κοντή
 - Να είχε κανονική μύτη
 - Θα της έβαζα φόρεμα
 - Θα την έκανα πιο όμορφη
 - Θα την έκανα πιο νέα

- **Αναφορά στην πλοκή της ιστορίας** (14% του δείγματος)

- Να μην ήταν ο Χάνσελ στο κλουβί
 - Να ήταν ο Χάνσελ ελεύθερος
 - Να είχε μια πόρτα εδώ και να έβλεπε χωρίς να τον δει
 - Να μην ήταν κακιά η μάγισσα
- **Αναφορά στα χρώματα (2% του δείγματος)**
 - Θα έβαζα πιο ωραία χρώματα
- **Άλλα (8% του δείγματος)**
 - Δεν ξέρω
 - Δε μου αρέσει
 - Να ήταν αλλιώς
 - Δεν ξέρω, δεν ξέρω τι είναι
 - Θα τα έβγαζα όλα έξω
 - Θα τα άλλαζα όλα
 - Τίποτα δε μου αρέσει
 - Θα έκανα την εικόνα πιο όμορφη

Σχολιασμός: Σε αυτή την ερώτηση τα παιδιά είχαν την ελευθερία να προτείνουν τις αλλαγές που θα έκαναν στις εικόνες που τους παρουσιάστηκαν. Τα περισσότερα παιδιά, το 58%, ανέφεραν αλλαγές στα πρόσωπα της εικόνας και συγκεκριμένα της μάγισσας. Ακολουθεί η αναφορά σε αλλαγές στην πλοκή της ιστορίας, από το 14% του δείγματος. Το 2% των παιδιών σχολίασε ότι θα έκανε αλλαγές στα χρώματα των εικόνων. Το 8% του δείγματος αλλαγές που δεν κατηγοριοποιούνται.

Ερώτηση 7: «Γιατί σου αρέσουν αυτά τα χρώματα;»

- **Χρήση όρων σε σχέση με τα χρώματα (32% του δείγματος)**
 - Γιατί έχει όλα τα χρώματα
 - Γιατί έχει πολλά χρώματα
 - Γιατί είναι και κλειστά και ανοιχτά
 - Γιατί είναι φωτεινά
 - Γιατί είναι όλα πολύχρωμα
 - Γιατί έχει διάφορα χρώματα
 - Γιατί είναι ανοιχτά
 - Γιατί έχει χαρούμενα χρώματα
- **Αναφορά σε χρώματα αυτά καθαυτά (26% του δείγματος)**
 - Γιατί έχει πολύ καφέ
 - Γιατί έχει πολύ κίτρινο και λίγο κόκκινο
 - Γιατί έχει κόκκινο, κίτρινο και άσπρο
 - Γιατί έχει μπλε και πράσινο

- Γιατί έχει καφέ και κίτρινο
 - Γιατί έχει πολύ γαλάζιο
 - Γιατί έχει ροζ και πορτοκαλί
- **Αναφορά στο σκηνικό το οποίο σχετίζουν με τα χρώματα (22% του δείγματος)**
 - Γιατί έχει μπλε φόρεμα και κίτρινο καπέλο
 - Γιατί έχει μπλε ουρανό
 - Γιατί έχει πράσινο στο χώμα
 - Γιατί έχει μαύρη γάτα
 - Γιατί μου αρέσει το χρώμα που έχει το ταβάνι (καφέ)
 - Γιατί έχει πράσινο χορτάρι
 - Γιατί έχει καφέ κλουβί
 - Γιατί έχει γαλάζιο ουρανό και άσπρα σύννεφα
 - **Αναφορά στα πρόσωπα τα οποία σχετίζουν με τα χρώματα (18% του δείγματος)**
 - Γιατί η Γκρέτελ φοράει αυτό στο κεφάλι της που είναι κίτρινο και κόκκινο
 - Γιατί η φούστα της Γκρέτελ είναι κόκκινη και έχει κόκκινο στο μαντήλι της
 - Γιατί η μάγισσα έχει κίτρινο φόρεμα
 - Γιατί η μάγισσα φοράει καπέλο χρωματιστό
 - Γιατί έχει κόκκινο στο καπέλο της μάγισσας
 - Γιατί το φόρεμα της μάγισσας είναι κίτρινο και έχει μαύρες ρίγες
 - Γιατί η μάγισσα έχει ροζ και κίτρινο καπέλο
 - Γιατί έχει ωραία χρώματα στα μαλλιά της γριάς
 - **Άλλα (2% του δείγματος)**
 - Δεν ξέρω

Σχολιασμός: Σύμφωνα με τις παραπάνω κατηγορίες που σχηματίστηκαν από τις απαντήσεις των παιδιών βλέπουμε ότι το 32% των παιδιών δικαιολόγησε την απάντηση που έδωσε χρησιμοποιώντας όρους σχετικά με το χρώμα. Το 26% δικαιολόγησε την απάντησή του αναφέροντας συγκεκριμένα χρώματα. Το 22% δικαιολόγησε την επιλογή του κάνοντας λόγο για τα χρώματα στο σκηνικό της εικόνας που είχε επιλέξει. Το 12% του δείγματος ανέφερε στοιχεία των προσώπων που σχετίζονταν με το χρώμα. Τέλος, το 2% δε δικαιολόγησε την απάντησή του.

Ερώτηση 9β: «Γιατί σου αρέσει περισσότερο σε αυτή την εικόνα;

- **Αναφορά σε χαρακτηριστικά του προσώπου και το σώματος (30% του δείγματος)**
 - Γιατί έχει ωραία μαλλιά
 - Γιατί δεν έχει άσχημη μύτη
 - Γιατί είναι ψηλή
 - Γιατί δεν είναι καμπουριασμένη
 - Γιατί έχει κοντά μαλλιά
 - Γιατί έχει μεγάλα νύχια
 - Γιατί είναι ψηλή ενώ στις άλλες είναι κοντή
 - Γιατί το μάτι της είναι αστείο
 - Γιατί έχει μάτι στη μύτη
 - Γιατί έχει μαζεμένα μαλλιά
 - Γιατί είναι πράσινη
 - Γιατί έχει μυτερά νύχια
 - Γιατί έχει καλύτερο πρόσωπο
 - Γιατί έχει κότσο τα μαλλιά
 - Γιατί έχει κοντά μαλλιά

- **Αναφορά στο ρουχισμό (26% του δείγματος)**
 - Γιατί φοράει ωραίο φόρεμα
 - Γιατί έχει ωραίο καπέλο
 - Γιατί έχει φρούτα στο καπέλο της
 - Γιατί φοράει ποδιά
 - Γιατί φοράει κίτρινη ποδιά
 - Γιατί φοράει χρωματιστό καπέλο
 - Γιατί έχει καπέλο με κεράσια και ντομάτα
 - Γιατί έχει ωραίο φόρεμα, μακρύ
 - Γιατί έχει πορτοκαλί καπέλο

- **Αναφορά σε χαρακτηριστικά (22% του δείγματος)**
 - Γιατί είναι πιο αληθινή
 - Γιατί είναι διαφορετική
 - Γιατί είναι πιο καλή
 - Γιατί είναι σαν μάγισσα
 - Γιατί δε φαίνεται ότι είναι μάγισσα
 - Γιατί μοιάζει με μαμά
 - Γιατί είναι κακιά
 - Γιατί είναι η μόνη που δεν είναι τρομακτική

- **Αναφορά σε ενέργειες των προσώπων της εικόνας (8% του δείγματος)**
 - Γιατί κρατάει την Γκρέτελ από το χέρι
 - Γιατί θα κλειδώσει και την Γκρέτελ
 - Γιατί την κοροϊδεύει ο Χάνσελ με το κόκαλο

- Γιατί πάει τον Χάνσελ στο κλουβί
- **Αναφορά σε αντικείμενα** (8% του δείγματος)
 - Γιατί έχει γάτα
 - Γιατί έχει τα φίδια μαζί της (χάντρες που βρίσκονται στο πάτωμα)
 - Γιατί έχει το κρέας
 - Γιατί έχει ποντίκια
- **Άλλα** (6% του δείγματος)
 - Δεν ξέρω
 - Έτσι

Σχολιασμός: Όπως γίνεται εμφανές από τα παραπάνω στοιχεία, τα περισσότερα παιδιά, το 30% του δείγματος, δικαιολόγησαν την επιλογή τους αναφέροντας του χαρακτηριστικά του προσώπου και του σώματος της μάγισσας. Το 26% παρουσίασε ως λόγο επιλογής στοιχεία ρουχισμού. Το 22% επέλεξε με βάση τα χαρακτηριστικά που απέδωσε στη μάγισσα. Το 8% ανέφερε ως λόγο επιλογής τις ενέργειες των προσώπων της εικόνας. Ένα ακόμη 8% αναφέρθηκε σε αντικείμενα που πλαισίωναν τη μάγισσα. Τέλος, το 6% του δείγματος δε δικαιολόγησε την απάντησή του.

2.5 ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

2.5.1 ΑΡΧΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Βασικός σκοπός της παρούσας έρευνας, όπως προαναφέρθηκε ήταν να προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε τις επιλογές των παιδιών στην εικονογράφηση. Θεωρούμε ότι ο κύριος στόχος πραγματοποιήθηκε πλήρως.

Η πρώτη υπόθεση που είχαμε κάνει στην αρχή της έρευνας ήταν ότι τα περισσότερα παιδιά θα γνώριζαν το παραμύθι «Χάνσελ και Γκρέτελ». Η δεύτερη υπόθεση της έρευνας ήταν ότι αφού η επρόκειτο για ένα κλασικό παραμύθι των γνωστών αδερφών Γκριμ θα κυκλοφορεί από διάφορες εκδόσεις και εικονογραφημένο με διαφορετικές τεχνοτροπίες. Οι τρεις αυτές υποθέσεις επιβεβαιώθηκαν.

Μία ακόμη υπόθεση που κάναμε αφορούσε τα κριτήρια επιλογής μιας εικονογράφησης από τα παιδιά. Είχαμε υποθέσει ότι βασικό κριτήριο επιλογής θα είναι η εξοικείωσή τους με στοιχεία της εικόνας. Η υπόθεσή μας δεν επιβεβαιώθηκε, όπως θα γίνει αισθητό στην αναλυτική συζήτηση των συμπερασμάτων στη συνέχεια. Τέλος, υποθέσαμε, ακόμη, ότι τα παιδιά θα προτιμήσουν εικόνες με έντονα χρώματα, όπως το κόκκινο, το κίτρινο, το πράσινο. Κάτι το οποίο και επιβεβαιώθηκε από τα αποτελέσματα της έρευνας.

2.5.2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Οι εικόνες με την εικονογράφηση Α επιλέχθηκαν από το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος στις σκηνές 1 (εικόνα Α1), 2 (εικόνα Α2) και 4 (εικόνα Α4), ως αυτές που δε θα ήθελαν τα παιδιά σε ένα βιβλίο. Επίσης, οι Α1 και Α3 επιλέχθηκαν για τις πιο όμορφες φιγούρες του Χάνσελ και της Γκρέτελ στις σκηνές 1 και 3 αντίστοιχα.

Οι εικόνες με την εικονογράφηση Β ήταν πρώτες στα ποσοστά των επιλογών του δείγματος μόνο στη σκηνή 4 (εικόνα Γ4), τόσο για την εικόνα που προτιμούσαν, όσο και για την πιο όμορφη μάγισσα.

Η εικονογράφηση Γ είχε το μεγαλύτερο ποσοστό για την πιο όμορφη εικόνα και τα πιο όμορφα χρώματα στη σκηνή 1(εικόνα Γ1). Κατέκτησε, ακόμη, την πρώτη θέση στη σκηνή 2 (εικόνα Γ2) επίσης για την πιο όμορφη εικόνα, τα πιο όμορφα χρώματα, αλλά και για τις φιγούρες του Χάνσελ και της Γκρέτελ. Στη σκηνή 3 (εικόνα Γ3), αντίθετα, επιλέχθηκε από το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος ως η εικόνα που δε θα επιθυμούσαν σε ένα βιβλίο.

Τέλος, η εικονογράφηση Δ επιλέχθηκε από το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος ως η πιο όμορφη εικόνα για τη σκηνή 3 (εικόνα Δ3), καθώς και για τα χρώματά της στη σκηνή 3(εικόνα Δ3) και στη σκηνή 4(εικόνα Δ4).

Γίνεται, λοιπόν, αισθητό ότι η εικονογράφηση Δ κυρίως, αλλά και η Α τράβηξε την προσοχή των περισσότερων παιδιών, είτε ως αρνητική επιλογή είτε ως θετική.

Μεγαλύτερη βαρύτητα θα δοθεί, ωστόσο, στις απαντήσεις των παιδιών στις ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, μέσα από τις οποίες δικαιολογούν τις επιλογές τους. Γενικά, οι κατηγορίες που σχηματίστηκαν με βάση τις απαντήσεις που συλλέχθηκαν ήταν: αναφορά σε αντικείμενα, σε στοιχεία του σκηνικού, σε χαρακτηριστικά των προσώπων, σε χαρακτηρισμούς των προσώπων, σε χρώματα, στη σχέση μεταξύ των προσώπων, στην πλοκή της ιστορίας. Οι κατηγορίες αυτές αφορούν τις ερωτήσεις 2,4 και 5. Στην ερώτηση 7 όπου τα παιδιά δικαιολογούσαν γιατί προτιμούν τα χρώματα της εικόνας που επέλεξαν δημιουργήθηκαν οι εξής κατηγορίες: χρήση όρων για τα χρώματα, αναφορά σε χρώματα αυτά καθαυτά, σε πρόσωπα και αντικείμενα τα οποία συσχετίζονται με χρώματα, αναφορά στο σκηνικό το οποίο συσχετίζεται με χρώματα. Στην ερώτηση 9 οι κατηγορίες ήταν: αναφορά στο

ρουχισμό, στις ενέργειες των ηρώων, στα χαρακτηριστικά του προσώπου, του σώματος, σε συναισθήματα, σε χαρακτηρισμούς, σε αντικείμενα.

Τα μεγαλύτερα ποσοστά κατέκτησαν οι κατηγορίες που αναφέρονταν στα πρόσωπα και στο σκηνικό της εικόνας. Μόνο στη σκηνή 1 κύριος λόγος επιλογής της πιο όμορφης εικόνας (ερώτηση 1) αναδείχθηκε από τα παιδιά τα αντικείμενα και λεπτομέρειες που υπήρχαν σε αυτή. Το χρώμα αν και αποτελούσε σχεδόν σε όλες τις ερωτήσεις κατηγορία δεν κατακτούσε μεγάλα ποσοστά, αλλά αναφερόταν ως λόγος επιλογής από μικρά ποσοστά του δείγματος. Τα ίδια αποτελέσματα είχε και η ερώτηση 3 στο σύνολο των σκηνών.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απαντήσεις των παιδιών για το τι θα άλλαζαν στην εικόνα που επέλεξαν ως τη χειρότερη στην προηγούμενη ερώτηση. Τα παιδιά δυσκολεύονταν γενικά να απαντήσουν. Ωστόσο, σύμφωνα με τα αποτελέσματα που προέκυψαν οι αλλαγές που επιθυμούσαν συμπίπτουν με τα στοιχεία που είχαν αναφέρει ότι τα ενοχλούν. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει ότι οι απαντήσεις που έδωσαν ήταν συνειδητές και όχι τυχαίες. Τα περισσότερα παιδιά του δείγματος θέλησαν να κάνουν αλλαγές στους ήρωες της εικόνας (στα πρόσωπα, στο σώμα, στις ενέργειές τους, στα συναισθήματα) και στο σκηνικό της.

Όσον αφορά τις επιλογές των παιδιών σχετικά με τα χρώματα τα μεγαλύτερα ποσοστά κατέκτησε η κατηγορία με τις αναφορές σε όρους για τα χρώματα σε όλες τις σκηνές της ιστορίας. Μεγάλα ήταν, επίσης, τα ποσοστά της κατηγορίας με τις αναφορές συγκεκριμένων χρωμάτων. Οι παραπάνω δύο κατηγορίες μας βοηθάει να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ποια χρώματα επιλέγουν τα παιδιά για την εικονογράφηση ενός βιβλίου. Τα περισσότερα παιδιά του δείγματος ανέφεραν ότι επιλέγουν τη συγκεκριμένη εικόνα λόγω των ανοιχτών, χαρούμενων χρωμάτων της. Τα χρώματα που εμφανίζονται πιο συχνά στις απαντήσεις τους είναι το πράσινο, το μπλε, το κόκκινο, το κίτρινο, το πορτοκαλί, το ροζ. Ωστόσο, υπήρχαν και αναφορές στο καφέ, στο άσπρο και στο μωβ. Την επιλογή τους αυτή μπορούμε να την αντιληφθούμε και μέσα από τις εικόνες που επέλεξε το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος, δηλαδή τις εικονογραφήσεις Γ και Δ που έχουν ως κύριο χαρακτηριστικό τους τα φωτεινά χρώματα. Τα παραπάνω αποτελέσματα επιβεβαίωσαν την αρχική μας υπόθεση ότι τα παιδιά προτιμούν τα βασικά έντονα χρώματα.

Για την επιλογή των πιο ωραίων φιγούρων των ηρώων τα παιδιά επικεντρώθηκαν στο ρουχισμό, στα χαρακτηριστικά τους καθώς και στα συναισθήματα. Τα χρώματα και τα σχέδια στα ρούχα, μαντήλια, σκούφοι, ποδιές και φορέματα εντυπωσίαζαν τα παιδιά και προσέλκυαν το ενδιαφέρον τους. Τα χαρακτηριστικά των ηρώων, όπως ότι φαίνονται σαν αληθινά παιδιά, τα συναισθήματα που έδειχναν να έχουν έκανε τα παιδιά του δείγματος να επιλέγουν τη συγκεκριμένη εικόνα.

Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι στη σκηνή που παρουσιάζει τα παιδιά με τους γονείς στην πορεία στο δάσος (Σκηνή 1) αλλά και στην τελική σκηνή με τη μάγισσα (Σκηνή 4) τα παιδιά προσανατολίστηκαν κυρίως στα πρόσωπα

της εικόνας για να αιτιολογήσουν την επιλογή τους. Αντίθετα, στις άλλες δύο σκηνές (Σκηνή 2, Σκηνή 3) τα σχόλιά τους αφορούσαν το σκηνικό. Θεωρούμε ότι στη 2 και στη 3 η παρουσία του δάσους και του σοκολατόσπιτου αντίστοιχα οδήγησαν τα παιδιά να επικεντρωθούν στα στοιχεία του σκηνικού.

Συμπερασματικά, τα στοιχεία εξοικείωσης δε φάνηκαν να αποτελούν κριτήριο επιλογής μιας εικόνας σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας. Έτσι, η αρχική μας υπόθεση διαψεύδεται. Βασικά κριτήρια θεωρείται ότι αποτελούν η δομή του σκηνικού, τα χαρακτηριστικά των φιγούρων των ηρώων και, τέλος, τα χρώματα που χρησιμοποιούνται στην εικόνα.

2.5.3 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΤΩΝ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΤΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΩΝ CAROLYN A. HOUSE ΚΑΙ AUDREY C. RULE

Οι υποθέσεις που έκαναν αρχικά οι ερευνητές House και Rule επιβεβαιώθηκαν στη συνέχεια από τα αποτελέσματα της έρευνάς τους. Όπως αναφέρθηκε πιο λεπτομερώς στο πρώτο, θεωρητικό μέρος της εργασίας τα πιο συχνά κριτήρια θετικής ανταπόκρισης σε μια εικόνα είναι τα οικεία αντικείμενα των παιδιών, η δράση, το χρώμα, τα ρούχα των ηρώων, κάποια χαρακτηριστικά του σώματος, οι πρωταγωνιστές μικρής ηλικίας ή μικρά αντικείμενα στο χώρο, καθώς και σύμβολα των οποίων το νόημα να γίνονται κατανοητά από τα παιδιά.

Τα σημεία στα οποία αναφέρθηκαν οι δύο ερευνητές αποτελούν μέρος των αποτελεσμάτων και της παρούσας έρευνας. Υπήρχαν αναφορές στις απαντήσεις των παιδιών για οικεία σημεία στην εικονογράφηση, π.χ. μοιάζει με μαμά, ή, έχει τα χρώματα που χρησιμοποιώ και εγώ όταν ζωγραφίζω, χωρίς ωστόσο να αποτελούν ένα σημαντικό μέρος του δείγματος. Τα υπόλοιπα σημεία όμως που σημειώνονται από τους House και Rule μπορεί κανείς να τα βρει και στις κατηγορίες που σχηματίστηκαν από τα αποτελέσματα αυτής της εργασίας, όπως αναφέρθηκαν άλλωστε και παραπάνω.

Θεωρούμε ότι δε γίνεται κάποιος άλλος συσχετισμός ανάμεσα στις δύο έρευνες καθώς διαφέρουν σε αρκετά σημεία. Αρχικά, στο γεγονός ότι η παρούσα έρευνα διαπραγματεύεται τα κριτήρια επιλογής μιας εικονογράφησης ενός κλασικού παραμυθιού. Στην έρευνα των House και Rule οι εικόνες που χρησιμοποιήθηκαν απεικόνιζαν αρκούδες σε διαφορετικές σκηνές, χωρίς να είναι παρμένες από μία συγκεκριμένη, γνωστή στα παιδιά ιστορία. Οι γνωστοί για τα παιδιά ήρωες, η εξέλιξη της ιστορίας, τα συναισθήματα που δημιουργήθηκαν στα παιδιά κατά την αφήγησή της πιστεύουμε ότι αποτελούν παράγοντες που μπορεί να επηρέασαν τις επιλογές και τις δικαιολογήσεις τους έπειτα.

2.5.4 ΤΙ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ Η ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΕΡΕΥΝΑ

Η παρούσα έρευνα προσφέρει μια σύντομη παρουσίαση των κριτηρίων των εικονιστικών προτιμήσεων των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Λόγω του μικρού δείγματος, του περιορισμένου χρόνου δε γίνεται τα αποτελέσματά της να θεωρηθούν αξιόπιστα και ενδεικτικά.

Ωστόσο, μέσα στα πλαίσια πτυχιακής εργασίας προκύπτει κάποια πρωτόλεια προσφορά. Αρχικά, αποτελεί πηγή για περεταίρω προβληματισμό και σκέψη. Μπορεί να γίνει το έναυσμα για μία έρευνα σε μεγαλύτερη πληθυσμιακή κλίμακα, ώστε να προκύψουν περισσότερα στοιχεία για τις εικονιστικές προτιμήσεις των παιδιών νηπιακής ηλικίας. Άλλωστε, πρόκειται για στοιχεία από τα οποία γονείς, εκπαιδευτικοί, συγγραφείς και εικονογράφοι μπορούν να επωφεληθούν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η παρούσα εργασία αποτελεί προϊόν μεγάλης προσπάθειας. Πρόκειται για ένα θέμα που αγάπησα κατά την εξέλιξή του και πλέον, που έφτασα στο τέλος της επεξεργασίας του, μπορώ να πω ότι κράτησε το ενδιαφέρον μου ενεργό στο σύνολό του. Φτάνοντας, λοιπόν, στον επίλογο οι δυσκολίες και το άγχος ξεχνιούνται και μένει μόνο η χαρά της ολοκλήρωσης. Η εκπλήρωση του αρχικού στόχου αποτελεί μια μεγάλη προσωπική δικαίωση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

- *Γιαγιά, πες μου μια ιστορία: Ο Χάνσελ και η Γκρέτελ*, 2003, Αθήνα: Πατάκη.
- *Ο Χάνσελ και η Γκρέτελ*, 1990, Αθήνα: Ανεμόμυλος.
- Pirotta, S., Clark, C. *Η ωραία κοιμωμένη και 9 ακόμη παραμύθια των αδερφών Γκριμ*, 2008, Αθήνα: Άγκυρα.
- *Κλασικά παραμύθια: Χάνσελ και Γκρέτελ*, 2005, Αθήνα: Λιβάνη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

- Αναγνωστόπουλος, Β., 2008. *Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας*, Αθήνα: Εκδόσεις των Φίλων.
- Αναγνωστόπουλος, Β., 1987. *Θέματα παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ασωνίτης, Π., 2001. *Η εικονογράφηση στο βιβλίο παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Βακάλη-Συρογιαννοπούλου, Φ., Η σχέση της εικόνας με το κείμενο και ο εικονογράφος, *Περιοδικό Διαβάζω* 1990, τεύχος 248, σελ. 28-31.
- Βλαχόπουλος, Β., Το εικονογραφημένο λογοτεχνικό βιβλίο, *περιοδικό Διαβάζω* 1990, τεύχος 248, σελ. 25-27.

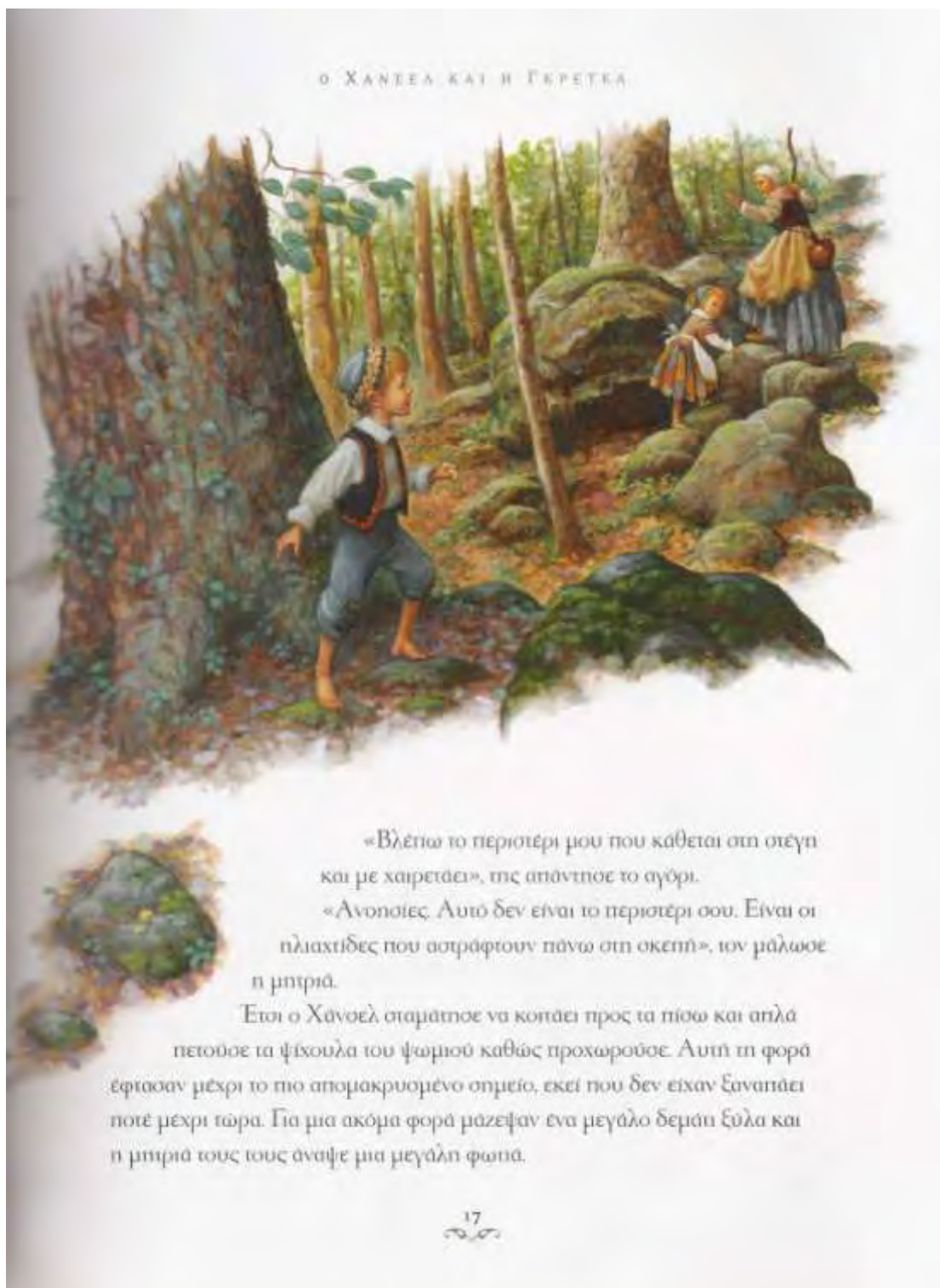
- Γιαννικοπούλου, Α., 2008. *Το σύγχρονο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο: Στη χώρα των χρωμάτων*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.
- Δελώνης, Α., 1986. *Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία 1835-1985: Από τις πρώτες ρίζες μέχρι σήμερα*. Αθήνα: Ηράκλειτος.
- IMAGO, 2010. *Μάθηση με εικόνες*.
- Καλογήρου, Τ., 2006. *Το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο δεν είναι μόνο για μικρά παιδιά*. Αθήνα: Ο Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου.
- Κανατσούλη, Μ., 2004. *Ιδεολογικές διαστάσεις της παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω/ Δαρδάνος.
- Κιτσαράς, Γ., 1993. *Το εικονογραφημένο βιβλίο στη νηπιακή και πρωτοσχολική ηλικία*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Κοζάκου-Τσιάρα, Ο., (1997). *Εισαγωγή στην εικαστική γλώσσα*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μαγουλιώτης, Α., Η εικονογράφηση στο παραμύθι, περιοδικό Διαδρομές 1988, τεύχος 9, σελ. 57-61.
- Μαγουλιώτης, Α.Ν., Η Προσέγγιση των εικαστικών τεχνών στο σχολικό χώρο, περιοδικό Σύγχρονο Νηπιαγωγείο 2001, τεύχος 23, σελ. 8-13.
- Μαγουλιώτης, Α., Το εικονογραφημένο βιβλίο και οι εικαστικές προτιμήσεις των παιδιών μικρής ηλικίας, Περιοδικό Γέφυρες 2004, Τεύχος 14.
- Μαγουλιώτης, Α., 2006. Χρώματα και αντικείμενα. Ανακοίνωση στην Επιστημονική Επετηρίδα: Αλέξανδρος Δελμούζος. Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Μπενέκος, Α., 1981. *Το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο*. Αθήνα: Δίπτυχο.
- Μπενέκος, Α., Παιδευτικές λειτουργίες του εικονογραφημένου βιβλίου: Αναζητήσεις, διακρίσεις, αξιολογήσεις, περιοδικό Διαβάζω, τεύχος 248, σελ. 32-53, 1990.
- Μπονώτη, Φ., Τα σχέδια που προτιμούν τα παιδιά, περιοδικό Διαδρομές 1992, τεύχος 28, σελ. 308-314.
- Παπανικολάου, Ρ., & Τσιλιμένη, Τ., 1992. Η παιδική λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο. Θεωρία και πράξη. Αθήνα: Καστανιώτης.

- Παρμενίδης, Γ., Τεχνικές και μέθοδοι στην εικονογράφηση, οι δυσκολίες και οι ιδιομορφίες στην εικονογράφηση παιδικών βιβλίων, Περιοδικό Διαβάζω, Τεύχος 248, 1990, σελ 54-57.
- Ρατσίκας, Δ. , Η εικόνα ως μέσο επικοινωνίας και μάθησης, περιοδικό Σύγχρονο Νηπιαγωγείο 2001, τεύχος 19, σελ. 62-64.
- Τζαφεροπούλου, Μ.,2001. *Η συγγραφή και η εικονογράφηση*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Τσιλιμένη Τ., 2003, *Οι Μικρές Ιστορίες κατά την εικοσαετία 1970-1990*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Τσατσούλης, Δ., 2010. *Η γλώσσα της εικόνας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ψαράκη, Β., 1995. *Σχέση εικόνας και κειμένου- Η γλώσσα της εικόνας, παιδική λογοτεχνία- Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Gunther, G και Leeuwen, T.V., 1996. *Η ανάγνωση των εικόνων- η γραμματική του οπτικού σχεδιασμού*. Αθήνα: Επίκεντρο.
- House, C.A. and Rule, A.C., 1995. Preschoolers' Ideas of What Makes a Picture Book Illustration Beautiful, Early Childhood Education Journal, Vol. 32.
- Panofsky, E., 1993. *Meaning the Visual Arts*. Penguin Books.
- Robson, C., 2010. *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου*. Αθήνα: Gutenberg.
- Rychlicki, Z. , Εικονογραφώντας παιδικά βιβλία- Σκοποί και Μέθοδοι, Περιοδικό Διαδρομές 1991, τεύχος 21
- *Online Research*, Retrieved on May, 10, 2013 from http://en.wikipedia.org/wiki/Hansel_and_Gretel

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ

Εικόνα Α1

Εικόνα Α2

Εικόνα Α3

Η μάγισσα έφτιαξε τις πιο νόστιμες λιχουδιές για το πρινατό του κοκοροπούλου του Χάνσελ. Η Γκιζιτά το μόνο που έφαγε ήταν ένα κομμάτι και που περίσσεψε. Κάθε πρωί η κακιά μάγισσα πήγαινε στο λόουφι και φώναζε: «Χάνσελ, δώσε μου το δάκτυλό σου για να καταλάβω εάν έστως πιασέν». Αλλά ο Χάνσελ, που άκουε ότι η μάγισσα δεν έβγαζε καλά, της έδινε να πιώσει ένα λεπτό κομμάκι και η μάγισσα, που δεν μπορούσε να δει, νόμιζε ότι αυτό ήταν το δάκτυλό της. Κάθε φορά καταλάβαινε πόσο λεπτό ήταν και αποφασισόταν γιατί δεν καταφέρνε με τίποτα να τον πιανει.

Οι βόσκους παρανόησαν και ο Χάνσελ φωνάξεν να λείπουν οι αουτσές. Η μάγισσα έκανε την υπακοή της και δεν μπορούσε να περιμένει άλλο.

«Κουτόσου, Γκιζιτά, όντε πίνγιτε να μου φέριτε νερό. Δε με νοιάζει τίπο αν ο Χάνσελ είναι πιασός ή άετος. Άλλοι το ήμαθ να τον μαγεύω και θα απολάττω το φημίτο μου όσο μπορείς περισσότερο!» φωνάζε η μάγισσα στην Γκιζιτά.

Ο Γ Πόσο κόρη έφιαξε η Γκιζιτά τον ώρα που μετέφερε το νερό από το πηγάδι. Και καθώς τα δάκρυα ανέβαιναν τα μάγουλά της μονόλογησε: «Καλύτερα να μπε είναν φάτα να όχημα ζώα στο δάσος ή να εζώημε πέθανει από την πείνα. Τσιόάνισεν θα ήμασεν μαζί!»

«Σίμπιτα σφέτως να κόλφωμιάτε! Δεν ήρθεκα να σε εφελάσει σε τίποτα. Κρατείς δε θα σε βουδόνει», είπε η γριά μάγισσα.

Εικόνα Β1

Εικόνα Β2

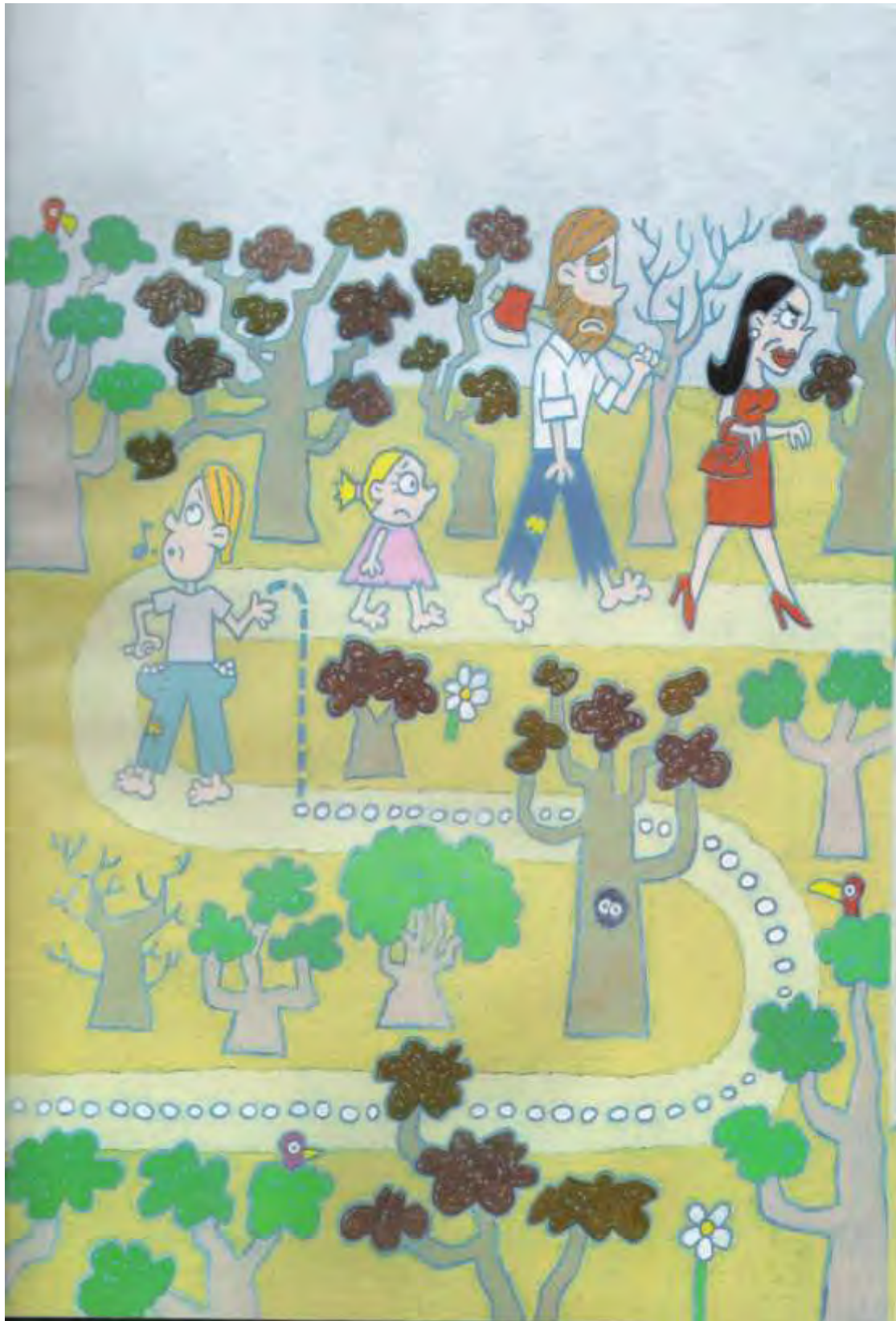
Εικόνα Β3

Εικόνα Β4

Εικόνα Γ1

Εικόνα Γ2

Εικόνα Γ3

Εικόνα Γ4

Εικόνα Δ1

Ένα βράδυ η γυναίκα είπε στον άντρα της:
– Αύριο θα πάμε τα παιδιά βαθιά μέσα στο δάσος και θα τα εγκαταλείψουμε. Δεν έχω καμία όρεξη να πεθάνω από την πείνα! Πρέπει να τα ξεφορτωθούμε!
Ο Χάνσελ όμως δεν κοιμόταν και τ' άκουσε όλα... Αποφάσισε, λοιπόν, να πάρει μαζί του λίγο ψωμί και την επόμενη μέρα να πετάξει τα ψίχουλα στο μονοπάτι. Έτσι, θα ξανάβρισκε το δρόμο για το σπίτι.

Εικόνα Δ2

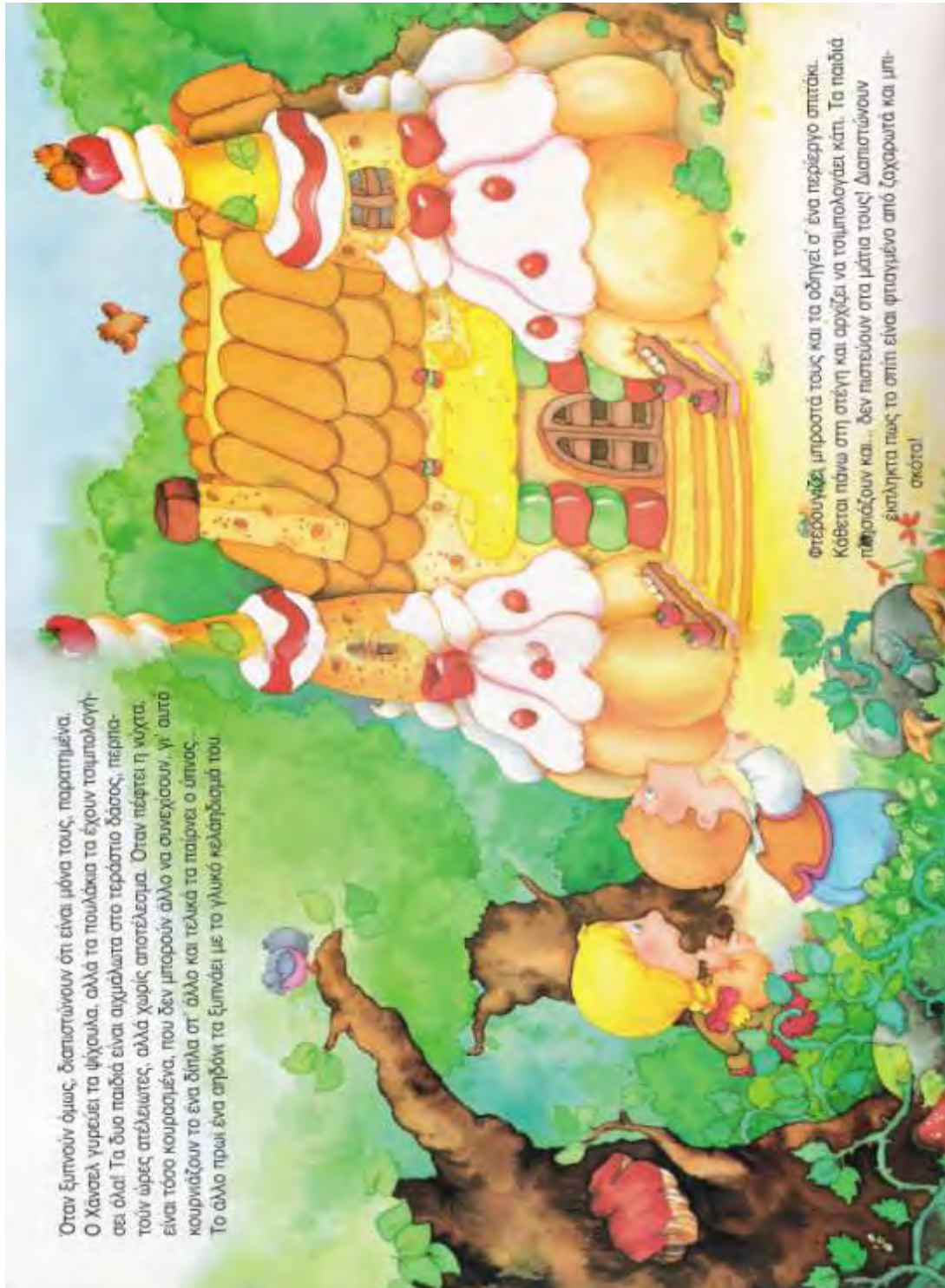

Τα ξημερώματα, λοιπόν, η οικογένεια πηγαίνει να κόψει ξύλα στο δάσος. Ο Χάνσελ σκορπίζει χωρίς να τον αντιληφθούν τα ψίχουλα στο μονοπάτι... Περπατούν όλη τη μέρα και, όταν βραδιάζει, ο ξυλοκόπος λέει στα παιδιά του:

– Ξεκουραστείτε λίγο κάτω απ' αυτό το δέντρο όση ώρα εμείς θα κόβουμε ξύλα.

Τα παιδιά εξαντλημένα αποκοιμούνται...

Εικόνα Δ3

Εικόνα Δ4

– Μμμ, είναι κάπως αδύνατος, όμως τελικά θα φτιάξω ένα υπέροχο ψητό μ' αυτό το αγόρι! λέει η μάγισσα σκύβοντας πάνω απ' τον Χάνσελ, που κοιμάται βαθιά. Και χοπ, γρήγορη σαν αστραπή τον αρπάζει και τον κλειδώνει σ' ένα μαύρο κελί στο υπόγειο.

ΗΜΙΔΟΜΗΜΕΝΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

1. Ποια από αυτές τις εικόνες σου αρέσει περισσότερο;
2. Γιατί σου αρέσει αυτή η εικόνα;
3. Ποια εικόνα δε θα ήθελες μέσα σε ένα βιβλίο;
4. Γιατί δε θα ήθελες αυτή την εικόνα;
5. Τι θα ήθελες να αλλάξεις σε αυτή την εικόνα;
6. Σε ποια εικόνα σου αρέσουν περισσότερο τα χρώματα;
7. Γιατί σου αρέσουν τα χρώματα σε αυτή την εικόνα;
8. Σε ποια εικόνα σου αρέσουν περισσότερο ο Χάνσελ και η Γκρέτελ;
9. Γιατί σου αρέσουν σε αυτή την εικόνα;

8β. Σε ποια εικόνα σου αρέσει περισσότερο η μάγισσα;

9β. Γιατί σου αρέσει σε αυτή την εικόνα;